

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**De Sacra-||mento Evcharistiae,|| contra Oecolampadium,
opusculum:||**

Clicthove, Josse

Coloniae, 1527

VD16 C 4208

Secundo Libro.

urn:nbn:de:hbz:466:1-30220

DE SACRAMENTO
DE SACRAMENTO EVCHA-
ristiæ contra Oecolampadium, liber secundus: ra-
tiones Oecolampadianas, contra ueritatem domi-
nici corporis & sanguinis in eucharistia, obie-
ctas dissoluens.

¶ Magnum in sacro eucharistiæ mysterio
esse miraculum: neq; illud alia indigere at-
tentione quam euangelij, in quo id ipsū pla-
ne explicatur. Cap. I.

¶ **Q**ui magnum segetis prouētū ex agro
diligēter exculto colligere satagit, nō
mō sedulā nauat operā ut bonū sulcis
illius mādet semen: uerum etiam soli-
citus inuigilat, ut succrescentes herbe
noxiae melix lolium lapæq; & tribuli euellantur
ne surgentem suffocent segetem & opprimant. Si
præterea uepres, sentes aut frutices innascantur ar-
uis quibus cōmendatum est tritici semen: summo
studio curat colonis spinas omnes & nociua uir-
gulta protinus succidi. ne sint impedimento exor-
ientibus culmis: expectata. q; messe illum defrauden-
t. Haud secus qui spirituale ueritatis catholice
semē, fidelium cordibus tanquam fecundis agris
inserere studuerit: magnopere debet eniti, ne ini-
micus homo superfeminet illis zizania errorum
& sterile gramē, ne increcant etiam ipsis aculea-
tæ spinæ aut arbuta senticosa prauorum dogma-
tū. Proinde tricas omnes atq; argutias aduersario-
rum ueritatis, quas obijciunt in partem aduersā
sam spiritualis ille seminator dissoluat oportet ut
acuta ueræ doctrinæ falce, excisis uepribus captio-
num, syncræ fidei repugnantium; commissū ar-

Matth, 13.

EVCHARISTIAE II. 78.

uis animatis sacrū illud semen, copiosum deniq;
 proferat & salutarem honorum operum fructū.
 Itaq; post iacta multiplicium rationum semina
 in præcedente libro, ad radicandam in pijs menti-
 bus fidem de ueritate corporis & sanguinis domi-
 ni in sacramento altaris: elaborandum nunc est ut
 extirpentur superiecta illis, ab hostibus sanctæ eu-
 charistia; zizania: illorumq; rationes, certo quo-
 dā ordine diluantur. ¶ Ad quod commodius effi-
 ciundū, ex opusculo illo Oecolampadiano q̄ im-
 probamus, obiectiones (ea, qua sparsi inibi ponū-
 tur, serie: a uertice libelli eiusdē ad calcē usq;) sin-
 gulatim colligemus: & suam cuiq; earū dissolutio-
 nē (ut nobis indulerit deus) subnectemus. Neque
 semper nobis erit studiū, & ha ipsius eo quo ponū-
 tur contextuadamusim referre: quamuis cōpluri-
 bus in locis id facturi simus. Quoniam interdum
 uis ipsa ratiocinationis, ut sit aptior & enuclea-
 tior: exposcet aut addi aliquid aut detrahi illi uer-
 borum contextui, quem habet illius codex: quod
 integritati ipsius argumentationis nequaquam of-
 ficiet, modo sententia ipsius non euarietur nec de-
 mutetur. A qua neutiquam aberrare & discedere
 summo opere laborabimus: sed incolumen ipsam,
 & integram studioso lectori reddere, quo perci-
 piatur illi e directo congredi: & ex æquo contra
 pugnare. ¶ Est igitur hæc: prima Oecolampadij
 obiectio. Si in eucharistia, uere contineretur Chri-
 sti corpus, per conuersionem panis in ipsum: id in
 gentis miraculi loco esset habendum & ut, tale im-
 pensius prædicandum. Atquinullum in tali myste-
 rio censerī debet miraculū. Tum quia Augusti.
 in tertio libro de trinitate, capite decimodigero in
 ordinem, nouem genera miraculorū & signorum

2
 Secūdius
 libri
 materia.

DE SACRAMENTO

„ quæ diuinitatis aliqd sensibus annunciet. Sub nul
 „ lo autem illorū, cōprehenditur tale miraculum:
Augu. „ quale in eucharistia prædicatur. Tum etiā, q̄a Au
 „ gusti in catalogo mirabilium sacrae scripturae: il-
Gregori „ lud de eucharistia miraculū obticuit. Gregorius
us Nazā „ itidem Nazanzenus q̄ miracula euangelistarū nu
zenus „ meris cōplexus est: nullam etiam illius, q̄ in eu-
 „ charistia fieri dicitur, miraculi facit mētionē. Tū
 „ deniq̄, q̄a apud solidos theologos receptum est:
 „ non esse celebranda miracula, q̄ canonicarum scri-
 „ pturarū autoritate nō commendantur. At si cor-
 „ pus Christi realiter esset in altari: plus miraculi in
 „ uno pane haberetur, q̄ in ullis dei operibus, fieret
Exod. 16 „ que illa nō semel: ut mundi creatio uel mortuorū
Ioan. 5 „ resuscitatio. non quotidie: ut in deserto, mannae
 „ pluuia. non certo tempore: ut in probatica piscina
 „ salutifer aquæ motus. sed quotidie, sapius, & in
 „ numeris in locis. Tanta autem miraculorū mul-
 „ tiplicatione: quid opus est? Non est igitur: illic ha-
 „ bendum miraculum. Hæc Oecolampadius. ¶ Res-
 „ ponsio. Magnū profecto, & inter cætera sublime
 „ & eminens debet haberi & prædicari in euchi-
 „ stia miraculum: quod ad uerba Christi per sacer-
 „ dotem prolata, panis in Christi corpus conuertatur.
 „ quod item desinente omnino panis substantia
 „ eius accidentia sine subiecto permaneant integra.
 „ q̄ deniq̄ sub illis, uere & secundum corporalem
 „ præsentiam subsistat Christi corpus: modo quidē
 „ ineloquibili & ineffabili, & quo suæ placitum est
 „ optimæ uolūtati. Ad illud itaq̄ q̄ ex Augustino
 „ in libro de trinitate affert aduersarius: prompta est
 „ respōsio, Augustinū ea solū miracula ibidē anno
 „ tasse: q̄ a deo, angelorū uel hominum ministerio
 „ fiunt: non autem ea, quæ nulla causa secunda præ-

prie cooperante, agit diuina uirtus. Quod satis in
 sinuat ipse titu. capiti illi decimo, tertij libri de tri-
 nitate praefixus: & totam illius capituli sententiam
 paucis cōstringēs, hoc pacto. Designatiōibus
 quod manifestandam uoluntate dei: siue p hoies, si-
 ue p angelos ministrantur. Sic ibi. Sacramentū au-
 tē eucharistiae. non humana aut angelica fit uirtu-
 te: sed diuina: & uerbis Christi, sicut & institutū
 est: quibus humano ministerio sacerdotaliq; officio
 cōsecratur ac celebretur: nō tm cōficientis pote-
 state fit sacerdotis, sed sola efficacia & uipotētifi-
 ca Christi: ad praelationē uerborū consecrationis,
 operatoria. Quare hoc ipsum miraculū, cēseri nō
 debet nec reponi in eorū numero ac sorte miracu-
 lorū de quibus ibidem agit Augusti. Præterea, id
 argumētandi genus q̄ hic ab Oecolampadio pro-
 ponitur: haud magno negotio a nobis refelli po-
 test. Nam Augustinus neq; creationem mundi ex
 nihilo, neque incarnationem domini, nec inceme-
 ratae uirginis conceptum & partum, nec resurre-
 ctionem ex mortuis: comprehendit sub illis mo-
 dis ibi positis. Nunquid tamen idcirco illa habe-
 ri non debent miracula, admirandaq; diuinæ uir-
 tutis signa: naturæ metas transcendentia? ¶ De in-
 ceptis ad Augustinū in libro de mirabilibus sacrae
 scripture, & Gregorium Nazanzenum in carmi-
 nibus euangelica miracula referentibus: adhiben-
 da est breuis hæc responsio. inualidam eē argumē-
 tationem: ab autoritate quippiam negatiue con-
 cludentem, ut norunt primis dialecticæ rudimen-
 tis imbuti. Proinde ab eo quod nec unus illorū au-
 thorū nec alter in suis dictis operibus meminerit
 miraculi quod i eucharistia prædicamus: infirmū
 sumitur argumentū, q̄ idcirco inter miracula nō

Augusti.

S
Georgius

DE SACRAMENTO.

debeat illud collocari. Neque enim oīa particula-
 tim miracula, in ante dictis locis recensere stude-
 rūt duo illi sancti patres: sed illa potissimū, q̄ ocu-
 lis subiecta apertam habuerunt facti euidentiā
 reiq; gestæ manifestationē. Quale non est hoc in
 eucharistia miraculū, q̄ oculos corporis oīno la-
 tet: & solis interioribus oculis aīæ, lumine fidei il-
 lustratis patet. ¶ Demū, q̄ tertio in hac obiectiōe
 ponitur loco, nō esse recipiēda miracula quæ cano-
 nicarū scripturarū autoritate non probantur &
 cōmendantur: haudquaquē est tribuendū. Quoniā
 tunc nulla essent admittenda miracula: nisi quæ
 in sacris literis aperte cōtinentur, quod manifeste
 repugnat illi sententiæ euangelicæ: quam ita scri-
 bit Ioānes. Multa quidem & alia signa fecit Iesus
 in conspectu discipulorū suorū: quæ non sunt scri-
 pta in libro hoc. Nulla identidem de sanctis essent
 recipienda nobis miracula: in sacrum literarum
 pagina nequaquam expressa, quantumcunq; pro-
 bati authores & grauissimæ autoritatis, ea cō-
 scripserint: & quantumlibet ecclesia sancta in suo
 officio illa approbauerit, quoniam canonicarum
 scripturarum autoritate non commendātur: ne-
 que in ipso sacrarum literarum contextu expres-
 se continentur: Hoc autē, omnino erroneum est &
 impium: totamq; eneruans atq; confundens eccle-
 siasticam autoritatem. ¶ Nihilō secius & istud
 qd̄ tantope celebramus eucharistiæ miraculum
 exhibemus canonicarū scripturarū autoritate cō-
 mendari, atq; in illis explicari, utpote in euangeli-
 ca Matthæi, Marci & Lucæ lectiōe: & in primæ
 ad Corinthios epistolæ cōformi narratione. In qu-
 bus locis cū uniformiter dictum sit, q̄ Christus ac-
 ceptū panē benedixit & fregit: deditq; discipulis

Ioan. 20.

7

Matth. 26
 Marci. 14
 Lucæ. 22
 1. corin. 11.

suis, dicens. Hoc est corpus meū: quod pro vobis
 tradetur. nōne insinuatur ipse diuina sua uirtute
 tunc panē in suū corpus permutasse? quod reuera
 insigne est miraculū. Atq; p huiusmodi conuersio
 nē, necesse fuerit totā panis substantiā deliisse: eidē
 que sub sensibilibus illis speciebus Christi corpus
 successisse. aliq; nō fuisset facta illa cōuersio: q̄
 mō est dicta. Et hic rursus nouū est, quod naturæ
 uires excedit, opus diuinū: atq; miraculū Demū
 ut inuisibile Christi corpus nobis signo aliquo ui
 sibili designetur esse præsens: ad peragendū hoc
 mysteriū, deprehenduntur accidentia panis prio
 ra adhuc supesse post conuersionē, tanq; uelamen
 tum & umbraculum sacratissimi corporis Christi
 illorum integumento uere contenti. Et cum nulla
 sit reliqua panis illius substantia cui inhæreant, ne
 que migrauerint in corpus Christi tanquam su
 um subiectum (nam formis illis accidentarijs: cor
 pus eius affici non potest) consequens est illa res
 dua panis accidentia, sine subiecto ibi subsistere.
 quod rursus admirabile est opus excelsi: & no
 uum miraculum. Videmus igitur, cum sacra
 scriptura testificetur Christum corpus suum sub
 forma panis tradidisse discipulis (quod non nisi
 per transmutationē panis in suum corpus, fa
 ctum fuisse: prius abunde est ostensum (oia conti
 nuo miracula q̄ celebrātur in eucharistia: per scri
 pturæ autoritatē nobis cōsequio quodam com
 mendari Ex hoc etiā loco dilucide constat: quomō
 articulus fidei de transubstantiatione panis in cor
 pus Christi & uini in eius sanguinem (nam quic
 qd in toto hoc ope, de uno dictorum signorum
 dicitur: de altero etiā scilicet posteriore, consimili
 ter debet iuxta suā rationē intelligi, tamen si non

Miraculū
 in eucharis
 tia ex sa
 cris literis
 trahi,

Cap. 2.
 libri præ
 cedentis.

DE SACRAMENTO.

semp exprimatur (ex sacra scriptura deduci queat
rectoq; ratiocinio desumi. ¶ Neq; rationi miracu
li in hoc sublimi mysterio obuiat: quod frequen
tissime imo quotidie, sæpius & innumeris in locis
id fiat. Nam illud frequentari mysteriū: ipse domi
nus n̄r eius institutor iussit, dicens. Hoc facite in
meā cōmemorationē. Et beatus Paulus exercēdū
illud edocuit in dominicæ passiōis memoriam us
que ad cōsummationē sæculi, & donec ueniat ad
iudiciū exteremū totius orbis. Factum est autē ha
ctenus illud mysteriū, & sit quotidie, fietq; perpe
tuo, uirtute diuina Christi: ad prolationē uerborū
cōsecrationis, mirabiliter illud operante. quæ nō
minus nunc est efficax, nec unq; fuit, nec erit: q̄ sue
rat, quando ab ipso primū institutū fuit hoc subli
me sacramentum. & ergo semper idem atque con
similis effectus: eam uim omni efficacem cōsequi
tur. Non est autem diuina potestas, ob sui immen
sitate: ulli nec tempori nec loco neque modo all
gata. sed quemadmodum omnia quecunq; uoluit
dominus ipse fecit ita & quando uoluit, & ubi &
quoties, & quomodo uoluit ipse fecit. Et quis ei di
cere potest (ut ait sanctus Iob) cur ita facis? aut q̄
re tam frequenter & tam multis in locis ita facis?
Cui ita consonat Ecclesiastes. Omne quod uolue
rit dominus faciet, & sermo illius potestate ple
nus est: nec dicere ei quispiam uolet: quare ita fa
cis? Sicut itaq; aliqua mirabilia opera. semel fecit
& alia aliquanto quodam tempore, quotidie, alia
uero interpolatis temporibus frequenter: ita & ali
qua facere potest quotidie & plurimis in locis, eti
am usque ad mundi occasum, pro suæ optimæ uo
luntatis beneplacito. Est enim uirtus illa effectrix
infinita: quæ nullis constringi potest legibus.

Luce .22.
1. corin. 11.

Psal. 134.
Iob. 9.

Ecclens. 8

Quāuis humanus sensus & ratio naturalis, nequāq̄ cōprehendant sublimitatem mysterij sacrosanctæ eucharistiæ: ob id tamen nō deesse in eo ingens miraculū. Ca. II

SEcūda obiectio. Miraculorū singularium natura est: manifeste & efficaciter infirmorū animos in fide recreare. Hæc autem q̄ de eucharistia prædicantur: latentia sunt & inuisibilia, sensusq̄ fallentia. Et sic fidē non promouēt sed infirmant: cōscientiasq̄ sine fructu reddunt attonitas, ac torquent magis q̄ ullum aliud. Deniq̄ quod mysticis uerbis piē doctū est, demoliuntur: & a dominicæ passionis memoria in sui rapiunt admirationem. Est enim institutū eucharistiæ mysterium: in cōmemorationem mortis domini perpetuam. In quo si ponantur ea q̄ prædicantur miracula: intenti in illorū contemplationē, & admirationem animi fidelium, prorsus abducuntur a memoria dominicæ passionis, q̄ non queant simul acie considerationis ad plura innectere. Hæc Oecolampadius. **R**esponso: Abnegandum est, omnium miraculorū naturam esse: q̄ sensui manifesta sint atq̄ comperta, ut infirmos animos in fide consolident. Siquidem mūdi ex nihilo creatio: manifesta sensus cognitione nunq̄ fuit perspecta, sed sola attingitur fidei luce. Cuius expertes pleriq̄ philosophi: mundum posuerūt anterioribus sæculis perpetuum, nec unq̄ exortum. Ita & futura mundi per ignem consummatio: miraculum apud nos habetur, suo complendum tempore. attamen nobis nullo sensus experimento est exploratū: sed sola fidei notitia persuasum. Qua destituti nōnulli naturalium rerū disquisitores, & physiologi: cen-

7

“

“

“

“

“

“

“

“

I. Cor. 13

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

“

Multa esse miraculaq̄

L

DE SACRAMENTO

sensu non
cōprehen-
duntur.

suerunt mundum hunc sensibilem perpetuo dura-
tur, nec interitum aliquando passurum. Nonne et
generalis illa mortuorum resurrectio i nouissimo
die seculi; miraculum censeretur debet etiam nunc a
nobis? Quis manifesta sensus notione nō deprehen-
datur: sed sola fide. Omitto Christi incarnationem
candidissimæ uirginis & matris dei conceptum et
partum, imo perpetuam uirginitatem: & consimi-
lia id genus admirabilia dei opera, quæ nullo sen-
sus iudicio cuiquam sunt cognita, sed sola fide in-
concussè a nobis tenentur: attamen non deperdunt
illa ob id, ueram miraculorū rationem. Sic & uene-
rabile eucharistiæ mysterium, quæuis aperta sensus
cognitione non attingatur, imo sensus ipsi corpo-
rales in illo fallantur: haud tamen desinit esse mira-
culum. quoniam superior sensu & omni humana
ratione fides, cœlesti lumine mentibus fidelium it-
radians: efficaciter edocet nos altitudinē tanti my-
sterij, illudque ut grande miraculum, ueneratione di-
gna prosequitur. Neque in amplectendo reuerētē
& firmiter hoc sacramento, ex sensuum nostrorū
aut humanæ rationis iudicio pēdere debemus: sed
ex solidæ & incōcussæ fidei indimobili firmamen-
to. Sicut sancta concinit & faciendum monet ec-
clesia: in hunc modum. Et si sensus deficit: ad fir-
mandum cor syncærum, sola fides sufficit. Et rur-
sum. Quod non capis, quod non uides: animosa fir-
mat fides, præter rerū ordinem. ¶ Admonet idem
præclare & Chrysostomus, in homelia octoge-
simatertia, super Matthæum hisce uerbis. Creda-
mus itaque ubique deo, neque repugnemus ei: etiam si
sensui & cogitationi nostræ absurdum esse uidea-
tur quod dicit, superetque & sensum & rationem
nostram, Quod in omnibus, & præcipue in myste-

Chrysoſt.

in ijs faciamus: non illa quæ ante nos iacent solummodo aspicientes, sed uerba quoque eius tenentes. Nam uerbis eius: defraudari non possumus. Sensus uero noster: deceptu facillimus est. Illa, falsa esse non possunt: hic sapius atque sapius decipitur.

Quoniam ergo ille dixit, hoc est corpus meum, nulla teneamur ambiguitate: sed credamus & oculis intellectus id perspiciamus. Nihil enim sensibile: traditum nobis a Christo sub rebus sensibilibus. Omnia uero quæ tradidit: insensibilia sunt. Sic & in baptismo per aquam, quæ res sensibilis est: donum illud conceditur. Quod autem in ea conficitur: intelligibile quidem est. Nam si tu incorporeus esses: nude ipsa dona incorporea tradidisset tibi.

Matth. 2

Quoniam uero corpori coniuncta est anima tua: in sensibilibus intelligenda tibi traduntur. Hæc Chrysostomus. **¶** A cuius sententia non dissidens uenerabilis pater, Anselmus Cantuariensis: luculenter ostendit in libro suo, de incarnatione uerbi inscripto (in quo hanc pertractat quaestionem, quomodo solus dei filius est incarnatus, & non pater, nec spiritus sanctus, cum tamen sint eiusdem substantiæ) hanc per multis fuisse in ijs quæ ad fidem spectant occasionem errandi: quæ uoluerint ratione humana capere ac comprehendere alta fidei mysteria, antequam crederent, & quæ intellectus capacitate ac iudicio attingere non potuerunt: regularint eadem & credere, fideque firma profiteri. Siquidem in secundo libri illius capit. ita dicit: Sed priusquam de quaestione differam: aliquid præmittam ad cõpescendam eorum præsumptionem, quæ nefanda temeritate audent disputare contra aliquid eorum quæ fides Christiana confitetur: quoniam id intellectu capere nequeunt. Et potius insipienti supbia iudicant, nul

4
Opus Anselmi de incarnatione uerbi,

Anselmus

DE SACRAMENTO

latenus esse posse quod nequeunt intelligere: quia humili sapientia fateantur esse multa posse, quae ipsi non ualeant comprehendere. Nullus quippe Christianus debet disputare: quoniam quod catholica ecclesia cor-
pus credit & ore confitetur, non sit, sed semper e-
andem fidem induendo: humiliter quod potest, quae
rere rationem quod sit. Si potest intelligere: deo grati-
as agat, si non potest, non immittat cornua ad uenti-
landum, sed submittat caput ad uenerandum. Citi-
us enim potest in se confidens humana sapientia, im-
pingendo cornua sibi auellere: quia innitendo petram
hanc euellere. Solent enim quidam cum coeperint
quasi cornua confidentis sibi scientiae producere (ne-
scientes, quod si quis existimat se scire aliquid: non dum
cognouit, quemadmodum oporteat eum scire an-
tequam habeant per soliditatem fidei alas spirituales:
in altissimas de fide quaestiones praesumptuose assur-
gere. Vnde fit, ut dum ad illa quae prius fidei scalam
exigunt (sicut scriptum est, nisi credideritis: non in-
telligetis) praepostere prius per intellectum conan-
tur ascendere: in multimodos errores per intelle-
ctus defectum cogantur descendere. Palam namque
est, quia illi non habent fidei firmitatem: qui quoniam
quod credunt, intelligere non possunt: disputant con-
tra eiusdem fidei a sanctis patribus confirmatam ue-
ritatem. Velut si uespertilioes & noctuae, non ni-
si in nocte caelum uidentes: de meridianis solis ra-
dijs disceptent contra aquilas, solem ipsum irruer-
berato uisu intuentes. Haec Anselmus ibidem:
Quae si diligenter expendantur: in Oecolampadium
recte dicta deprehendentur, qui sublimitatem hu-
ius mysterij de Eucharistia, quoniam ratione non po-
test comprehendere, per incredulitatem & extre-

I. Cor. 8.

Esa. 7.

mam impietatem abnegat. ¶ Verū ut ab hac infi-
 delitate mentis excæcata ipse liberetur: remitten-
 dus est ad scholam theologiæ naturalis, siue libri
 creaturarū, de quo in præcedente lib. fecimus men-
 tionem. Siquidem autor operis illius, in titu. 209.
 plane ostendit multiplici ratione, habendam esse fi-
 dem dei uerbis indubitata, sine efflagitatione ra-
 tionis aut probationis, sed dūtaxat: quoniam ipse
 dixit. ita rem ipsam proponens. Quoniam iam de
 claratum est, q̄ deo debetur honor in summo: &
 homo debet deo summum honorem, & quia cre-
 dere alicui & uerbis eius, est dare illi honorem: q̄
 reputatur uerax. sicut qui non credit alicui & uer-
 bis eius: reputat eum mendacem, uel uelle menti-
 ri uel posse mentiri. Et ideo cum honor sit, credere
 alicui & uerbis eius: sequitur q̄ homo debet cre-
 dere deo. imo debet ei primo & per se, sine alio te-
 stimonio, sine aliqua probatione: pure & simplici-
 ter suo simplici uerbo, solum quia ipse dixit uel di-
 ci fecit, credere. Et per consequens debet hō crede-
 re: quicquid deus dicit. ita q̄ tota causa, tota radix,
 totum fundamentū credendi uerbis dei: debet esse
 quia ipse dicit. Et talē honorē tenetur & debet hō
 deo & uerbis eius. s. credere omnia uerba dei, quia
 ipse dicit: Aliter sequeretur q̄ ipse faceret deo ma-
 ximum uituperiū contra suū honorē: quia reputa-
 ret eum mendacē uel uelle mentiri, uel fallere, uel
 posse falli. Si. n. non uolo credere uerbis dei pro-
 pterea quia ipse dicit, sed quæro aliam probatio-
 nem & aliud testimonium: tunc magis credo ali-
 cui alteri q̄ deo, & reputo aliquid aliud magis ue-
 rum q̄ deum: Et si credo deo & uerbis eius, eo q̄
 mihi uidetur & propter meam rōnem: tūc magis
 credo mihi metipsi q̄ deo, & reputo me magis ue-

Cap. 17

Autor the-
 ologiæ na-
 turalis.

Verbis dei
 simpliciter
 eē creden-
 dū sine ali-
 qua proba-
 tione.,

DE SACRAMENTO

racem q̄ deum. Et sic facio deo maximum uituperium & contra suum honorem, & pono me supra deum: quia primo credo mihi metipso & rōni meæ & sensui meo plus q̄ Deo. Sic ergo honor diuinus probat modum & formam credēdi uerbis dei: ita q̄ ratio credēdi deo & tota causa & tota radix debet esse, q̄a deus dicit. ¶ Et iste modus & ista forma credēdi deo: debetur etiam illi, ratione excellentissimæ suæ maiestatis & autoritatis. Vnde magis creditur regi, q̄ alicui alteri de regno: & papæ, q̄ alicui alteri de ecclesia. Quæ ergo magis & maxime debet credi deo, suo simplici uerbo: q̄ est rex regum & dominus dominantium. Et quantam iniuriam & q̄ntum uituperium faceret aliquis subditus regi: si nō crederet uerbis eius. Quis esset autem dicere regi: non credo uerbis uestris? Quid igitur: de deo debet esse? Item etiam ratione suæ infinitæ bonitatis & purissimæ, debet ei credi, simplici uerbo: & debet homo credere quicquid deus dicit. Quia datur fides & credulitas uerbis & dictis alicuius hominis: quia reputatur bonus. & quanto magis aliquis reputatur bonus: tãto magis creditur uerbis eius. Ergo cum deus sit summe & infinite bonus: maxime debet credi uerbis & dictis eius, suo simplici uerbo, & quia ipse dicit. Item etiam ratione suæ ueritatis infallibilis: quia est summe uerax, & summe sapiens, qui non potest falli. Et ideo, debet ei credi simpliciter. Sic ergo ratione summi honoris qui deo debetur, & ratione summe maiestatis & potentissimæ autoritatis & dignitatis, & suæ infinitæ bonitatis, & rōne suæ ueritatis & sapiētiae: debet ei credi & uerbis eius, primo & per se simpliciter, quia ipse dicit. Hæc ibi. Quæ non aspernetur Oecolampa, licet simplici &

6

Apoca. 19

verbis dei
ob multas
cās: firmiter
est credendum

istud non
implicat
sed per
deum
et per
...non

rudi sermone sint contexta sine uerborum furco & le-
 nocinio. quoniam solidam continent & piam doctrinam,
 quadruplicique ratione innitenti naturali mentis di-
 scramini atque iudicio: demonstrant, uerbis dei pro-
 pter solam auctoritatem dicentis, esse credendum.
 Cum igitur dixerit plane Christus: hoc est corpus meum
 & hic est sanguis meus, cur non habetur fides uer-
 bis eius firma & solida: sed quaruntur tergiversa-
 tiones & obtorta uerborum illorum domini expositio-
 ne a uero eorum sensu procul alienae? Captiuus itaque
 Oecolampadius intellectum in obsequium Christi:
 neque abneget subesse miraculum uenerabili sacra-
 mento eucharistiae: quis id sensus non diiudicet, nec
 humana ratio comprehendere queat. ¶ **C**aterum
 ad reliqua in praesenti obiectione proposita (ut etiam
 dissoluatur) est progrediendum, inficiandūque
 penitus: quod haec quae eucharistia celebrantur mira-
 cula, fidem non promoueant, sed infirmant, cum
 ipsa nullo alio nitantur: quam si in sincerae fidei fun-
 damento. Quanto enim illa ab experimento sensu-
 um sunt remotiora: tanto amplius ipsius fidei pro-
 mouent meritum pariter & profectum. eoque al-
 tius solida fides in pijs mentibus agit radices circa
 huiusmodi miracula. quo minus & sensus & ratio
 naturalis illa potest percipere. Neque eadem miracu-
 la conscientias reddunt attonitas aut torquent sua-
 pte natura: sed confortant potius, serenantque, &
 in magnam rapiunt diuinæ dulcedinis atque beni-
 gnitatis admirationem. Quod si qui scrupulis tor-
 quentur & attoniti haesitant circa horum mysteri-
 orum ueritatem: id sola ipsorum sit culpa, & ob su-
 am in ijs quae sunt fidei incredulitatem, titubatio-
 nemque & uacillationem infirmæ mentis ipso-
 rum. Quemadmodum Christi miracula, credentes

Mat. 26

7

Miracula
 eucharist.
 nec fidei
 nec cordium
 tranquillita-
 ti obesse

L 4

Matt. 12
Luc. 11

DE SACRAMENTO

excitabant alacrius ad fidē: scribas autē & pharisaeos cōfundebant. q̄ illis uisis stimulabantur zelo atq; inuidia, erūpebantq; in blasphemias: non q̄dem ex ipsa miraculoꝝ natura, sed propria Iudaeoꝝ malitia. Deniq; negandū est obiectanti, q̄ attentior illoꝝ miraculoꝝ consideratio: q̄empiam abducatur a dñicæ passionis memoria. Enimvero admiratio sublimitatis hoꝝ mysterioꝝ, & dominicæ passionis cōmemoratio: nequaq; repugnant ad inuicem aut alienæ extraneæq; sunt una ab altera considerationes. sed maxima uicinia atq; affinitate sibi cōiunctæ. & una alteram consequens. Nempe si quis intendat aīm in id miraculū, q̄ sub forma panis uerum Christi corpus continetur in eucharistia continuo adducitur & in hanc (adiutricem fide) animi considerationē, q̄ hoc ipsum Christi corpus in cruce pro nobis pependit, & in mortē est traditū. Cōsimiliter si q̄s acie mentis figit in id mirabile Dei opus, q̄ sub specie uini uerus Christi sanguis cōtinetur: statim subit eius aīm memoria dñicæ passionis, q̄q; idem re ipsa sanguis in illa pro nobis fuerit effusus. Non igitur una datæ duarū attentionum est alteri impedimento: sed ad eā directē promouet & dirigit. præstatq; miraculoꝝ in eucharistia, sincera fides & attentio: cōmodiorem uiam ad cōmemorationem dñicæ mortis. Hinc sacrosancta ecclesia: Christū hac supplicatoria uoce, uenerabunda cōpellat. Deus qui nobis sub sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti.

¶ Apud Apostolos magno in precio fuisse miraculū præsentiaꝝ corporis Christi in eucharistia: neque illud aliquoꝝ signoꝝ argumentis debuisse comprobari. Ca. III.

Tertia aduersarij obiectio. Vitis Christi
 sti miraculis etiam longe minoribus eo
 quod in eucharistia ponitur. apostoli
 soliti sunt magna duci admiratione.
 Sup hoc aut, non magis in admiratione
 ducti sunt: quam super esu agni paschalis. Vnde nec
 quicquam ea de re dominum interrogarunt: qui
 soliti fuerant in tempestiuis interdum interrogatio
 nibus importune ipsum pulsare. Quod si credidif
 sent illi mysterio inesse tantum miraculum, quan
 tum asseritur: cum recubuerunt in cena, exurre
 xissent profecto e mensa, & ipsum proni adoras
 sent. Et nos quoque si uero & toto corde credere
 mus Christum in eucharistia presentem adesse: cer
 te ab adoratione eius assidua auelli non possemus,
 quam solum statis quibusdam horis facimus. Hu
 ic accedit, quod resurrectio domini tot signis euiden
 tibus: per dies quadraginta innotuit discipulis
 eius, & declarata est. Hoc autem eucharistiae my
 sterium: ne uno quidem signo per omnem scriptu
 ram est manifestatum. ad quod statuendum: mul
 tis opus erat signis & prodigijs. Non est igitur ha
 bendum illic miraculum. ¶ Responso. In hac ratio
 cinatione, assumitur secundo loco negatiua propo
 sitio tanquam manifesta, & nulla probatione suf
 fulta: quae tamen debuisset autoritate aliqua uel
 ratione corroborari. Non enim sufficiens est ea con
 probatio nec satis solida, ad ostendendum aposto
 los eucharistiae mysterium admiratos non fuisse,
 quoniam id (quod admirati scilicet fuerit tam sub
 lime sacramentum) de eis non est scriptum. Multa
 siquidem ab apostolis facta sunt: quae expresse non sunt
 scripta. Et certe consimili ratiocinandi modo pos
 set anniti quod ad monstrandum: resurrectionem

” 1

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Actuū. 1.

2

DE SACRAMENTO.

Ioan. II

Marci. 12.

Luc. 11.

Lazari quatruiduani a morte, nō fuisse miraculum quoniam non meminit euangelica lectio: aposto-
los illud (cum fieret) admiratos fuisse. Adde quod
quamuis scribæ & pharisæi nulla ducti sint admi-
ratione, cū uident palam a Christo admiranda fie-
ri signa, sed ea calumniari studuerunt, & satanæ
potestati ascribere: haud tamen illa idcirco destite-
runt esse miracula. Quoniam ad propriam mira-
culi rationem nequaquā exigitur, quod illud uisum
ducat in admirationem spectantes: sed id solum,
quod opus sit, diuina uirtute supra naturæ uires.
factum. Quamuis igitur non fuissent admirati apo-
stoli singulare illud mysterium in eucharistia, quā
do a Christo primum instituebatur: ex eo non re-
cte potest colligere aduersarios: quod illud ipsum nō
fuerit tunc miraculum. Est enim huiusmodi con-
secutio, manca penitus & inualida. Quod uero ni-
hilinterrogarint apostoli in cœna ultima de huius-
modi mysterio, cum institueretur: eo factum cre-
ditur, quod illis Christi uerbis omnino planis &
& apertis solidam habuerint fidem. & quoniam
non fuerint eum interrogare soliti super uerborū
propositorū intelligentia: nisi cum parabolica es-
sent, & quāpiā ambiguitatis illis ingererēt. Nec
oportuna tūc fuit hora cum in mensa recumberet,
exurgendi ad corpus Christi in illo tēporis articu-
lo adorandū in eucharistia: deflexis in terram geni-
bus, quod tunc sufficeret interior mentis ipsorum
adoratio: quæ ipsis tum defuisse nō putanda. Nem-
pe si ex eo quod non surrexerint tunc apostoli ad eu-
charistiæ adorationem, recte conficitur nullus in
ea esse miraculum, aut uerum Christi corpus illic
non adesse: eadem prorsus ratio colligere posses,
Christum non esse deum, quod discumbētes cum

eo apostoli non surrexerint a mensa ut eum adorarent. cum tamen scriptum sit. Dominum deū tuū adorabis. Verum ut recte ait Ecclesiastes: omninegocio tempus est & oportuna s. & tempus manducandi: & tempus orandi atq; adorandi, iubetq; apostolus, rationabile esse obsequiū nostrū: tēporiq; & loco accommodū. Quare neq; oportet nos firmam habentes fidem de pntia corporali Christi in eucharistia: assidue intentos esse illius adorationi, sed loco & tempore congruis. Alioqui nullū cibo sumēdo, quieti ue nocturnæ, aut negocijs necessarijs agendis: relinqueretur tempus, quod penitus esset absurdum. Sed Christianæ religioni id sufficit: quoties sanctæ eucharistiæ aut i templis aut in uia occurrimus, aut in missæ celebratione ipsas manibus sacerdotum contrectari auspicamur: supplici illam adoratione uenerari. Demū quoniam circa domini resurrectionem, discipuli sapius & diutius dubitarunt: ad auferendam a mentibus eorum oēm ambiguitatis nebulam, solidandamq; in ipsis fidem dominicæ resurrectionis, quæ omnium prima erat & per eos toti mūdo prædicanda: oportunum fuit eam multis argumentis & aliquanto tempore demonstrari. Eucharistiæ uero mysteriū fidelibus & recte credentibus uerbo domini (qui summa est ueritas) primo est propositum: quibus superuacanea sunt & inutilia signa. Proinde nō fuit opus: illud in scriptura aliquibus signis cōfirmari. quandoquidem signa, non fidelibus sed infidelibus sunt exhibenda: quibus ad fidem prouehantur & Iudæi propter suam incredulitatem, signa a domino quæsiuisse leguntur; quibus ea in re non debemus assimilari. ¶ Quarta obiectio. Post datum spiritum sanctum; nihil super adoratione eu

Matth. 7.
Ecclesi. 8.

Roma. 12

Matth. 28
Marci. 16.

Matth. 12

Luca. 11

» 4

»

DE SACRAMENTO.

99 charistia, literis proditum est, sed sicut in uerbo dei
 99 & precibus simpliciter permansisse leguntur: & ita
 99 in hoc frangendi paneritu. Quasi diuina lege debi-
 99 tores sumus, ut panem illum sacrum nostris temporibus tan-
 99 ta religione seruemus, colamus & celebremus: quod
 99 ab eo cultu exemit apostolos: qui Christum seden-
 99 tem in dextera patris in caelis: peregrini in hoc mo-
 99 do & uidiuati spolio requirebant. Vnde & postea
 99 concilio decreto, genu flexionis interdicta dominicis
 99 diebus: & erectis in caelum uultibus stationes ius-
 99 sae sunt. Quo satis liquet ubi Christum adorarint in
 99 caelo, uel in pane. Hinc, sursum corda, dicitur: non ad
 99 panem, uel erga altare. Haec Oecolampadius. ¶ Res-
 99 ponsio. Reijciendum est omnino, quod hic primo pro-
 ponitur loco: nihil, scilicet super eucharistiae adoratione,
 in legis euangelicae primordio literarum monumentis
 esse traditum. Nam & beatus Paulus ad Corinthi-
 os scribens, sumendi huius sacramenti cum debita
 preparatione & reuerentia meminit: adiciens mul-
 tos ob irreuerentem illius sumptionem grauibus
 morbis afflictatos & multos itidem morte affectos
 esse. Qui aut id fiat: nisi illi dignissimo sacramento
 exhibeatur a sumentibus cum sincera fide adora-
 tio: Insuper probatorum auctorum testimonio prodi-
 tum est: beatum Petrum similiter & Iacobum
 Hierosolymorum episcopum, haud multo post susce-
 ptionem spiritus sancti in die pentecostes: missam
 celebrasse: Quod & de ceteris apostolis, in dubium
 non est trahendum: ut iniunctum sibi a domino sacer-
 dotii officium, his uerbis, hoc facite in meam com-
 memoracionem, obtemperanter exercerent. Ne-
 que cuiquam addubitandi relinquatur locus: quod missae
 celebrandae ritus statim a principio nascentis eccle-
 siae post acceptas sancti spiritus primitias fuerit

I. corin. II.

A princi-
 pio nouae
 legis: eu-
 charistiae
 adorari
 coeptam.

Lucæ, 22

memoracionem, obtemperanter exercerent. Ne-
 que cuiquam addubitandi relinquatur locus: quod missae
 celebrandae ritus statim a principio nascentis eccle-
 siae post acceptas sancti spiritus primitias fuerit

institutus: licet p uaria tempore curricula multis fuerit incrementis subinde adauctus, Quod autem legitima fieri posset missae celebratio, sine sanctae ipsius eucharistiae adoratione: quae sumptione eius debet praecedere? Rursum, sacerrimus pater Dionysius Areopagita, in tertio capite sui libri de ecclesiastica hierarchia, praclare describit missae celebrandae ritum: ex apostolorum institutione tunc obseruari solitum, quibus ipse erat contemporaneus. In quo inter caetera exprimit, cum quanta reuerentia & ueneratione: sacrosanctae eucharistiae fiebat in ea celebratio e adoratio, a sacrificante pontifice.

¶ Ad haec, Beatus martyr Ignatius exhortatur in decima suarum epistolarum, Ephesios: ad dignam, frequentemque & deuotam eucharistiae sumptionem, ut in praecedente libro est adductum. Et hic quoque circa apostolica tempora floruit: ut quae beati Ioannis euangelistae fuerit discipulus, & tertius a sancto Petro episcopus Antiochenus. Sed quod multis moror: Ipsa utique actuum apostolorum lectio plane refert apostolos domini cum nouella ecclesiae sanctae plantatione quotidie perseuerasse in oratione & communicatione fractionis panis. quod de sancto pane & sacramentali: sacri, illius loci interpretes exponunt Quis autem recte dixerit, hanc sacram panis uiuifici fractionem: simpliciter (ut ait Oecolampadius) & si ne aliqua adoratione aut cultu sacro: factam esse? ut nulla fuerit inter panis illius sancti, & prophani atque communis manducationem: in ritu aut modo sumendi, discrepantia? Constat igitur ex iam dictis etiam perspicue, sacrae eucharistiae usum admodum frequentem fuisse in primitiua ecclesia: etiam duplici modo quo nunc habetur, & quantum .s. ad missae celebrationem, & quantum ad fidelium lai-

Dionysius
Areopagita.

6
Ignatius.
Cap. 10.

Actuum, 2.

DE SACRAMENTO,

eorū crebrā cōmunionem. Neuter autē horū fiebat sine de uota & debita sacrosanctæ eucharistiæ adoratione: cū alias rite nō fierit illius sumptio. Fuit ergo & usus adorationis & syncæri cultus sanctæ eucharistiæ: ab ipso legis euāgelicæ initio. neq; ab illo cultu exēpti fuerūt apostoli: ut præses assumit obiectio. Licet ingenue concesserim, multa posterioribus seculis adiecta fuisse: ad ampliōrē tā sublimis mysterij uenerationē, excitandamq; fidelis populi circa hoc uenerabile sacramentū ardentiorē deuotionē quæ non modo improbanda non sunt: sed uel maxime cōmendanda. Verū qm̄ nunc celebrior est & longe magnificentior cultus ipsius eucharistiæ, quā prius fuerit: haud recte conseceris, prisco sanctorū apostolorū sæculo nullū ipsius fuisse penitus cultū. ¶ At uero prohibitæ non sunt diebus dominicis genuflexiones, sanctiōe sacrorū concilioꝝ: neq; lex posita, q̄ eo tpe, erecto in cœlum uultu oremus: ad significandū qd̄ in eucharistia nō sit corpus Christi adorandū, sed duntaxat in cœlo sedens ad dexterā patris, ut hic subinsinuat aduersarius. Alioꝝ singulis anni diebus eadem rōne debuisse prohibere genuflexiones & prostrationes in terram, ad idem significandū: ne. s. adoretur corpus Christi in eucharistia, cū singulo quoq; die sit usus sacræ eucharistiæ: in quotidiana missæ celebratione. Illud autē, contra laudabilem esset ordinationē ecclesiæ: cum diebus ieiuniorū & quadragesimalibus, iussæ sint fieri canonicis decretis, genuflexiones & prostrationes. quibus tamen & missa celebratur: & petentibus fidelibus cōiō sacra non negatur, Sed sunt diebus dominicis potius quam alijs prohibitæ genuflexiones: non quidē in missæ celebrationē, aut sacræ eucharistiæ adoratione, sed

Quare diebus dominicis prohibitæ sūt genuflexiones

EVCHARISTIAE II. 28

officij ecclesiastici horarumq; canonicar; decanta-
tione publica: ad letitiam gloriosae Christi resurre-
ctionis exprimendam, q; die dñico facta est. Quam
quidem lætitiã & exultationẽ obnubilare non de-
bent signa luctus & pœnitentiã: inclinationes .s.
genuũ & in terram prostrationes, diuinæ misericor-
diã pro impetrãda peccator; uenia imploratrices
Quod apte cõstat ex uolumine decretor;: distin-
ctiõe septuagesimæ xta, cap. scire debet. ubi hæc
recitantur uerba Ambrosij. Scire debet sanctitas
uĩa: q; p hos quinquaginta dies (q; .s. inter pascha
& pentecosten occurrũt) (debet nobis esse iugis &
cõtinua solennitas . ita ut hoc omni tempore neq;
ad obseruandum indicamus ieiunia: neq; ad exor-
tandum dominum, genibus succedamus, Similiter
idem innotescit ex eodem libro: de consecratione.
diinctione tertia, cap. quoniam sunt. ubi ex concí-
lio Niceno depromitur hic canon. Quoniam sunt
in die dominica quidã ad orationem genua flectẽ
tes, & in diebus pentecostes: propterea constitu-
tum est a sancta synodo (qm̄ consona & conueniẽs
per omnes ecclesias custodienda cõsuetudo est) ut
stãtes ad oratiõem, uota domino reddamus. ¶ Cæ-
terum cum in ipsius præfationis missæ exordio te-
statur fideles, se sursum corda habere ad dominũ:
nunquid idcirco designant, se nõ habere etiam cor-
da sua ad sacrum Christi corpus in eucharistia?
quandoquidem idem omnino re ipsa est sanctum
eius corpus, in illo contentum sacramento: & in
celo gloriose residens. Et ergo quicumque men-
tis suæ aciem intendunt in dominũ sub forma pa-
tis in sacrificio missæ contentum: etiam simul ha-
bent corda sursum ad dominum. quod particula
sursum, nõ tã loci qualitãtẽ ibi designet; q; rei cõ-
minum.

Ambrosi.

Cõcilij Ni-
ceni canõ.

Quõ proffi-
temur nos
sursum
corda ha-
ber ad do-
minum.

DE SACRAMENTO.

siderate & attēte habitudinē qua dicimur sursum
corda habere: cum non res terrenas & negocia hu-
ius seculi animo uolumus, sed spiritalia tm̄ &
caelestia. At cū in sacrū Christi corpus, in eucharis-
tia præsens, ferimus obtutum animi: non seculen-
tū gppiā aut terrestres incolatus meditamur, sed
sup̄ caeleste corpus & sup̄ omnes coelos sublimatū
inuisibiliter etiā in eucharistia, specie panis ocul-
tatū. Sursum igitur & tūc: habemus corda nra ad
dñm, neq; subsistentia illa sacri corporis in altari,
est impedimento: quo minus animus noster liber,
cōtemplatiōe in coelum feratur. ¶ Porro subiūgit
proxime adductis Oecolāpa. Testantur historie
eucharistiā quosdam domi esitasse: quosdā pue-
ris in manus tradidisse, infirmis portandā, quosdā
uimineis canistris attulisse, quosdam & infantu-
lis cōmunicasse. Qui sane si hoc mō affuisse credi-
dissēt: exclamassēt Dñe nō sum dignus: ut soluam
corrigiam caliceamentorum tuorum. Et cum re-
gulo. Domine non sum dignus: ut intres sub tectū
meum Verum ex his nequaquam probe colligit,
in eucharistiā mysterio nullum esse miraculum:
aut sub eo, corpus Christi non uere contineri.
Nam nonnulla eorum quæ historijs prodita nar-
rat: uituperanda non sunt, modo decenter & reue-
renter fiant. Ut infirmi graui morbo & qui mor-
tem intentat: delatam ad se sacerdotali ministerio
eucharistiam domi citra omnem reprehensionē
manducant. & ex magno animi affectu reprehensionē
cum Centurione: si id ore minus præstare neque-
unt Domine non sum dignus: ut intres sub tectum
meum. quemadmodum & omnes sacram cōmu-
nionem percipientes, quantum uis sano sunt cor-
pore: factitare solēt: & cū sancto domini baptista

Matth . 8.

humiliter profiteri, q̄ non sunt digni soluere cor-
 giam calciamentor̄ eius. Q̄ si qui minus a quo re-
 uerentes, ipsam eucharistiam pro dignitate nō de-
 tulerint aut reposuerint, aut etiam honorauerint:
 nunquid idcirco desinet in ea esse miraculum, aut
 Christus uere secundum corporis præsentiā illic
 non subsistet? Certe ipsa miraculi ueritas, & substi-
 stentiā sacri corporis dñi in eucharistia: nequaquā
 pendet ex reuerētia & ueneratione aut etiam fide
 hominum, circa tanti sacramēti mysterium. Nam
 si quis incredulus illi fuerit, aut cōtemp̄tor aut ne-
 gligens illius cultor: haud minus idcirco & mira-
 culū illic erit, & uere præsens Christi corpus, pro-
 pter irrefragabilem uerbor̄ domini ueritatem: ex
 uario hominū affectu nequaquā mutabilem. Et nō
 quia creditur ibi esse miraculum, aut Christus ad-
 esse: illic miraculum ponitur, aut corporis Christi
 præsentiā. Si. n. hoc admitteretur: cōsequens esset,
 si non crederetur ita se res habere: & eā etiam non
 se sic habere, quod falsum est. Sed quoniam ibi mi-
 raculum est, & uere Christus adest: credere debe-
 mus, & esse illic miraculum, & Christum uere ibi
 bidem adesse.

¶ Non esse admittendam locutionem tropi-
 cam: in his domini uerbis. Hoc est corpus
 meum, sed propriam: & secūdū reꝝ pro-
 prietatem, accipiendam.

Ca. III

Quinta aduersarij obiectio. Multa Chri-
 stus in parabolis & anigmatis est lo-
 cutus: quæ non nisi per tropum acci-
 pi possunt. Vt cū de se dixit: ego sum
 ostium ouium: ego sum uitis ue-
 ra, & conuulsa. Quinimo & opa eius ferme oia:
 M

»
 »
 »
 » Ioan. 10
 » Io. 15.
 »

DE SACRAMENTO

Mat. 21 „ latens quiddam designarunt, ut cum ficui maledi
 Ioan. 2 „ xit, aquam in uinum uertit: & pedes discipulorū
 Ioan. 13 „ abluuit. in quibus omnibus: sublimiora erant com
 „ mēdata mysteria. Proinde hæc domini uerba, hoc
 „ est corpus meum, exosculamur, ait, & ut uera am
 „ plectimur: sed illis subesse tropū idiomatis cense
 „ mus. quāquidem per panem ut sacrosanctum sym
 „ bolum, figuram corporis cōmendauit: cuius fraz
 „ ctione & in mortem traditione alamur & uiuifi
 „ cemur. Vt hic habeatur prædictorū domini uerbo
 „ rū sensus, hoc est figura corporis mei. uel hoc (de
 „ monstrato pane materiali) significat & repræsen
 „ tat corpus meum. Hæc Oecolampad. ¶ Responſio.
 2 „ Fateor equidem Christum plæraq; figurate locu
 „ tum esse, sed nō omnia: imo etiam multa illius uer
 „ ba, ad literam & proprie sunt accipienda. Vt cum
 „ se testatus est esse Christum & dei filium: & cum
 „ Iudæis dixit: ego & pater unū sumus. & plæraq;
 „ talia. Quocirca in ualida est hæc Oecolampadij rōci
 „ natio, quam hic texit: & ex dialecticæ ignorantia
 „ procedens. Chr̄s plæraq; locutus est in parab. er
 „ go & hæc uerba: hoc est corpus meum, figurate,
 „ & per quandam translationē protulit: Progreditur
 „ .n. ea consecutio, a superiore cōioreq; particulari
 „ ter sumpto: ad inferius atq; contractius quam col
 „ lectionem omnino mancam esse, norunt omnes: q
 „ logicam disciplinam uel a limine salutarint. p inde
 „ atq; hunc in modū ne ceteretur argumentatio per
 „ multa animalia sunt ratiois expertia: igitur & hæc
 „ animalia (demonstratis Ioanne & Petro) sunt ra
 „ tionis immunia. In qua, quod assumitur, uerū est:
 „ & quod infertur, falsum: ob ineptam & infirmam
 „ colligendi eius formam. Sic etiā non diffiteor opa
 „ Christi quæ i terris gessit: aliorū fuisse mysteriorū

Matth. 16
 Ioan. 10

EVCHARISTIAE II. 90

significatiua. nihilo secius illa etiam secundum rei
ueritatem & iuxta literæ descriptionē planam fa-
cta sunt: & non secundū tropum Vt uere Christus
ipse ficui maledixit, uere etiam cōuertit aquæ sub-
stantiam in uini naturam: & nō apparenter, more
præstigatorū. Deniq; etiam idē: uere abluuit pedes
discipulorū suorū. licet hæc tria eius opera: occultū
aliquod mysterium etiam significarint. Non enim
abstrusorū designatio mysteriorū: tollere potest ab
operibus Christi quæ hic gessit, ipsius historiæ re-
rumq; gestarū ueritatē. Quare penitus abnuimus,
illa domini uerba. hoc est corpus meum. esse secun-
dum tropum accipienda: & corpus. ibi pro figura
aut significatiōe corporis sumi. cum supra satis sit
monstratum: in illis dñi uerbis, corpus accipi pro
substantia ipsa dominici corporis: proprie. s. & ci-
tra omnem tropum. ¶ Vnde Augustinus in libri
tertij de doctrina Christiana, cap. 10. hanc definit re-
gulam: magnopere necessariam ad rectam sacrarū
literarum intelligentiam, summocq; studio tenen-
dam. Huic autem, inquit, obseruationi, qua caue-
mus: figuratam locutionē, id est, translata, quasi
propriam sequi: adiungenda & illa est, ne propriā
quasi figuratam uelimus accipere. Demonstrandus
est igitur prius modus inueniendæ locutionis: pro-
priane an figurata sit. Et iste omnino modus est, ut
quicquid in sermone diuino neq; ad morum hone-
statem, neq; ad fidei ueritatem proprie referri po-
test: figuratum esse cognoscas. Morum honestas,
ad diligendum deum & proximum: fidei ueritas,
ad cognoscendum Deum & proximum pertinet.
hæc ibi. Ex quo plane modo: secundum contrarij
sensus rationē, & hic ex opposito sumitur modus.
Vt si quid in sermone diuino, ad morum hone-

Chri opa,
in euange-
scripta, se-
cūdum rei
ueritatem
esse facta

3

August.

Vera regu-
la, ex Au-
gust. ybis
sumpta.

M 2

DE SACRAMENTO

statem uel ad fidei ueritatem, proprie referrī pōt; non figuratum sed propriū esse cognoscatur. Hæc aut̄ propositio ore diuino prolata, hoc est corpus meum, ad fidei ueritatē accōmode refertur: q̄ ad deum & opus eius admirabile, cognoscendū, probe p̄tineat. Propria igitur censi debet: in illa propositione esse locutio. quare per prædictam Augustini regulam: non est ad figuratam locutionē trāsferecda, neq; ullus in ea dari pōt tropus. ¶ Rursum ad internoscenda Christi uerba proprie dicta a figuratis, obseruetur accurate & hæc Augustini regula: quam in tertij de doctrina Christiana ca. 15. sic exprimit. Seruabitur, inquit, in locutionibus figuratis regula huiusmodi: ut tam diu uerseur diligenti consideratione quod legitur, donec ad regnū charitatis perducatur. Si autē hoc iam proprie sonat: nulla putetur figurata locutio. Hæc ibi. At uero uerba illa Christi, hoc est corpus meum: & hic est sanguis meus, post diligentem cogitationē animo uersatam dinoscūtur proprie sonare, & iuxta proprium sensum accepta: esse consona alijs domini uerbis, alio quidem loco & tēpore dictis. s. his.

4 **Augustin.** Panis quem ego dabo: caro mea est pro mundi uita. Et rursum his: Caro mea uere est cibus: & sanguis meus uere est potus, & cæteris consimilibus in sexto euangelij secundum Ioannem cap. de hoc mysterio propositis. Igitur iuxta prædictam Augustini regulam non est putanda in illis Dñi uerbis (de quibus agitur controuersia) figurata locutio. ¶ Demum audiendus est hic & Hieronymus præclare demonstrans non esse negandam historie ueritatem in uerbis & factis Christi, ad astruendā tropologiam. sed rei gestæ ueritati, tanquā basi & fundamento; superædificandum esse tropicum sen-

5 **Ioan. 6**

scdm. Siquidem in 3. lib. commentarioꝝ sup Amos prophetam: exponens hoc uerbum propheticum, qui ædificat in cœlo ascensionem suam, ait: Porro iuxta septuaginta, repromissionem suam fundauit super terram. ut omnes illius repromissiones, quas sancti prophetae suo cecinerunt ore: non inanẽ sonum habeant, & cassa solius tropologiae nomina, sed fundentur in terra. & cum historiae habuerint fundamenta: tunc spiritualis intelligentiæ culmen accipiãt. Vt uere Christus de uirgine natus sit, uere Lazarum mortuum suscitauerit: uere ad tactũ eius, hemorroissa sanata sit. uere in aduentu domini: cæci uiderint, claudi cucurrerint: contractæ manus extensæ sint, lepra mundata sit. Licet secundũ tropologiam; quotidie de anima uirginali nascatur sermo diuinus. quotidie peccato mortui & uitiorum funibus alligati: de sepulchro scelerum suorum iubeantur exire. quotidie: sanguinis operam constringantur. cæci in infidelitate: Christi lumen conspiciant. claudicantes prius fide: currant in uiam domini. & aridæ manus auaritia: extendantur ad eleemosynam. & lepra Mariæ. quæ cõtaminat quicquid attigerit: recipiat pristinam puritatem. Hæc ille. Sic & in in uerbis domini propositis, iuxta sensum literalem & proprium: accipere debemus corpus pro corporali Christi substantia, ueracq; corporis ipsius essentia. si solido ueritatis fundamento uelimus inniti: & super terræ firmitatem, nostram expositionem fundare. Deinde tropologiam illi superextruentes fundamento: uere & id pronunciare possumus, q̄ ueræ illud Christi corpus sit figura corporis ipsius mystici. s. ecclesiæ: quod ex singulis fidelibus tanq; membris spiritualibus coalescit. Et ita facientes, syncarã uerborũ dñi serua-

Amos. 9.
Hierony.

Luc. 2.
Ioan. 11.
Matth. 9.
Matth. 11.
Mat. 8.

Num. 12

DE SACRAMENTO

Apt9 mo
6
dus discer
nēdi tropi
cā locutio
nem a pro
pria.
Ioan. 15.

Mat. 26

bimus ueritatem: & apto deinde tropo atq; figurā, suum relinquemus locum. ¶ Insuper ad discernendam locutionem propriam a figurata, potissimum confert antecedentia illam & consequentia dicta attendere: ex quibus sumatur iudiciū, in quo sensu media illa propositio sit accipienda. Vt cum proposuisset de seipso Christus. ego sum uitis uera, protinus subiunxit de discipulis suis, & uos palmites. At manifestum est: discipulos ipsos non esse naturales palmites, sed mysticos. Ex quo cognoscere prōptum est: & Christum. se non dixisse ueram uitem, iuxta naturalem rei proprietatē: sed secundum mysticum sensum, & quendum illic esse tropum. Haud aliter, cū dñs noster dixisset suis apostolis, hoc est corpus meum. euestigio subiunxit: quod pro uobis tradetur. qui quidē subsequens sermo, non nisi de proprio & naturali corpore, potest sane accipi: quare nec præcedens. Et cum iisdem dixisset. hic est sanguis meus: siue calix sanguis mei (quod: in idem recidit statim subdidit. qui pro uobis effundetur, quod posterius: nō nisi de uero sanguine secundum substantiam, potest accipi quare nec prius domini uerbum, de alio quā uero sanguine debet intelligi. Adiectæ igitur prædictæ particula, quod pro uobis tradetur: & qui pro uobis effundetur, quoniam panis & uino materiali, figuranti (ut ferunt aduersarij) corpus & sanguinē dñicum, ne quaquā conuenire possunt: liquido produnt, quia illa domini uerba, hoc est corpus meum, & hic est sanguis meus, minime secundum tropum accipi potest sed proprie sumi debent. ¶ Quocirca contendentes illa dñi uerba consecratoria, iuxta tropicam locutionem accipienda esse: haud minus reprehensionem sunt obnoxij, quā si qui paradysum terrestrem

EVCHARISTIAE. II. 92

modo spiritualiter accipi debere uoluerunt. Contra quos agens Augustinus: in principio octavi libri de expositione Geneseos ad literam, ait: Non ignoro, de paradiso multos multa dixisse: tres tamen de hac re, quasi generales sunt sententiae. Una eorum: qui tantummodo corporaliter paradysum intelligi uolunt. Alia eorum: qui spiritualiter tantum. Tertia eorum, qui utroque modo paradysum accipiunt: alia corporaliter, alias autem spiritualiter. Breviter ergo ut dicam: tertiam mihi fateor placere sententiam. Secundum hanc, nunc suscepi loqui de paradiso: quod dominus donare dignabitur, ut homo factus ex limo, quod utique corpus humanum est: in paradiso corporali collocatus intelligatur. Ut quemadmodum ipse Adam, etsi aliquid aliud significat, secundum id quod eum formam futuri dixit esse apostolus homo tamen in natura propria expressus accipitur, quod uixit certo numero annorum, & propagata numero sua prole: mortuus est, sicut moriuntur caeteri homines, etsi non sicut caeteri ex parentibus natus: primitus (ut oportebat) ex terra factus est. Ita & paradysus in quo eum collocavit deus: nihil aliud quam locus quidam intelligitur, terra scilicet ubi habitaret homo terrenus. Narratio quippe in his libris, non genus locutionis figuratae rerum est: sicut in cantico canticorum, sed omnino gestae est, sicut in regnorum libris & huiusmodi caeteris. Haec Augustinus. Unde sicut illi quos ita confutat hic celeberrimus autor: quoniam in canticis canticorum figurate dictum legerant: hortus conclusus, soror mea sponsa: hortus conclusus, fons signatus. perperam putarunt etiam quod in Genesi etiam de paradiso legitur: omnino figurate & mystice intelligendum esse. Haud secus & Oecolampadius quoniam cognoscit.

August.

Trium sententiarum de paradiso: quae non est amplectenda.

Rom. 5.

Gene. 2.

Cant. 4.

M 4

DE SACRAMENTO

Ioan. 10.
Ioan. 15.
1. Cor. 10

uit Christum dixisse de seipso per tropū: ego sum ostium ouium: & ego sum uitis uera. & Paulum quoq; de Christo dixisse tropice, petra autem erat Christus: nō recte colligit & prædicta Christi uerba de suo corpore & sanguine, iuxta tropicam locutionem esse sumenda. cum omnino altere sit elocutio. is genus in his uerbis: & in illis. Neque consequens est, si aliqua Christi uerba per tropū sunt dicta: protinus reliqua sunt omnia eiusdem uerba, etiam eo modo accipi debere.

¶ Post consecrationem, corpus Christi etiā recte Panem vocari: sicut & ipse Christus se ipsum hoc nomine scilicet panis, in euangelio sæpius insigniuit. Cap. V.

Act. 2.
Mat. 3.
Ioā. 20

¶ **S**exta aduersarij obiectio. Id frequēs est in scripturis: q̄ figuræ rerū, uocabulis rerū: quas significant: denotentur. Vt p̄ linguas igneas, q̄ super discipulos apparuerūt, uel per columbam q̄ dñm manifestauit uere unctum, uel per anhelitum Christi: spiritum sanctum intelligimus. & ea: spiritum sanctum nuncupamus: quæ tamen constat nō ipsum spiritum sanctum fuisse, sed ipsius tantum indicia. cum nō sit spiritus sancti natura: corporalis, conuertibilis aut mutabilis. Quid mirum igitur si modo consimili panis ipse materialis, qui a sacerdote ut sit dominici corporis figura, consecratur: etiam corpus domini dicatur in illis uerbis CHRISTI, hoc est corpus meum? In cuius rei efficacius argumentum: in ipso canone missæ etiam post peractam consecrationem, panis nominatur: cum orantes dicunt sacerdotes. Offerimus præclaræ maiestati tuæ de tuis donis ac datis; hostiā puram, hostiam

EVCHARISTIAE. I. 93

sanctam, hostiã immaculatã, panẽ sanctũ uitæ æternæ, & calicem salutis perpetuæ. Vnde sumitur sufficiens probatio, panẽ materialẽ manere substantiam post cõsecrationem: & illũ nihil aliud esse quã figurã dominici corporis. Hæc ait Oecolampadius. ¶ Responso. Fatemur ingenue, aliquando rẽ quã significat, nomẽ eius rei quã significat accipere (ut statua hominis, plerunq; uocatur hõ: & effigies depicta leonis, leo) inducti ad hoc sentiendum etiam auctoritate beati Augustini: id ipsum asserentis. Sed abnegamus oĩno, id locũ habere in cõsecratione sacerdotali: & uerbis domini illi accommodatis astruimusq; hoc Augustini dictũ plane uerũ & rectũ: pperam hic applicari rei propositæ. Vitiolũ reuera genus est argumẽtationis, quo illud tanq; notũ supponitur: quod expetit approbationem, & negatur ab oppositæ partis agonistis. In quod utique uitiũ: hic incidit Oecolampadius. Supponit em̃ in hac sua ratione tanquam indubitatum: quod panis materialis quã cõsecratur, pfecta cõsecratione sit tantum figura corporis Christi. & hoc iacto fundamento, causam nititur assignare: quare panis ille in uerbis consecratorijs uocatur corpus, & nomine corporis appellatur. cum tamen illud, panẽ scilicet consecratum esse figuram corporis Christi: sit summa totius controuersia quæ in hoc opere contra aduersarium agitur, & multifariam ostensum sit in præcedente libro: id ipsum esse falsum & erroneum. ¶ Cum uero in præsentis obiectione subnectit, post consecrationem adhuc nomen panis assumi in sacro missæ canone: uerum id quidem est, sed non in ea significatione accipitur ibi nomen panis, quam præterdit aduersarijs: scilicet pro pane materiali & triticeo, qualis fuit ante cõ-

Augusti.

Quid significat nomen panis in canone missæ, post cõsecrationẽ.

M S

DE SACRAMENTO.

secrationē. quinimmo in significato lōge alio ibi-
dem sumitur: s̄ pro pane spiritali, supercœlesti &
uiuifico, quod est sacrum & uerę Christi corpus
secundū substantiam. Quod attentius cōsideranti
protinus sit p̄spicuum per adiectas inibi dictiones
soli pani spiritali conuenientes: utputa panē san-
ctum uitę aternę. Quis enim unquam panē terre-
stem qui trañcitur in corpus: uocauerit apte panē
sanctū uitę aternę? Luditur itaq; & hic Oecolā-
padius æquo co: existimant nomē panis in eo sacri
canonis loco sumi pro pane materiali, manu pisto-
ris formato. cū tm̄ lōge aliud illud delignet. Vide-
tur itidē ipse acie mentis adeo pani corporali & tri-
ticeo habere affixam: ut ultra illum attollere non
ualens animū, ubicunq; nomen panis in scriptu-
ra offendit: putet pro pane materiali hoc nomen se
per sumi. sicut & ad tribulos asinus semper sua
somnia uertit: ut protritum est adagium. cum ta-
men multis alijs modis: prædictū nomē in scriptu-
ra diuina sumatur. ut eo in loco. Cibabis nos pa-
ne lachrymarum: & potum dabis nobis in lachry-
mis, in mensura. Et ibi. Cibabit eum dominus: pa-
ne uitę & intellectus. Et rursum hoc in loco. Bea-
tus qui manducabit panem in regno dei, & fre-
quenter alijs in locis sacre pagine. ¶ Sed dicat ip-
se. cum Christus apud Ioannem de seipso dicit. e-
go sum panis uitę. Ego sum panis uiuus: qui de
cœlo descendi, & consimiles sententias, an existi-
mat ibi panem sumi pro materiali pane, arte pisto-
ria parato? Quod si dixerit: ridiculus omnino &
impius censebitur, asserēs Christū esse huiusmodi
panē corporalem. Sit uero (ut debet) illud negaue-
rit, & dixerit panē ibidem pro mystico & spirita-
li pane sumi: q̄ ita enutrit & reficit mētē, sicut pa-

Psal. 79.

Ecc̄i. 15.

Luca. 14.

Ioan. 6.

EVCHARISTIAE.

nis pistorius educat corpus, immo q̄ uiuificat ani-
 mā & donat immortalitate: quod panis triticeus
 corpori nequaquā pręstare pōt, consequenter fate-
 atur oportet: nomē panis alio plerūq; mō q̄ pro
 pane terrestri & corporali sumi. quemadmodū &
 in roto illo sermone luculento de sublimi eucharis-
 tię mysterio, q̄ in sexto euangelij Ioannis capite
 diffuse describitur: id ipsum nomē semp̄ accipitur
 Vnde quemadmodū in illo Christi uerbo ibidem
 posito, panis quē ego dabo caro mea est pro mun-
 di uita, & q̄ manducat hunc panē: uiuet in æternū
 panis pro uero Christi corpore secundū substan-
 tiam cōtento sub panis forma, accipitur ita & in
 prædicto canonis loco, & quoties post cōsecratio-
 nē in missa, oblatio panis nominatur: sumi intelli-
 gitur. quod admodū frequens est in collectis eccle-
 siasticis: in missa officio post cōmunionē dici solū
 tis. ¶ Neq; ab re id contingit, q̄ sacrū Christi cor-
 pus sub sensibilibus panis speciebus uere subsistēs
 nominetur panis. Primo quidem, quoniam in scri-
 pturis, quod ex aliquo factum est: plerūq; uoca-
 tur nomine illius ex quo factum est, quamuis id
 iam desierit esse. Quemadmodum Adam primus
 homo uocauit Euam uxorem suam, os: quoniam
 de ossis sui facta fuerat substantia. Sic & serpens
 formatus diuina uirtute ex uirga Aaron, dictus
 est uirga in Exodo (quamuis ita non esset secun-
 dum rei substantiam) cum ait scriptura. Sed deuo-
 rauit uirga Aaron: uirgas eorum, s. magorū. signi-
 ficare legentibus uolens: q̄ serpens factus de uir-
 ga Aarō, deuorauit serpentes ex uirgis magorum
 præstigiōsa hallucinatōe cōfectos. Rursū in euā-
 gelio legimus. Cum gustasset architelinus aquam
 uinū factum, Attamen id ipsum quod gustauit: iā

Ioan. 6.

Gene. 2.

Exod. 7.

Ioan. 1.

DE SACRAMENTO

- aqua nō erat (desierat enim iā aquæ substantia) sed
uinū erat ex aqua factū : & noīe rei unde ortū ha-
buit, adhuc partim expressum. Ita sanē qm̄ ex pa-
ne p̄ cōsecrationē fit corpus Christi: ipsum nō ab-
surde interdum panis noīatur, ratiōe præcedentis
materiæ. ¶ Secundo, q̄a cōsuetudinariū est oībus,
appellare rē aliq̄: noīe illius rei sub cuius forma
apparet: quod & ab usu scripture nō est alienum:
Gene .18. Abrahā q̄ppe dicitur uidisse tres uiros: & Tobī-
Tobiæ .12. as uocauit Raphaelē uirg. & discipulis intuētibz
Actu 5 .1. Christum ascendente in cœlum: dicuntur illis asti-
tisse duo uiri in ueste alba. cum tamen illi non es-
sent uiri: sed angeli in uiroz specīe apparentes. Ni-
mirū igitur & sacrum Christi corpus in eucharis-
tia quoniā in specīe panis nobis apparet, n̄ is que-
6 obijcitur oculis, etiā panis interdū noīatur: ¶ Ter-
tio, quoniā a sanctis prophetis deducta est forma
huiusmodi appellationis: qua corpus Christi, no-
mine panis designatur. Dicit enim Hieremias: in
persona Iudæoz, Christum inique p̄sequentium.
Hierē .11. Mittamus lignum in panem eius, & eradamus
eum de terra uiuentium: & nomen eius non me-
moretur amplius. Vbi secundum glossam interli-
nearem: p̄ lignum, crucem, & per panem Christi
corpus accipit propheta. ut hic habeatur sensus.
Mittamus lignum in panem eius: id est crucem in
Hierony: corpus ipsius. Quæ q̄dem expositio, ex beato Hie-
ronymo uideretur desumpta: ita in suis super Hie-
miam cōmentarijs eundem prophetæ locum ex-
plicante. Mittamus lignum in panem eius: crucē
Ioan, 6. uidelicet in corpus saluatoris. Ipse est enim: q̄ ait:
Ego sum panis: q̄ de cœlo descendi. Hæc ille. Sic
& noīe uini, in dictis propheti cīs intelligitur præ-
ciosus Christi sanguis: q̄ eum nobis sub forma ui-

ni erat relicturus. Vt in illo oraculo prophetico patriarchæ Jacob de Christo. Lauabit in uino stolam suam: & in sanguine uiræ pallium suum. Quo dicto designatur sanctissimum Christi corpus (quæ stola est & pallium siue uestimentum latentis in eodiuinitatis) sanguine suo perfundendum fuisse, atque rubricandum: quod in acerbissima eius passione est completum: Vnde & glossa interlinearis eo in loco: uino, inquit, id est sanguine passionis, quod pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Stola uero ibidem interpretatur: carnem uel ecclesiam. Nihil igitur absurditatis est: si corpus Christi in eucharistia, panis appelletur. & sanguis eius, uinum. cum id loquendi schema: a prophetis esse deductum, iam constat. Veruntamen ne quis corpus Christi, panem dici audiens: aut ipsum Christum, panem nuncupari, cõfestim torqueat mentem ad panem materiale terrestriusque substantiæ: sed ad mysticum & metaphoricè dictum panem, spiritualem. scilicet & cœlestem: ut plurimum ad iunguntur illi locutioni dictiones aliq̃, aperte designantes non ibi panem summi uulgariter pro pane triticeo & sensibili: sed mystice pro uitali pane & supercœlesti. Vt sacer missæ canon in loco ante citato, uocat sacratissimum Christi corpus: panem sanctum uitæ æternæ. Et dominus noster seipsum panem nominans, dicit Ego sum panis uitæ. Et rursus. Ego sum panis uiuus: qui de cœlo descendi. Et hæ dictiones adiectæ, piam mentem & ueritatis agnoscende auidam præseruant lapsum errorem: eandemque dirigunt in syncerã ueritatem cognitionem, rectamque intelligentiam. Neque id solum frequens est apud sacras literas & sanctos patres earum interpretes, crebrumque ecclesiæ totius usum; quod corpus Christi uocetur

Gene. 49.

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO.

panis, propter rōnes supradictas, uerū & illud eadē uerso locū habet sæpenumero apud sacrā scripturam, & cōem fidelibus loquendi morem: quod sensibile illud signum ipsius panis, facta consecratione & deperdita panis substantia manens, sub quo uere occultatur corporalis Christi substantia: uocetur corpus Christi. Vt in illa oratione ecclesiæ, dicit a sacerdote solida: cum imponitur tertia particula sacræ hostiæ tripartitæ, ipsi calici, sanctum Christi sanguinem sub specie uini, continent. Hæc commixtio corporis & sanguinis tui domine Iesu Christe, sit mihi & omnibus sumentibus salus mentis & corporis: & ad uitam capeffendā æternam, preparatio salutaris. Nō em̄ ibi corpus dñi, re ipsa eius sanguini cōmiscetur: cum naturaliter sanguis ipse sacer in sancto eiusdē corpore & receptaculis eius atq; uenis cōtineatur. Sed species panis (q̄ ibi corpus Christi dicuntur) commiscetur tunc in calice, speciebus uini: q̄ dicuntur illic eius sanguis, quoniam ipsum continent atq; signant. Neq; etiam hoc ipsum quod nunc proponimus: citra rationem cōtingit. Nam signa ipsa (ut in principio huius dissolutionis atq; responsionis: etiam est dictum) appellare consueuimus earum rerum nominibus: quas signat. quemadmodum ait Augustinus in libro de octo quæstionibus Dulcitiij: quæstione sexta. Solent (inquit) imagines, earum rerum nominibus appellari: quarū imagines sunt. sicut omnia quæ pinguntur atq; finguntur ex aliqua materia metalli aut ligni: uel cuiuscunque rei aptæ ad opera huiusmodi. q̄ etiā uidetur in somnijs & omnes fere imagines, earū rerum quarum imagines sunt: appellare solēt nominibus. Quod q̄dem dictū suum, ibibē continuo progressu diffusius pro

**Cōmixtio
corporis
& sanguinis
Christi in cali-
ce: quō est
intelligētia**

Augustinus,

sequitur idem sacratus author: comprobās ipsum
 quotidiana loquēdi cōsuetudine, apud hoēs prori-
 ta in picturā denominatione & somnio enarra-
 tione, ac duplici scripturæ sacræ exemplo: illud ap-
 tissime cōfirmās. Idē quoq; in epistola ad Bonifa-
 cium inquit. Si sacramenta quandā similitudinē res
 ear; quar; sacramenta sunt, non haberent: omnino
 sacramenta non essent. Ex hac autem similitudi-
 ne: plerunque iam ipsarum rerum nomina accipi-
 unt. Si ergo secundum quendam modum, sacra-
 mentum corporis Christi, corpus Christi est: &
 sacramentum sanguinis Christi, sanguis Christi
 est: ita sacramentum fidei, fides est. Hæc ille. Si igitur
 pictura leonis repræsentans tantum leonem &
 non uere illum in se continens: uulgato loquendi
 more dicitur leo, & statua hominis effigiata ad
 eius similitudinem, dicitur homo, quamuis ueram
 hominis substantiam in se non contineat: quid
 mirum, si species panis sensibilis post consecratio-
 nem peractam, non solum repræsentans sed etiā
 uere continens Christi corpus: dicatur corpus eius
 & species uini continens ueraciter Christi sangui-
 nem in calice: cōsimili ratiōe dicatur eius sanguis?
 ¶ Quō eandē escam quam manducauerūt
 patres antiqui sub Moyse: & nos manduca-
 mus, eundemq; cū ipsis potū spirituale &
 nos bibimus.

Idem

Cap. VI.

Septima aduersarij obiectio. Cogit Paulus
 ut fateamur & asseramus eundem spiri-
 tualem cibum fuisse patribus: qui & no-
 bis est, & petram illis fuisse Christum.
 Vnde Augustinus de utilitate agendæ
 pœnitentiæ, ait. Breuiter ego dixerim, quic un-
 que in manna CHRISTVM intellexerunt; eun-

||
 ,,
 ,,
 i. cortn. 10
 ,,
 Augusti.

DE SACRAMENTO.

de quem nos, cibum spiritualem manducauerunt
 Quicunq; aut de manna solam saturitatem quæsi
 erunt, patres infidelium: manducauerunt & mortui
 sunt. Sic etiã eundem potum. Petra enim: Christus
 Eundem ergo potum quem nos: sed spirituale qui
 fide capiebatur, nõ qui corpore hauriebatur. hæc
 Augusti. Atqui patres antiqui etiã fideles & san-
 cti, cū manna manducarunt: Christum in manna in-
 tellectum, solummodo manducarunt in figura. & is ci-
 bus erat spiritualis: quem ore cordis tū sumplerunt
 p̄ firmam & synceram fidẽ. Ergo & nos cū man-
 ducamus eucharistiam: duntaxat corpus Christi
 in figura sumimus, & sacre panẽ manducamus in
 signum & repræsentationẽ corporis Christi, immo
 lati pro nobis: nõ quod presentis sub forma panis
 sed in celo sedentis ad dexterã patris. Et ita de po-
 tu deducenda est rationatio: eodẽ tendendum, quod
 quẽadmodum aqua petra largiter emanantem ex uir-
 gæ percussione, bibentes antiqui patres: eam sumple-
 runt ut figurã sanguinis Christi, qui ex sacro eius
 in cruce pendentis corpore effluxit: ita & nos ui-
 num sacratum sacerdotali benedictione potantes
 ipsum accipimus ut symbolum repræsentatiuum
 sanguinis eiusdem, ex corpore ipsius in cruce effu-
 si. & non uerum eius sanguinem, sub forma uini
 contentum. Alioqui neque eandem escam spiri-
 tualem manducaremus quem illi manducarunt:
 neque eundem sumeremus spiritualem potum cum
 ipsis, quos & beati Pauli & Augustini dictis ad-
 uersatur. Sic Oecolampadius. **R**esponso. Faten-
 dum est ingenue, nos eadem escam in seucharistia
 manducare: quam antiqui patres spiritu uiuentes
 in manna manducarunt, sed non eodem modo.
 Nam illi in figura tantum manducarunt illam escam

1, corin. 10

Exod. 17.

2

EVCHARISTIAE. II. 97

eam spiritualem, per manna repræsentatã. s. Christi
 stum: pro qualitate status suæ legis. Nos uero ean-
 dem comedimus escam in eucharistia, sed in ueri-
 tate. nam in ea, corpus eius uere subsistit: imo &
 ipse totus, deus & homo. Quippe manna spiritua-
 libus illis patribus repræsentabat quidem Christum
 sed non continebat eum: ut qui nondum humanam
 assumpserat naturã. Sacra uero eucharistia, quæ
 ad accidentarias species oculis nostris conspicuas
 non solum repræsentat Christum, ut manna Israe-
 liticum: sed etiam continet ipsum in ueritate cor-
 poralis substantiæ. Et hoc maxime congruit legis
 euangelicæ conditioni. in qua ueritas figuræ pri-
 oris testamenti: per Iesum Christum facta est &
 exhibita. Haud dissimiliter, nos eundem sumimus
 potum spiritualem, de petra Christo profluentem
 quem antiqui patres biberunt spiritualiter de pe-
 tra materiali, aquam exuberanter reddente per uir-
 gæ Mosaicæ percussione, sed non eodem modo.
 Nam illi, spiritus sancti illustratione intelligentes,
 per petram illam in deserto, Christum accipi, per
 uirgam Moysi, crucem: per aquam fluentem de pe-
 tra, illusione uirgæ, sanguinem Christi preciosum in
 cruce effusum pro nobis, cū aquã illã de petra in
 solitudine scaturientem hauserunt: in figura bibe-
 runt. sacrum Christi sanguinem. quæ biberunt figu-
 ram, sanguinis illius repræsentatiuam: quam spiri-
 tualiter intellexerunt. Nos uero eundem potum spiri-
 tualem potamus in eucharistia: sed in ueritate. Nem-
 pe in ea, sub speciebus uini consecrati, uere subsi-
 stit sacratissimus eius sanguis: quem re ipsa & se-
 cundum ueram eius substantiam sumimus. Itaque
 aqua illa quæ de petra fluxit illis in deserto, illis si-
 gnificabat quidem Christi sanguinem, in cruce post

Magna eu-
 charistia
 sup manna
 excellētia.

Ioan. 7.

Exod. 17.
 Num. 20.

Aqua de
 petra flu-
 ens i des-
 erto: symbo-
 lū sanguis
 Christi in
 cruce effu-
 si fuit.

N

DE SACRAMENTO

ea effundendum, sed non eum continebat. Vini uero uerbis consecratorijs benedicti species superstites, non solum signant eiusdem Christi sanguinem, sed etiam reuera continent ipsum. & sub illis: sacro sanctum illum sanguinem, secundum rei ueritate haurimus atq; sumimus. Longe igitur emiaentiore modo, escam illam spirituales (corpus. s. Christi) sumimus in eucharistia: q̄ patres illi antiqui eandem manducauerint in manna, quantumlibet fuerint spiritu sancto illustrati. Et multo itidem sublimiore ratione, potum illum spirituales (ut puta sacre Christi sanguinem) bibimus ex calice benedictioris: q̄ ipsum potauerint uetusti patres in aqua, quam euomuit & eructauit petra in deserto. Et tanto quidem excellentius atq; perfectius: q̄to ueritas suam exuperat figuram, corpus uiuens suam umbram, dies noctem, & hō uiuus suam imaginem. ¶ Octaua obiectio. Qui corpus Christi ponit uere in eucharistia subsistere. in his uerbis eius hoc est corpus meum, uolunt uerbum est, substantialiter exponi. At nunqd corpus est genus uel species uel differentia: q̄n prædicatur de pane? neque prædicatur idem de seipso: neq; facta est una natura ex duabus non alteratis, neq; numerabis dua in diuidua in uno indiuiduo. Neq; corpus Christi posset dici accidens, nisi relatiuum: ut puta signatū per panem. Nō relinquatur ergo illis aliud quod dicant q̄ q̄ uerbum est, illic contentiue, aut conuersiue exponant, hoc modo. Hoc est corpus meum. i. in hoc est uel continetur corpus meū: uel hoc uersum est in corpus meum. Sed non responder ea expositio, contextui uerborū Christi: neq; ipsa domini uerba hanc præ se ferunt intelligentiam. Poterat certe Christus, paulo pluribus uerbis dixisse; hoc modo.

E VCHARISTIAE. II. 98

Panis factus est corpus meum, uel in illo pane est
 corpus meum; uel panis iste conuersus est in cor-
 pus meum. Et explicari debuit illa subita rei in re
 conuersio: ut uirga Moyfi uersa est in colubrū, &
 aqua facta est uinum. Ad hæc, si dixerint substan-
 tiam panis conuerti in corpus Christi: qd designa-
 bunt p pronomen hoc, dicentes: hoc est corpus me-
 um? Nunquid accidentia? Atq; corpus corpori: ac-
 cidentia nō mutuatur. Nunqd idem de seipso præ-
 dicatur? Et quare etiam in poculo nō dicitur. Hic
 sanguis est sanguis meus: sed hic est calix sangui-
 nis? Ad quod intelligendum Christi uerbum, ne-
 cesse est profecto tropum assumere: fateriq; figu-
 ratam ibi esse locutionem. Hæc Oecolamp. ¶ Re-
 sponso. Non sunt dialecticis rationibus cōprhen-
 denda nec exquirenda sacræ fidei abstrusa myste-
 ria: q̄ omnem mentis humanæ captum longe exu-
 perant. Quemadmodum scite admonent Chryso-
 stomus & Anselm. præclaris illis uerbis: quæ in se-
 cundo præsentis libri capite iā sunt adducta. Iphis
 siquidem aperte testantur duo illi celeberrimi pa-
 tres, indaginem sublimium dei mysteriorū, & po-
 tissimū altissimi huius sacramenti: nec sensus ex-
 perimento nec rōnum acumine esse faciendam, sed
 sola fide solida, & sincera tenendam eorū uerita-
 tem: Quod & sacer Ambrosius confirmat in libro
 I. de fide ad Gratianū. dicens: Aufer hinc argumēta:
 ubi fides q̄ritur. Loquatur in ipsis gymnasijs: iam
 dialectica taceat. Non quæro qd loquantur philo-
 sophi: regro qd faciant. Soli in suis gymnasijs re-
 manserunt. Vide, q̄ fides præponderet argumen-
 tis. Illi quotidie a suis consortibus deseruntur q̄ co-
 piose disputant, isti quotidie crescunt: qui simpli-
 citer credunt. Non creditur philosophis; creditur

Exo. 4

Ioan. 2

Mat. 26

4

Chryso-
 stomus.
 Anselmus.

Ambro.

N 2

DE SACRAMENTO

Idem.

piscatoribus. Non creditur dialecticis: creditur pu-
 blicanis. Illi uoluptatibus & delicijs orbem ligaue-
 runt: isti ieiunijs & doloribus, exuerunt. Plures i-
 taq; iam cepit illicere iniuria: q̄ uoluptas. Et pau-
 lo post. Nunc uideamus: quid distant a gentibus
 Arriani. Nonne ex philosophia omnem impieta-
 tis suæ traxerunt colorem? Illi idolum quod uene-
 rantur amplificant: isti creaturam, dei filium asse-
 runt esse, qui deus est. hæc ille. Ecce testatur planis
 uerbis Ambro. logicis argutijs aut captiomb. nõ
 esse peruestiganda sanctæ fidei sacramenta, quæ tñ
 aduersarius hic molitur prædicabiliu uocum le-
 gibus & regulis arte constringere, dialecticeq;
 prædicationibus concludere. ¶ Veruntñ ne uidea-
 mur obiectionis huius mō propositæ nodum sub-
 terfugere uelle, aut caute declinare: ad singula suo
 ordine diuenda progrediamur. id unum in primis
 asserentes: in illis dñi nostri uerbis: hoc est corpus
 meum, uerbum est, substantia liter uel substantiue
 sumi: & nomē corpus, pro ipsa dñici corporis sub-
 stantia, ibidem etiam accipi. & nõ alio quouis mō.
 Negamus tñ ibidem corpus de pane prædicari: cū
 non maneat facta consecratione illic substantia pa-
 nis, sed transmutetur in corpus Christi, ut abunde
 in præcedente lib. monstratum est. Quare neq; ge-
 neris neq; speciei, aut cuiusuis alior; prædicabiliũ
 ibi est prædicatio: sed indiuidui de indiuiduo, & at-
 tenta rez; significatæ idēitate, eiusdem de seipso
 quiquidem id ipsum quod sub speciebus panis con-
 tinetur consummata uerbor; prolatione, & que eo
 pronomine hoc, demonstratur: uere est corpus dñi
 unumq; prorsus & idem est, quod per pronomen
 hoc, & quod per dictiones corpus meum, designa-
 tur; uer; s. domini corpus. Admittimus insuper il-

Cap. 20

Quæ præ-
 dicatio in
 his uerbis
 comini,
 hoc est cor-
 pus meū.

lic non esse factam unam naturam ex duabus naturis. s. panis & corporis dominici: nō alteratis & transmutatis. sed dicimus unam naturam: in alteram esse conuersam. Neq; numeramus ibi duo indiuidua in uno indiuiduo: cum illic unicum sit substantiæ indiuiduum. s. corpus domini, & substantia panis omnino defierit. Neq; ponimus corpus domini illic esse accidēs aut absolutum aut respectiuum siue relatiuum: cum non sit accidens, sed uera substantia. Quis aliqua illi accidentaria conueniat aut relatiua denominatio: utputa q̄ signetur speciebus illis sensibilibus. Insuper inficiamur, in prædictis domini uerbis, dictionem est. aut contētiue sumi aut conuersiue: cum (ut mō dictum est) solū modo substantiue sumatur. Et quis uerū sit, i hoc (demonstrata uisibili panis specie) cōtineri corpus Christi: aut hoc (demonstrata panis substantia) conuerti in corpus Christi: neutrum tamen horū, exprimitur per illa Christi uerba. quoniā in eis, pronomine hoc: nec species panis conspicua, nec ipsa panis substantia demonstratur. sed idipsum dūtaxat, quod facta consecratione continetur sub speciebus panis: quod sane est uerum Christi corpus.

¶ Porro nō est illud æquo ferendum animo, quod subdit Oecolampad. uolens præscribere ipsi Christo (qui æterna est patris sapientis) formā certam uerborū, quibus debuisset potius uti, secundū Oecolampadi iudiciū: in illius altissimi mysterij explicatione. Nam cum in quo omnes thesauri sapientiae & scientiae sunt absconditi, ferulae grammaticae subdere nititur: & sus, ut aiunt, mineruā docere, quasi uerbis minus aptis aut idoneis usus sit Christus: ad illius sublimis sacramenti expressionem, Potuisset certe dominus noster pluribus uer-

Quō uerbum est sumitur i his uerbis hoc est corpus meum.

6

Coloss. 2

DE SACRAMENTO

bis explicuisse tanti mysterij ueritatem, & subita
unius rei in alteram, conuersione m: sed noluit. Et
recte quidem noluit: qm̄ recta semper eius fuit uo-
luntas, & recta eius opa. Neq; sciscitari debemus
quare id noluit: qm̄ nobis pro rōne, sola debet suf-
ficere eius uoluntas, in obliquum inflexibilis.
Neq; illis uerbis, conuersionem subitariā unius rei
in alteram, exprimere: placitum ei fuit. sed rei facta
transmutatione subsistētis, ueritatem: siue (ut phy-
sicas utar uocabulis) illius conuersionis terminum
ad quem, duntaxat eloqui: qui est uerē eius corpus
sub forma panis uisibili subsistēs. ¶ Ad id uerō qd̄
deinde sciscitatur aduersarius: qui per pronomen
hoc, demonstratur in prædictis dōmini uerbis, a-
pud eos: qui ponunt substantiam panis conuerti,
in corpus Christi, iam adhibita est paulo ante re-
sponso, nō illic accidentia panis demonstrari, qm̄
illa non sunt corpus Christi. non. n. accidentia, sub-
stantiæ coincidunt: Neq; panis, ipsi dñico corpori
sua immittit accidentia: qnimo neq; illa insunt cor-
pori dōmini, neq; illud efficiūt. Sed demonstratur
illo pronomine, id quod sub accidentibus illis con-
uersione inuisibiliter subsistit. Et quoniam idipsum
est uere corpus dñi: idcirco in illis uerbis dōmini-
cis prædicatur idem de seipso, ut mō est dictum.
Deniq; cum percōtatur in postremo præsentis ob-
iectionis loco noster antagonista: quare in poculo
etiam non dñ. hic sanguis est sanguis meus: sed hic
est calix sanguinis. breuis adhibenda est responsio
quoniam Christus in benedictione uini, iuxta san-
ctorū Lucae & Pauli narrationem, calicem nomi-
nauit. & ita in consecratione eiusdem, postea dicen-
dū esse: per apostolos toti ecclesiæ constituit. Cur
uero ita dixerit in posteriore illa consecratione, &

7
Quid pro
noie hoc
demonstra-
tur, in his
dñi uerbis
hoc est cor-
pus meū.

Luc. 22.
1. Cor. 11

EVCHARISTIAE. II. 100

non iuxta prioris formam: ratio præcipua est, quoniam
 ita suæ beneplacitum fuit uoluntati, quæ optima est
 omnium eorum quæcunque dixerit aut fecerit, lex at
 que regula, neque figulus ex suo plaste debet quærere
 cur ita facis. Possent tamen non absurde ad eam questio
 nem: & hæc adhiberi ratiuncula. quoniam uinum
 ipsum transmutandum in sacre eius sanguinem, si
 quida est substantia, neque manibus contrectari po
 test nisi uasculo contineatur: calicem manibus ac
 ceptum quo uinum consecrandum in sanguinem,
 continebatur: haud incongrue demonstrauit, quæ
 uirtus consecratoria in solum uinum ibi conten
 tum ferretur. Panis uero solida erat substantia: &
 quæ manibus comprehendi facile potuit. & super
 eum, nulli impositum sustentaculo: potuerunt cõ
 secrationis uerba proferri. hinc altera dicendi for
 ma Christus in uini quam panis benedictione est
 usus. Haud tamen ideo tropum subesse oportet
 in uerbis dominicis super calicem dictis: cum
 planus omnino sit illorum sensus, huiusmodi scili
 cet. hic est calix sanguinis mei, id est, calix conti
 nens sanguinem meum. referendo id uerbum, ad
 tempus completæ eorum uerborum prolationi pro
 ximum: ut & de uerbis panem consecrantibus pri
 us est dictum. Adde quod calicis nomen, accom
 modum est ad passionem Domini designandam:
 in qua effusus est sacer eius sanguis in precium no
 stræ redemptionis. Et sæpius id nomen: ad insinu
 andam CHRISTI passionem: in scriptura est
 accommodatum. Vt ibi. Potestis bibere calicem:
 quem ego bibiturus sum? Et rursus, Pater si pos
 sibile est: transeat a me calix iste. Et iterum. Calicem
 quem dedit mihi pater: non uis ut bibam illum?
 Ad ingerendã igitur nobis dominicæ passiois me

Rom. 9
 Ela. 45.

Quare in
 cõsecratio
 ne uini
 Chrs cali
 cẽ noiauit

Mat. 20
 Mat. 29
 Ioan. 18

N 4

DE SACRAMENTO

moriam: recte nomen calicis in consecratione uini a Christo est expressum.

¶ Idem esse Christi corpus in cælo & in eucharistia, neq; in diuersis temporibus & locis esse diuersum, quod in altari offertur. sed omnino idem corpus. Cap. VII.

Nona aduersarij obiectio. Quid indignus Christiano: q̄ multos facere Christos, & multa sacrificia? unū eē Christum in cælis: & alterū in terris? imo innumeratos, & tot, quot sunt aræ: & in una ara plurimos? id quod ex uestra sententia sequi necessarium: si in pane corpus Christi realiter est. Hanc absurditatē non ego: sed Chrysoſto. colligit in epist. ad Hebræos. Hæc Oecolampadi.

¶ Responsio. Negandum est plane, hanc absurditatem sequi sententiam catholicorū: afferentium, non quidem corpus Christi realiter esse in pane, secundum substantiam manente: ut hic & sæpe alias uidetur inuere aduersarius, sed ipsum adesse sub speciebus panis: q̄ (deperdita ipsius substantia) superstitēs manserunt. Nempe cum hac fide synæra de eucharistia, simul tota astruit ecclesia: unicū esse Christum & unicum eius corpus atque idem in cælo & in terra, imo & in omnibus altaribus: in quibus diuerso aut eodem tempore & loco offertur, nec non unicum ubiq; esse sacrificium. ¶ Ad qđ solide comprobandū, locupletissimus testis est ipse Chrysoſto. in eo quem citat aduersarius loco. Cuius uerba, q̄ consequenter circa hunc locū pro se adducit in suo opusculo qđ excutimus, Oecolampadius; libet & hic integre referre, ut palā sit om-

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
1000

nibus, quō ipse nobis arma subministrat quibus confodiatur: & tanquam Goliath proprio iuguletur gladio, manuq; Dauidica trucidetur. Verba igitur Chrysostomi in homelia decimasextima super epistolā ad Hebræos: sunt hæc. Nōne si ngulos dies offerimus offerimus quidē: sed ad recordationē mortis eius faciētes. Et una est hæc hostia: non multæ. Et q̄a semel oblata est hæc hostia: oblata est in sancta sanctorū. Hoc autē sacrificiū: exēplar est illius, id ipsum sēper offerimus. Nec nunc quidē alium, crastina die alium: sed semper id ipsum. Proinde unum est hoc sacrificium, alioqui quomodo in multis locis offertur: multi sunt Christi nequaq;: sed unus ubiq; est Christus & hic plenus existēs, & illic plenus. Sicut em̄ q̄ ubiq; offertur, unū corpus est & non multa corpora: ita etiā unum sacrificium. Pontifex autem noster ille est: qui hostiam mundantem nos obtulit. ipsam offerimus & nunc: quæ tunc oblata quidem, & consumi non potest. Hoc autem quod nos facimus: in commemorationē quidem eius sit, quod factum est. hoc facite (inquit) in meam commemorationem. Non aliud sacrificium, sicut nec pontifex: sed id ipsum semper facimus, immo recordationem sacrificij operamur. Hæc Chrysostomus. Ecce quem pro se testem profert Oecolampadius: omnino pro nobis & contra illum perhibet apertum testimonium. quātumnis luctetur ille uerba prædicta detorque in sensum obliquum: ut ad partes suas ipsum ptrahat atq; renitentē abducatur. Quod & in toto illo ope suo, cui in hac elucubratione cōtrahimur: frequētissime molitur ut ex omnibus, quos in suæ sētentiæ erroneæ de eucharistia cōfirmationē, illic uberti & affati affert authoribus: ne unū g

N S

1. Reg. 17.

Chryso-
stomus.

Lucæ. 22
1. corin. 11.

DE SACRAMENTO.

dem illorum, secundum rei ueritatem, pro se habeat.

¶ Sed & alter audiatur testis propositi nunc negotii, non oportere. scilicet multos esse Christos aut multa Christi corpora: si confiteamur uerum eius corpus adesse in eucharistia. Is autem est magnus ille Gregorius: qui in homelia paschali id ipsum plane astruit. & recitantur eiusdem uerba in uolumine decretorum: de consecratione, distinct. secunda, cap. quod sit sanguis. in hac forma. Tanta est ecclesie unitas in Christo: ut unus ubique sit panis corporis Christi, & unus sit calix sanguinis eius. Calix enim quem sacerdos catholicus sacrificat: non alius, nisi ipse quem dominus apostolis tradidit. Quia sicut diuinitas uerbi dei, uita est que totum implet mundum: ita licet multis locis & innumerabilibus diebus, illic consecretur corpus: non sunt tamen multa corpora Christi, neque multi calices. sed unum corpus Christi & unus sanguis cum illo: quod sumpsit in utero uirginis, & quod dedit apostolis. Diuinitas enim uerbi replet illud, quod ubique est: & coniungit & facit, ut sicut ipsa, una est: ita & unum eius corpus sit in ueritate. ¶ Succedat & tertius eiusdem rei testis: ut in ore trium testium, stet ueritate subnixum istud uerbum, Anselmus scilicet Cantuariensis. Qui in annotationibus suis super epistolam Pauli ad Hebraeos, exponens id uerbum decimo illius epistolae capite conscriptum de Christo. una enim oblatione consummarit in aeternum sanctificatos, conformiter ad Chrysostomum in eiusdem loci explanatione modo citatum: ait. Et si nos quotidie offerimus: recordatio mortis eius est. & una haec hostia est, non multae: quia semel tantum oblata est. Nec a multis hominibus multi Christi offeruntur: sed unus ubique, & semper plenus est ubique unum corpus, semel oblatus nunquam con-

Gregorius

Deut. 19.

Hebrae. 10

Anselmus

DE SACRAMENTO,

padius. ¶ Respōsio. Nō est tribuendum quod hic primo colligitur loco. qm̄ ipsa consecutio, inualida prorsus est: & quod conficitur, omnino falsū. Nempe tamen idem erat secundum substantiæ ueritatem Christi corpus, in pane apostolis porrectum & postea cruci affixū, immo & in ipsa cœna mēse affidēs; nō tamē eundē habebat nec sortiebatur hic & ibi, subsistendi modū. Siqdem in ipsa mensa & postea in cruce, modū habuit subsistendi natura: sub forma uisibili & passibili, distinctioneque cōspicua membrorū. In ipso uero sacramento discipulis exhibitō, nō huiusmodi naturalē consistentiam: sed nouā existendi rationem & modum passioni & læsioni non obnoxiiū: citra ordinē scilicet & commensurationem suarum partium ad locum. Vnde cū manducabatur a discipulis in ipsa cœna: neque dentibus eorum secundum suam substantiam atterebatur, neque dissecabatur aut lædebatur. Quocirca non est id aduersario tribuendum, Christum fuisse crucifigendum eo modo: quo erat in pane. cum in pane & sub forma panis fuerit in cœna: modo inuisibili & impassibili. Crucifixus est autem in forma uisibili: ac in corpore modum subsistendi passibilem illic habēte. ¶ Cæterum ut hæc paulo detectiora dilucidioraq; reddantur: cum probatissimis authoribus theologiarumq; inquisitionum pertractatoribus eruditissimis sentiendum est, quod Christus discipulis suis in cœna tradidit suum corpus, passibile & mortale suapte natura, isdemq; præditum qualitatibus intrinsicis naturalibus: sicut erat suum ipsius corpus in mensa recumbens. Quod aperte testatur ipse magister sententiarum, in quarti sui libri distinctione undecima; circa finē illius dicens, Discipulis

Quale corpus dedit Christus in cœna discipulis.

EVCHARISTIAE II 105

Christus suū corpus tale dedit, quale tunc habuit id est mortale & passibile. nūc uero sumitur a nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficiētiā. Cui cōcordat & Innocētius in hunc modū. Quia incredibile iudicetur ut secundū eandem naturā simul fuerit Christus mortalis & immortalis: quod tūc ei cōgruebat secundū eandem psonam, pōt salua fide cōcedi, quod tale corpus Christi tunc dedit: quale tunc habuit, s. mortale & passibile. Nunc autē sumitur a nobis immortale & impassibile: nec tamen maiorem habet efficiētiā, sicut nec maiore potentiā. Quod ergo passibilis edebatur & tamen nō ladebatur: nō erat humanae naturae sed diuināe potentiā, qua ualebat quod uolebat omnino. Hæc ille. Eandem quoq; sequuntur sententiam uiri doctrina & sanctitate cōspicui: Thomas Aquinas, Bonauentura, & cæteri non pauci. Nihilō secius idem Christi corpus ante passionem, in sacramento subsistebat mō quodam impassibili: quoniam nulla illic læsione, uulneratione, aut passione uiolenta potuit affici. Non quidem ob dotem impassibilitatis: qua adornata gloriosa corpora, ubi consummatam fuerint resurrectionis palmam consecuta: nullis amplius subiacebunt passionum iniurijs. Nam hanc præclaram dotem, sacrum Christi corpus ante suæ resurrectionis horam nequaquam habuit: sed eam cum cæteris glorificandorū corporū dotibus in ipso gloriosæ resurrectionis articulo primum accepit: quando ad uitam immortalem innouatum est, & reparatum. Sed huiusmodi immunitas corporis Christi ab omni læsione, in sacramento eucharistiæ ante suā passionē: illi prouenit ex singulari mō subsistendi in illo admirabili mysterio, utpote sine cir-

Petrus.
Lōbar dos

Innocētius:

Thomas.
Agnas Bo
tūra.

Quæ ante suam resurrectionem Christus dotē impassibilitatis nō habuit

DE SACRAMENTO,

circumscriptioe suarum partium ad loci habitudinem
Quæ ei contulit ac indulsit non naturalis, humane
naturæ cōditio: sed diuinæ uirtutis est (cacia. Itaque
quod ipsum Christi corpus in eucharistia discipulis
oblatum in cœna, passibile quod fuerit: sed nulla po-
tuerit illic læsiōe affligi aut affici, ob statum illi
corporis & habitum, ac nouum subsistendi modum: non
erat humanæ naturæ (ut innocentij uerba repetam)

6 sed diuinæ potentia: qua ualebat omnino, quicquid uo-
lebat. ¶ Ex his autem facilis patet ad ea quæ præsens cō-
tinet obiectio, & apta responsio. Et primo loco, ad

i. corin. ii. id beati Pauli uerbum, corpus quod pro uobis
frangitur, ab aduersario citatum (quamuis id ipsum
ex Paulo non habeatur secundum nostram translationem,
sed iuxta eam qua sanctus Ambrosius utitur)

Obiectio-
nis ante
propositæ
diluatio.

dicendum est, illud ipsum referri non debere ad cor-
pus Christi, tali subsistens modo, quo in sacramento
continebatur, sed ad idem corpus taliter existens: qua-
liter in cœna a discipulis coram conspiciebatur.
Et fractio illa panis sacramentalis (quæ in specie-
bus illius tantum fiebat: & non in ipso Christi cor-
pore) signum plane erat corporis ipsius morte dis-
solvendi, & uulneribus sauciandi. non quidem
in eo modo & forma, qua in panis continebatur
accidentarijs speciebus: sed qua secundum conspi-
cuam membrorum distinctionem uisibile hominibus
apparuit. Et idcirco ipsum sacramentum: signifi-
cans nullum ingressit fidelium cordibus mendacium.
cum ea ipsa significatio, ad corpus Christi uisibi-
le & quatenus in cruce passum est mortem, refer-
ri debeat: & non quatenus ad est in eucharistia. Por-
ro dandum est obiectanti deinde aduersario, cor-
pus ipsum Christi quod apostolis traditum est in
cœna, natura uulnerabile fuisse ante passionem, si

mul & passibile. Verum idem corpus ibidem fuit modo quodam inuulnerabili & impassibili: quod illi secundū eum statum ac subsistendi modum, nec uulnus ullū nec læsio potuerit inferri. Non tñ idcirco ipsum Christi corpus tunc in eucharistia subsistens, ob hunc corporis habitum quo uulneribus nō erat illic obnoxium: phantasticum fuisse putari debet, & apparens tm̄ sine uera existentia. Siqdem post resurrectionē suā: gloriosum Christi corpus, inuulnerabile fuit & impassibile. Haud tñ phantasticū, sed uerè erat corpus: ut quod oculis humanis obuium fuerit, & manibus it idē cōtractatum. Et si quis ea omnia q̄ non subsiciuntur oculis aut uulnerum non patent iniurijs, phantastica appellare pergeret: nimirum crassis errorum phantasmatis obuoluerunt. Denique quamuis idem Christi corpus, forma panis cōtractum in eucharistia tempore ultimæ cœnæ, dictum fuerit natura tunc fuisse uulnerabile: haud tamen ex eo recte colligit Oecolampadius in præsentī obiectio ne, quod discipuloꝝ tunc dentibus fuerit attritum. Nam (ut iam frequenter hic est dictum) ipsum idem corpus ibidem tum erat modo quodam inuulnerabili, atque impassibili. quod secundum illum, quem illic habebat in eucharistia, statum ac modum: nec uulneribus impeti potuerit, nec dentium attritione consumi. quandoquidem impassibiliter, & (ut ita dixerim) inuulnerabiliter. inibi consistebat. Neque quomodo Christus id facere potuerit, quod corpus suum natura passibile, ibi substituerit impassibiliter: est percontandum. ut qui sit omnipotens: & apud quem impossibile non est omne uerbum. Omnia enim (ut sacrum dicit euangelium) cpud deum possibilia sunt,

Corpus Christi in eucharistia: nō esse phantasticum.

Lucæ. I.
Matth. 16
Marci.

DE SACRAMENTO.

¶ Magnū esse discrimen inter patres anti-
quæ legis & nouæ: quantū ad beneficorū à
deo utriusq; indultorū rationē. & sacramenta
noui testamenti: sacramentis antiqui effica-
ciora esse. Cap. VIII.

Vndecima aduersarij obiectio. Si caro
Christi in pane esset, q̄ in manna uel in
agno esse non poterat: non solum reli-
gionis modus, sed & religio uariata
esset, & ita plurimū foret patribus de-
negatum. Nam pars aliquanta nostræ religionis
non cærimonialis, q̄ a carne Christi pender: non ita
ac nobis, nota patribus fuit. Absit aut, ut spiritua-
les qui sub lege M^{essiam} expectabant: in fide pau-
periores nobis fuerint, q̄bus manifestatus est Tā-
tum obscuriosa illis: manifestiora nobis sunt sacra-
menta. Neq; uideo quid inter illos & nos multum
interfit: quam quod exhibitus est nobis Christus
quem illi magnis expectarunt desiderijs. & quē
nos sequimur: illi præcesserūt. Habuerūt illi fidem
in esu agni, in manna, in sacrificijs: nos habemus in
esu sacraati panis, utrosq; aut: idem uegerat Chri-
stus, cessarūt figuræ illorū: q̄a successit ueritas. Et
quā ueritas illuxit: p̄petuo duraturus ritus institu-
tus est, quo beneficij accepti simus memores. Quā
igitur tantū discrimen in illis. Hæc Oecolāpadius
¶ Respōsio. Nō est id dandū, propter eucharistia
sanctæ relictū nobis monumentū & uerā corpo-
ris Christi in ea subsistentiā: mutatā esse religio-
nem antiqui & noui testamenti. Vnus enim & idē
in utroq; colitur deus, uiuus & uerus: eademq; est
fides antiquorū patrū & nostra, quemadmodum

testantur omnes sacri doctores. Eadē est igitur ue-
 tustæ legis & nouæ religio, nulloq; pacto uariata:
 sed mutatus est tantum religiōis modus. Nam ex
 dei institutiōe, alio ritu & sacrificijs colebatur de-
 us in ueteri lege: & alio nunc colitur in noua, quē
 & Christus & apostoli, eius decreto instituerunt.
 Et quemadmodum uera Christi caro nobis exhi-
 bita in eucharistia, nūc a nobis honoratur: ita a ui-
 ris spiritualibus antiquæ legis cognoscebatur ea-
 dem nobis exhibenda, & uero cultu honoranda. I-
 taq; denegata est eis reipsius ueritas, quam in um-
 bra cognoscebant: & exhibita tantū figura, in qua
 ueritatem expectarent. Quod quidem ex conditi-
 one qualitateq; status utriusq; legis: nō ex ipsis pa-
 tribus prouenit. Quæ admodū nec ex ipsorū est cul-
 pa aut causa profectum: q̄ non fuerit illis manife-
 stus Christus, sicut & nobis, sed qm̄ cum ipsi ui-
 tam hīc mortalem agerent, nec dum uenerat pleni-
 tudo temporis: in quo decreuerat deus mittere fili-
 um suum in terram. Neq; idcirco pauperiores ipsi
 patres antiqui fuerunt in fide, aut inferiores: q̄ nos
 ipsi sumus (saltem q̄tum ad ipsorū articuloꝝ sub-
 stantiam & genus: tamen si clarius illi nobis & ex-
 plicatius innotuerint, per rerū ipsarū exhibitionē)
 cum eadem & tantæ firmitatis fuerit eorū fides, si-
 cut nostra. Sec id unum interest, quoniā quod nos
 in ueritate colimus & iam exhibitum: id ipsi i um-
 bra coluerunt & posteris exhibendum. Si quidem
 adoramus uerū Christi corpus in eucharistia, no-
 bis exhibitum: ipsi uero in agno paschali & in man-
 na coluerunt idem corpus nō illic præsens, sed suo
 tempore exhibendum, cum sublatis figuris ueri-
 tatis euangelica illucesceret orbi. ¶ Quocirca nō li-
 berer admiserim id præsentis obiectiōis dictum.

Eandē esse
 legis antiq̄
 & nouæ re-
 ligionē. sed
 aliū in hac
 & illa Dei
 colendi ritū.

Gal. 4

○

DE SACRAMENTO

Querio-
ra & pfe-
ctiora sunt
nobis quā
antiquis
patribus
sacramēta

utputa illud tātum discriminis inter illos antiquae
legis patres & nos esse: q̄ obscuriora illis, & no-
bis manifestiora sunt sacramenta. Non. n. solū ma-
nifestiora nobis q̄ illis: sed & ueriora & efficacio-
ra sunt sacramenta. Perfectior. n. nobis est bap-
tismus: q̄ fuerat illis circumcisio. & longe dignior eu-
charistia est nobis: q̄ fuerit illis agnus paschalis &
manna. Deniq; & sacerdotium nobis longe subli-
mius est secundum ordinem Melchisedech: q̄ fue-
rit illis secundum ordinem Aaron. Et ita de ceteris
illoꝝ sacramentis est dicēdum, q̄ ad nostra col-
lata, non solum obscuriora deprehendūtur: sed &
imperfectiora & multo inferiora, quemadmodum
sequentis obiectionis dilu- o: amplius idipsum rese-
rabit. Vnde & in sequentibus huiusce cauillatiōis
(quam dissoluimus) uerbis, p̄ us aequo antiq̄s tri-
buitur patribus: & minus quā par sit, nouae legis
cultoribus, cum dicitur: hāc sola inter nos, & eos
esse discrepantia: q̄ illis expectatus, & nobis exhi-
bitus est Christus, & quē nos sequimur, ipsi præ-
cesserunt. Non. n. id solum ultra eos habemus diu-
inum bñficiū, q̄ nobis exhibitus est Christus. s; &
& illud insuper, q̄ ipse per crucem suam operatus
est salutem mundi: resurrexitq; a mortuis, & cate-
ra redemptionis humanae peregit mysteria. Preci-
osa insuper nobis donaria reliquit & præclara mu-
nera sacramentorū: in quibus ampla gratiarū recon-
dita sunt charismata. Deniq; & spiritū sanctū mi-
sit in discipulos: cuius directione, tota deinceps re-
geretur ecclesia. Hāc. n. omnia: Christi aduētum
sunt consecuta. ¶ Duodecima obiectio. Patres an-
tiqui quātum ad rationē sacramentorū attinet, no-
bis nō sunt inferiores: quemadmodum neq; quan-
tum ad rationem fidei. Sicut. n. illi crediderunt in

Actu. 2.

4

”
”
”
”

Christum uenturum, nos uero in eum qui iam olim
 uenit: ita & eorum sacramenta designarunt figurarum
 que in uolucro annunciarunt ipsum uenturum, no-
 stra uero, ipsum iam diutius tenisse. Ergo quem
 admodum manna datum patribus in deserto, so-
 lummodo erat figura eius quod erat futurum: ita
 & panis sacra- tus sacerdotali benedictione, solu-
 commemoratio & representatio beneficii prae-
 riti, scilicet mortis Christi pro nobis in cruce: ut
 obliuione non intercederet tantum bonum. Hæc
 Oecolampadius. ¶ Responsio. Esto quantum ad fi-
 dei rationem, inferiores nobis non fuerint antiqui
 patres (potissimum attendendo ipsa fidei obiecta
 & articulorum substantiam in genere) cum sit ea-
 dem amborum fides: ut iam dictum est, quantum
 tamen ad sacramentorum conditionem attinet: lon-
 ge nobis sunt inferiores illi. quoniam digniora sunt,
 & perfectiora nostra: quam illorum sacramenta.
 Quod uel ex Augustino perspicuum euadit, dicen-
 te in prologo psalmi 73. Veteris & noui testame-
 ti præcepta eadem: sacramenta non eadem, promif-
 sanon eadem. Videamus, quare præcepta eadem
 quia secundum hæc, uiuere debemus. Sacramenta
 non eadem, quia alia sunt sacramenta dantia salu-
 tem, alia promittentia saluatorem. Sacramenta noui
 testamenti dant salutem: sacramenta ueteris tes-
 tamenti promiserunt saluatorem. Cum ergo iam
 teneas promissa: quid quæris promittentia saluatorem, iam
 habes? Hoc dico: teneas promissa. non quod iam acceperis
 uitam eternam: sed quia iam uenerit Christus, qui per
 prophetas prænunciabatur. Mutata sunt sacramen-
 ta: facta sunt faciliora, pauciora salubriora, felici-
 ora Hæc ille. Rursum in libro 19. contra Faustum Idem
 cap. decimotertio: idem eximius autor, postquam

Exo. 16

S

August.

Idem

DE SACRAMENTO

perhibuit: prima sacramenta utpote ueteris legis (quoniam Christi erāt prænunciatiua (per aduentum ipsius impleta esse & ablata: protinus subiūgit. Et alia sunt instituta sacramēta (nouæ, s. legis) uirtute maiora, utilitate meliora: actu faciliora, numero pauciora. Hæc ille: de nostris sacramentis.

Nouæ legis sacramēta q̄ antiquæ p̄fectiora esse

Ex 5 capi. primi libri

Quo igitur q̄tum ad ad sacramentorū rōnem attinet, non sunt patres antiqui nobis inferiores: cū & salubriora & meliora & feliciora habeamus (August. teste) sacramenta, q̄ ipsi habuerint. Eorū siquidem sacramenta, figuræ tantū erant: & gratiā non conferebant, aut saltem non tam cumalata ut nota. Nouæ uero legis sacramenta, & ueritatē continent: & gratiam conferunt etiam ampliorem q̄ antiqui ritus mysteria. Cæterū Oecolampa hoc in loco ut suæ assertioni cōgruentia proponat, & extenuet eucharistiæ sanctæ dignitatem: quemadmodum prius antiquos patres ferme nobis æquauit, q̄tum ad status utriusq; legis conditionem: ita & hic eorū sacramenta nostris propemodum æquiparare laborat. ut persuadeat omnibus, nullū aut admodum modicum inueniri posse discerniculum: inter māna populi Israel & sacram eucharistiam, q̄ tamen tāto a pane illo Israelitico distat interuallo: q̄to cœlum a terra, ueritas a figura, corpus uiuum ab umbra, & lux a tenebris. Vtrunq; autem horū: inique & perperam construere hic molitur.

7 ¶ Non recte etiam de uirtute sacramentorū nouæ legis sentit aduersarius: cum eodē in loco post obiectionem nunc dissolutam subnectit. Non q̄ eam se salutem, & causa salutis in sacramentis possideatur, sed q̄ indicent manifestatum Ch̄m: non iam cū patribus expectandū. Vnde in finitione sacra-

menti: qñ dicitur. sacramentum est sacrae rei signū
 ita ut imaginem gerat & causa existat. causa non
 ad efficientiam: sed ad significantiæ evidentiam re-
 ferri debet. Hæc ille. In quibus uerbis longe mino-
 rem uim quàm ipsa ueritas exposcit, nouæ legis
 sacramentis attribuit cum negat illa p se. i. ex sua
 institutione quam a Christo acceperunt, & superte
 (ut ita dixerim) natura atq; ex opere operato, cō-
 ferre salutem, & causam salutis in sacramentis re-
 poni. Nempe unanimi sanctorū patrum snia, hmoi sa-
 cramenta per uirtutem a Deo institutore eorū ac-
 ceptam: conferunt gratiā salutarem digne sumen-
 tibus ea, & ut præmissis August. uerbis uar, dant
 salutem. Nonne igitur & salutem præstant: & cau-
 sa salutis in eis possidetur? saltem adminicularia et
 secundaria, q̄ primariā supponit: deum. i. benignis-
 simam sacramentorū indultorem. Neq; solum ea-
 dem sacramenta id hñt muneris, q̄ indicant Chri-
 stum nobis exhibitum: sed præterea salutiferā con-
 ferunt illa sibi asciscentibus gratiam. Hinc in diffi-
 nitione sacramenti quam supra assignat: causa nō
 ad significantiæ evidentiam referri debet, ut ipse
 proponit, sed ad efficientiam salutis & gratiæ sa-
 cramentalis. ¶ Demum q̄ postea proxime edisse-
 rit: simili ratione falsa esse dinoscuntur. ut puta, qñ
 patres dicunt sacramenta nouæ legis præstare sa-
 lutem: respicere eos ad Christum ipsum incarna-
 tum uel passum, multifariam in ueteri testamento
 præsignatum. qm̄ & ipse mysterium & sacramen-
 tum nostræ est: etiam si e medio tollantur oīa sym-
 bola externa, quibus utitur ecclesia. Hæc Oecolā-
 padius. Nēpe his uerbis ipse insinuat, huius asserti-
 onis sanctorū patrum. sacramenta nouæ legis præ-
 stant salutem, hūc solum esse sensum. Christus pro-

Sacra nouæ leg. gratiā & salutē cōferre.

6

»

»

»

»

»

»

»

○ 3

DE SACRAMENTO

nobis incarnatus & passus, per sacramenta nouæ legis manifestatus: dat salutem. Quod plane inter pretamentum: falsum est & absurdum. Nam illis uerbis ipsi patres nostri explicare uolunt, peculia rem quædam efficaciam conferendæ salutis: sub eo & a deo sacramentis esse collatam. Rursum secundum propriam sacramentorum rationem qua utitur ecclesia cum septem astruit nouæ legis sacramenta: non est admittendum, quod Christus est nostrorum mysterium, & sacramentum: sed est ipsorum sacramentorum dominus, & autor. Et quæuis ipse sine symbolis externis, signisque sensibilibus: absolute præstare posset hominibus salutem, ut sine baptismo aquæ, & sine Eucharistiæ perceptione: secundum leges tamen ad eum prouide positas & nobis declaratas, nunquam sine illis salutem æternam daturus est, quoniam uult nos corporales, per signa etiam corporalia: ad spirituales uitam promoueri. Demum quæ in quarto præcedentis libri cap. sunt dicta: multum etiam conferunt ad huius capituli clariorem elucidationem.

¶ Recte corpus Christi uere in Eucharistia præsens, & ostentari fideli populo, & circumferri & reseruari. ipsumque esse salutare sacrificium, quod deo quotidie pro nobis offertur.

Cap. IX.

I » **D**ECIMA tertia aduersarij obiectio. Est
» & hoc fidelibus auditu graue, si dicitur
» per Christum facta quæ sapientiam
» eius non testentur: sed frustra &
» absque utilitate compareant. Quod, nisi ita
» ineptiret Christus: cuius omnia opera, in bonitate
» & sapientia fiunt? Referant igitur, quid agat in praesentia
» corporalis praesentia; quod absque illa, sacramen-

sum per se non possit. Referant aliquid uel añ man
 ducatione; uel in manducatione. Et uideamus pri
 mum, ante manducationem cōmendetur ne aliqd
 amplius. Certe Christus dedit corpus ad mandu-
 candum: non ad ostentandū, uel ad circumferendū,
 uel ad reseruandum in arcis. Dicit. n. accipite & co-
 medite. Non dicit: circumferete, ostendite, & reser-
 uate. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio. Hic no-
 uus prodijt in lucem Momus, reprehensorq; diuini-
 norum operæ: qui audeat deo dicere, cur ita facis?
 Cuius tamen imperscrutabile sapientiam Iob con-
 siderans: ait de eodem. Qui facit magna & inscru-
 tabilia, & mirabilia: absque numero. Et rursus,
 paulo post. Qui facit magna & incomprehensibi-
 lia, & mirabilia: quorum non est numerus, Si re-
 pente interroget: quis respondebit ei? uel quis dice-
 re pote st: cur ita facis? Hæc ille. Sed intolerabilis
 est hæc animi arrogantia: quæ opera domini haud
 dubie in sapientia facta, tētat in ius uocare, & tan-
 quam inutilia sugillare. Detestabilis itidem est tan-
 ta mentis insolentia, ponens in cœlum os suum:
 quam merito damnat Esaias, dicens: Quis adiuuit
 spiritum dñi, aut quis consiliarius eius fuit, & o-
 stendit illi? Cum quo inijt consilium & instruxit
 eum, & docuit eum semitam iustitiæ: & erudiuit
 eum scientia, & uiam prudentiæ ostendit illi? Im-
 probat itidē eandē præsumptuosam temeritatem
 & diuinus Paul. ita scribens ad Roma. O altitudo
 diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, quæ incomprehen-
 sibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles uia eius.
 Quis enim nouit sensum dñi: aut quis consiliarius
 eius fuit? aut q̄s prior dedit illi: & retribuetur ei?
 Ecce ubi pro tanto beneficio indultæ nobis sacro
 sanctæ eucharistiæ; deberet Oecolampad. Christo

Mat. 26
2

Iob. 5.

Iob. 9.

Esa. 40

Rom. II

DE SACRAMENTO

illius munifico autori gratias agere, & alios ad habendam animi gratitudinem in tam beneficū muneris illius largitorem, prouocare: benefactorem amplissimum ipse insectatur, & beneficium se abnegat accepisse: ceterisque, ut ita faciant: persuadere nititur. Sed neminem uere fidelē pieq; in ea q̄ dei sunt affectum: mouere debent eius imbecillæ rationes, indultum nobis cœlitus eucharistiæ munus improbantes. Multum siquidem confert toti ecclesiæ, & magnam affert utilitatem ad ampliorem salutis fructum consequendum: corporalis Christi p̄ntia in eucharistia, quemadmodum ex obiectionum utilitates illas deinceps impugnantium dissolutione: liquido constabit. ¶ Et ut præsentī (q̄ mō prop̄osita est) cauillationi sua adhibeatur dilutio: primum illud repudiandum est, quod assumit aduersarius, ut puta Christum non dedisse corpus suum ad oñtandum, circumferendū uel reseruandū. Nam illa tria, cōsequentia sunt debitā ipsius manducationem. Vt. n. digne manducetur sancta Eucharistia: ostentari debet potissimū in ipso missæ officio, quo a circumstantibus reuerenter adoretur dignaq; ueneratione colatur. Quemadmodum B. pater Dionysius in tertio cap. suæ ecclesiasticæ hierarchiæ: scribit pontificem ex ritu apostolico ostendere debere populo astanti sacratissima mysteria, uenerādis adoperta signis. Huiusmodi aut̄ ostensionis sanctæ eucharistiæ ritus, in missæ officio obseruandus: oraculo etiā prophetico prænunciatus traditur in illo psalmi 71. loco. Erit firmamentum in terra: in summis montium. Vbi secundum celebres loci illius expositores: præsertim Nicolaum Lyranum, Jacobum Valentinum, & Paulum Burgensem: per firmamentū intelligitur fru-

Dionysius
Ex 13. ca. li
bri præce
dentis.

Psal. 71.

Nic. Lyr.
Iac. Valē.

mentū illud siue panis uiuus qui de cælo descendit & cor hoīs confirmat. Per montes uero ibidē accipiuntur sacerdotes: ob dignitatis suæ eminentiā Designat itaq; illud psalmographi uerbū: quod eucharistiæ sacramentū in celebratione mysterioꝝ erit in capitibus sacerdotū: per eleuationem. i. eius super eorū capita, in forma panis, & ostensionem illius populo astanti faciendam in sacrificio missæ Et idipsum plane figuratū phibetur Exodi uicesimo nono cap. ubi deus præcepit crustulā panis eleuari sup capita sacerdotū corā populo. Similiter Exodi uicesimo quinto & Leuitici uicesimo quarto cap. de panibus propositionis: ut annotat Iacobus Valentinus. **I**nsup ad ægrotos qui extremo laborant morbo, deferri debet hoc uenerabile sacramentū: ne sine salutari illo uiatico hinc decedāt Quare & reseruari honestis cōditorijs etiā debet eucharistia: ut cum exigit necessitas, parata inueniatur quæ ad infirmos deferatur. Sicut in codice decretoꝝ: de cōsecra. distinc. secunda, cap. presbyter. cautū est. in hunc modū Presbyter eucharistiā semp habeat paratā. ut quādo q̄s infirmatus fuerit: statim eum communicet, ne sine communione moriatur. Sic ibi. Itaq; ut in promptu habeatur eucharistia, quæ rite sumatur & cum de centi honore: hæc tria, ostentatio, circunlatio & reseruatō eiusdem, sunt apprime conducentia. Et quamuis non legatur Christum dixisse discipulis de corpore suo, ostentate illud, circūferetq; aut reseruate, ex eo tamen non probe colligas: ipsum illud non dixisse. Est enim illud hæreticis familiare argumentum dignum profecto quo a pueris rideatur Non legitur hoc fuisse dictum a Christo: ergo non dixit hoc Christus, cum multa ipse dixerit: quæ nō sunt scri

Paulus.
Burgēsis.

Exod. 29.
Exod. 25.
Leuiti. 24

Multa
Christū dixisse & fecisse: q̄ nō sūt scripta

DE SACRAMENTO.

Ioann. 20.

ta. Eiusdem etiã formæ atque farina: est istud argumentandi schema. Nō legitur hoc fecisse Christus igitur illic nō fecit. Multa enim (teste euangelista) fecit Christus: quæ non sunt literis mandata. Rursum, sicut nō legitur Christus dixisse: quod ostentetur eucharistia, circumferatur & reseruetur, ita neq; dixisse legitur: quod nō ostēteretur, nō circumferatur, & nō reseruetur. Quare ea uia atque ratio: nō magis una pars proposita, q̄ altera probari potest. Demum non omnia quæ ad ritum tanti mysterij obsei uanda posteris seculis erant: tunc Christus apostolis in cœna explicuit. sed multa reseruaui: postea magisterio spiritus sancti p̄ apostolos & eorū successor es ordinanda. Quemadmodū quod a ieiunio sumatur eucharistia: auctore spiritu sc̄to (ut ait Augusti. & adducitur illa eius sententia, de consecra. distinct. secunda. cap. liquido apparet) post Christi in cœlum abitionē, in ecclesia est cōstitutum. Esto igitur quod Christus non dixerit in ultima cœna, ostendendam esse eucharistiam populo, aut circumferendam aut reseruandā: postea tamen illud ab apostolis aut sequentibus eos ecclesie primis præsidibus, concilioꝝue decretis, mature institutum est & prouide: quod sacra ostēteretur eucharistia, quod circumferatur, & reseruetur. Quare quodq; illorū trium: diligenter & sedulo est obseruandum ab ecclesia. ¶ Decima quarta obiectio. Nonnulli commemorant & hanc presentie corporalis Christi in eucharistia causam: ne desit Christianis sacrificiū uel oblatio. Parē em̄ eis uideatur, pane simplicis creaturæ gr̄as agere: & creatorem ac datorem, sanctificatoremq; agnoscere, quemadmodum ueteribus morem fuisse comperimus. Verum nos scientes finem sacrificijs & obla-

Augusti.

- » corporalis Christi in eucharistia causam: ne desit
- » Christianis sacrificiū uel oblatio. Parē em̄ eis uide
- » retur, pane simplicis creaturæ gr̄as agere: & crea
- » torem ac datorem, sanctificatoremq; agnoscere,
- » quemadmodum ueteribus morem fuisse comperi
- » mus, Verum nos scientes finem sacrificijs & obla-

EVCHARISTIAE II. 113

tionibus impositū, docente epistola ad Hebræos, unica oblatione consummari in perpetuū sanctificatos: asserimus, itery instaurare sacrificia, esse mortē Christi irritare. In ueteri lege cōtētus erat deus sola non nunq̄ gratiarū actione: etiam si nihil immolandū adhibitū fuisset. Quid igitur prohibet: gratiarū actione etiamnum absq̄ pane deum colere; Hæc Oecolāpadius. ¶ Responsio. In hoc cauillo cum probare nititur aduersarius, q̄ sacrę Christi corpus nō sit nobis relictum in eucharistia, ob hanc inter ceteras rationē: ne desit Christianis sacrificiū & oblatio (q̄ sane ratio: & uera est, & religiose amplectēda) totus plane desipit: & a recto ueritatis aberrat calle. Nā finē sacrificijs antiquæ legis esse impositū, ingenue fatemur. necq̄ illa instaurare nitimur. Verū necesse est illis mutis formibus hostijs unū succedere nouæ legis sacrificiū quod omnīū ueterę sacrificiorū sit ueritas, & quod p̄tineat ad sacerdotiū Christi secundū ordinē Melchisedech. Illud aut̄ unicū & peculiare sacrificiū legis nouæ, maximeque omnium salutare: est sacratissimum Christi corpus & sanguis, in sancto missæ officio sub specie panis & uini oblatum. Vt ab unde monstrauius in secundo Antilutheri libro: capite decimo, & sex proxime sequentibus capitibus. & in primo Propugnaculi ecclesiæ libro: capite septimo. Eandem quoque ueritatem de uno nouæ legis sacrificio quod in missa offertur: diffuse & lucuenter elucidauit ac asseruit acerrimus. Lutharanæ factionis profligator, catholiceque fidei propugnator inuictus, Ioānes Eckius: in suo præclaro ope, de sacrificio missæ in scripto, cōpletente tres libros sup̄ ea materia æditos. Qui unus inter ceteros, ut alter Judas Machabæus pro ec-

Hebræ, 10.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Necessarium esse unū nouæ legis sacrificiū: sacerdotio Christi respondens.

Ioannes Eckius.

DE SACRAMENTO.

clesiæ sanctæ defensione interritus seper stetit in a-
ci e: & nō minus ore q̄ calamo, inimica deo agmi-
na animose, prostravit. quod & adhuc quotidie in
defessus ag't: militās assidue in castris dñi. Ad hoc
Ex cap. 18 aut sacrificiū stabiliendū (sine quo, nec Christi sta-
primi libri ret sacerdotiū, nec lex noua nec religio Christiana
subsisteret) & quotidi rite offerendū, mag no pere
necessaria est & cōducibilis, uera corporis Christi
præsentiā in eucharistia. q̄ talē oblationē reddit au-
gustissimā: & ceteris hostijs omnibus impropor-
tionaligradu sublimiorē. Quod si simplicē & nudū
Cap. 4. & panē offerremus in altari: nō esset illi oblatio quo-
5. & 18. quo mō excellētior antiquæ legis hostijs (ut & in
præcedente libro sepius est dictū) quod nouæ legis
derogat dignitati. Porro illud beati Pauli uerbum
Hebr. 10. de unica oblatione, qua Christus cōsummauit in
æternū sanctificatus: accipiendū est de ea oblatio-
ne, quam forma uisibili & omniū oculis obiecta
seipsum obtulit in ara crucis deo patri in odorem
suauitas. Quæ semel tantum facta est: & nunquā
postea secundum eam formam & modum, repeti-
ta. Ea uero oblatio eiusdem quidem corporis &
sanguinis domini re ipsa atq; secundum substanti-
am, alterius uero secundum qualitates & acciden-
tarias proprietates: quæ quotidie fit in sacro mis-
sæ mysterio, sub panis & uini speciebus: cōmemo-
ratio est prioris illius oblationis, & a Christo fie-
ri iussa in sui mēoriā Et hæc sæpius, imo quotidiana
no offic. in scta dei ecclesia repetitur: & ad cōsum-
mationem usq; seculi (teste Paulo) frequētabitur
I' corin. II. Sed de hac secundi generis oblatione, non facit in
ea sententiā ad hebræos scripta) quam in præsentī
cauillatiōe affert obiectans) sermonem sacer Pau-
lus; neq; ad hanc, prædicta eius uerba sunt accom-

EVCHARISTIAE. II. III

modanda. **C**Insuper non refutandum est, gratiarum actionem interdum sine oblatione fieri posse ut precibus & uerborum protestatione. Verum non est huiusmodi solutio gratiarum quae sine oblatione fit: in supremo gratiarum actionis collocata fastigio cum sit illa longe eminentior & in altiore constituta culmine: quae oblatione exoluitur, & ea potissimum oblatione, qua nulla inuenitur superior. Ad agendas igitur digne gratias deo de tanta in nos beneficentia quam in sanctae eucharistiae collatione nobis impedit: quod congruentius exhibere ei possumus, quam ut illi idem offeramus munus, quod de manu eius accepimus. Ut ei dicamus libere: cum pietissimo rege Dauid: *Tua sunt omnia: & quae de manu tua accepimus, dedimus tibi. Dicamus & cum sancta ecclesia in sacro missae officio. Offerimus praeclearae maiestati tuae: de tuis donis ac datis. Quinimmo & inter ueteris legis instituta, uariasque sacrificationum formas: specialis quaedam & peculiaris fuit hostia, diuina sanctione ordinata in gratiarum actionem deo exoluendam. De qua: in Leuitico textitur hic sermo. Si pro gratiarum actione oblatio fuerit: offerent panes absque fermento, conspersos oleo, & lagana azima uncta oleo, coctamque similam & collyridas, olei admixtione conspersas: panes quoque fermentatos cum hostia gratiarum, quae immolatur pro pacificis. Et rursum in alio eiusdem libri loco. Si immolaueris hostiam pro gratiarum actione domino, ut possit esse placabilis: eodem die comedetis eam. Non remanebit quicquam: in mane alterius diei. Sic ibi. Quo fit ut ad conuenientissimam gratiarum actionem deo de beneficijs humanae redemptionis exoluendam maiorem in modum sit utilis & congrua corporis Christi in eucharistia, presentia, & ita habeatur*

I. par. 26

Leuit. 7.

Leuit. 22.

DESACRAMENTO.

7 in ecclesia, etiam hostia excellentissima pro grata
 rum actione: quæ hostiæ veteri consimilis denomi
 nationis, tanquam figuræ veritas succedat. ¶ Por
 ro quæ circa hunc libri sui locum: continentem,
 eam (quæ modo diluta est) obiectionem, subiicit
 aduersarius, satis longo uerborum contextu: errorum
 & impietatis sunt refertissima, atq; ex Lutherana
 officina deprompta, eorum tendentia: quod non sit
 cuiquam agenda de peccatis commissis satisfactio
 quoniam (ut ait) Christus in cruce pro omnibus sa
 tisfecit. Quæ improba assertio: a nobis (ut cunque
 potuimus) in tertio Antiutheri libro, capite deci
 mo quinto est elisa ac conuulsa. Proinde præter
 missis illis, tanquam indignis quæ recenserî debe
 ant: ad alia progrediamur eliminanda & discutienda.
 ¶ Quod ad cõplendâ Christi promissionē,
 qua se nobiscum futuram dixit usq; ad consum
 mationē seculi: & ad syncæriore ipsius in spi
 ritu adorationē faciendâ, corpus eius in eu
 chatistia recte adesse asseritur. Cap. X.

¶ **D** Ecimaq; aduersarij obiectio. Ad
 ducitur a nonnullis & alia ratio: ob
 jicitur corpus Christi in eucharis
 tia præses esse. s. ut compleatur eius
 promissio: qua dicit se futurum nobiscum
 usq; ad consummationē seculi: & ita non parum con
 solationis relictum orphanis: scientibus sibi assiste
 re regem & protectorem omnipotentem. Sed & hæc
 ratio: friuola est & uana. Nam Christus se futurum
 promisit nobiscum, uirtute sua inuisibili atq; gra
 tia, spiritusq; efficacia: non corpore. Quæ admodum
 ubi duo uel tres congregati fuerint in nomine eius
 se in medio eorum fore dixit, non corpus suum

Mat. 28.

Mat. 18.

neq; corpore se illis comitē futurę promisit. Quid igitur monstratis (inqt) sacramentū: ubi nō plus de Christo oculus q̄ cæcus uideat? Sacramentū monstrari potest: Christus nō monstratur. Sacramentū suo fungitur officio: etiā si corpus Christi solum sit in cælo. Hæc Oecolāpadius. ¶ Responso Admittitur inter cæteras & illa ratio præsentia corporalis Christi in eucharistia: q̄ affert hæc obiectio, ut. s. illa Christi promissio, de futura nobiscū ad finē usq; seculi, eius pmanentia: cōpleatur. Nā & hanc assignat Urbanus quartus, & recēset Clemens quintus in constitutionum suarū libro tertio titulo de reliquijs & ueneratione sanctorū, cap. si dominum. his uerbis. Alia, quorū memoriā agimus: spiritu menteq; complectimur, sed non propter hoc realē eorū præsentiam obtinemus. In hac uero sacramentali Christi cōmemoratione: Iesus Christus sub alia quidem forma, in propria uero substantia est nobiscum. Ascensurus enim in cælum: dixit apostolis & eorum sequacibus. Ecce ego uobiscum sum omnibus diebus: usq; ad consummationem seculi. Benigna ipsos conuolatione confortans: q̄ remaneret & esset cum eis etiam præsentia corporali. Hæc ibi. Neq; promissio illa recte acciperetur de Christi præsentia solum secū dum uirtutem diuinitatis, atq; efficaciam gratiæ & uirtutis: ut prætendit hic obiectans, Nam & eo modo, etiam præsens fuit dei filius antiquis patribus in lege Mosaica: & ambulauit in medio eorū ut promiserat. Atqui nouæ legis dignitas supra ueterem, exigit excellentiorē quandam & perfectiorē præsentiam Christi perpetuam cum dilecta sua sponsa: q̄ ante eius in caruem aduentum habuerat cum synagoga Hebræorum. Et hæc est præsen-

Urbanus
quartus.

Math. 28

Leuiti. 26

DE SACRAMENTO.

Matth. 18.

tia eius corporalis in eucharistia: quæ suis discipulis
 promisit affuturâ ad finem usque mundi. Non tamen infici
 or interdum Christum congregatis in nomine suo
 adesse solum secundum spiritum: & in medio eorum
 esse per efficaciam auxilij duntaxat & directionis
 ut cum illic non adest modo sacramentali, & in eu-
 charistia. Nihilominus secius nunquam deest presentis eius
 corporalis, ecclesie sanctæ: ubicunque aut consecra-
 tur sancta eucharistia, aut asseruatur recondita.
 Et hæc presentia Christi secundum corporis substan-
 tiam, longe est sublimior & completior: quæ ea sacratis-
 simæ humanitatis eius presentia, quæ secundum solam
 est uirtutis eius efficaciam & uigorem. Quæ ad mo-
 dum rex terrenus etsi per omnem regni sui ambitum dica-
 tur autoritate regia & maiestate præsens quoni-
 am in omnibus & singulis regni sui locis habet dominatus
 & principatus potestatem: longe tamen uerius &
 integrius est præsens in ea regni sui urbe, in qua
 suam exhibet corporalem presentiam, cum duplici
 modo illic assit: & potestate, scilicet & corpore. In alijs autem
 sui regni locis a quibus abest corpore, uno tantum
 modo adest: potentatus scilicet autoritate. Porro
 alienum penitus a ueritate est: quod in hac obie-
 ctione subiicitur ab aduersario, utpote non plus ce-
 Christo in sacramento uidere oculatum: quam cæ-
 cus uideat. Nam oculis præditus exteriores intue-
 tur eucharistie species: sub quibus tanquam taber-
 naculo suo candido uere continetur Christus licet
 in sue substantia sit illic inuisibilis. Et hæc species
 sensibiles, certam habent & non mediocrem ha-
 bitudinem, ad Christum sub eis delitescentem: tan-
 quam signa ad suum signatum, & tanquam operi-
 mentum regis gloriæ ad ipsum cæli regem: quod
 demonstrat eum illic corporaliter adesse, adminicu-

De Chri-
 sto in sacra-
 mento plus
 oculatum
 quæ cæcum
 conspiciere.

lante fidei lumine. Cæcus uero & q̄ oculis captus est, tale umbraculū & integumentum regis æterni non conspicatur: neq̄ per illius contuitum inducitur in cognitionem p̄ntiæ ipsius corporalis, & ad rōnem eiusdem. Multo igitur p̄ius de Christo p̄ sacramentum eucharistiæ uidet oculatus: q̄ oculorū præsidio & functiōe destitutus. Quem admodum quispiam purpurā regis (qua totus ipse rex ita ob uolutus est: ut nulla pars corporis eius, oculis alienis pateat) plus uidet de rege, q̄ alius non cernens illam purpuram. Nam purpura illa, index est præsentia regis: contuentibus eam. Et q̄uis non monstretur illic Christus in propria sua substantia, secundum quam mortalibus ibi est inuisibilis: monstratur tamen in specie exteriori & uisibili eucharistiæ, sub qua est præsens. sicut rex omnino obiectus purpura: ostenditur in suo amictu extrinseco. quare concedendum est ingenue, Christum illic monstrari: quod t̄n aduersarius in hac negat obiectione. Falsum est etiam: quod in præsentia uisitatione subditur. sacramentū s. eucharistiæ suo functioni officio: etiamsi corpus Christi solum sit in cælo. Nam officium sacramenti eucharistiæ est, præsentem in se Christum continere: & corporalem eius præsentiam cernentibus illud insinuare. At si corpus Christi solū esset sc̄dm substantiā in cælo: nō contineretur ipsum in eucharistia, neq̄ uere designaretur illic esse præsens. Mendax igitur esset illud signum, & fallens intuentes ipsum, atq̄ in errorem ducens: neq̄ illud exhibens, ad quod significandum est institutum, & ita uanum foret atque inane, imo fallax & deceptorium. ¶ Decimasexta » 4
 obiectio. Assignant & aliam rōnem nonnulli, ob »
 quam in eucharistia dicatur esse corpus Christi: ut »
 P

Christum
 in euchar.
 monstrari
 sub aliena
 specie.

DE SACRAMENTO

„ .s. adoretur a fidelibus & debita ueneratione cola-
 „ tur. Ea aut̄ rō: etiam infirma est. Nam non q̄a ado-
 „ ratur, adest: sed quia adesse creditur, adoratur. Pri-
 „ mum igitur probetur adesse: ut deinde iustificetur
 „ adoratio. Imo & nō satis adhuc iustificabitur ado-
 „ ratio: etiā si corpus adesse conuincas. Qui. n. cor-
 „ pus, seorsum cogitat: ut sancta illa uerba dicunt:
 „ hoc est corpus meum: nō implet quod dicit deus:
 „ Dñm deum tuū adorabis. Neq; soluisse credimus
 „ Christum, legem de adorando patre in spiritu: &
 „ adoratorē ad carnem suā transmississe, a qua semp
 „ reuocauit. Non est igitur sacramento eucharistiæ
 „ impendenda adoratio: cū etiam uiros sanctos deū
 „ hospitem in cordibus suis hñtes, non adoremus.
 „ Sed ea tantum ueneratio, eucharistiæ est exhiben-
 „ da: qualem libris & uerbis sacris impendimus. Ea
 „ uero cōmendanda est adoratio: qua qui hora cele-
 „ brationis mysteriōz in terram procidens, adorat
 „ deum, regnantem in cœlis, & ad illum cor suum
 „ erigit. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Admitten-
 „ da est inter cæteras & ea causa præsentix corporis
 „ Christi in eucharistia, quam assignāt catholici &
 „ affert hic obiectās: ut illic. s. a nobis suppliciter &
 „ reuerenter adoretur. cum iam sit in præcedente li-
 „ bro ostensum, & ex August. probatum: nos Chri-
 „ sti corpus ibidem adorare debere. Non tamen quia
 „ adoratur: adest: ibi adoratur: ut non sit adoratio, cau-
 „ sa præsentix corporis Christi: sed contra, præsen-
 „ tia eius, causa sit adorationis. Neq; etiam q̄a adesse
 „ inibi creditur corpus Christi: adoratur. sed quoni-
 „ am adest & adesse creditur: adoratur illic. Ibidem
 „ autem. s. in eucharistia consecrata adesse sanctum
 „ eius corpus: totus liber præcedens multimodis o-

Deu. 6

Ioan. 4

S

Cap. 19.

stendit, neq; ampliore ad hoc opus est comprobatione. Catero non adoratur illic corpus Christi, cogitatione separatū a uerbo: ut subinsinuat hic Oecolampadius, sed ut ipsi uerbo indiuidue inseparabiliter unitum. Neq; in ipsis domini nostri uerbis, hoc est corpus meum, demonstratur aut nominatur corpus ipsius: a diuinitate notione mētis seiunctum, sed indiuisum ab ea, & in unam unitam Christi personam. Quis enim solum corpus ibidem nominatim exprimitur: consequitō tamē quodam naturali & animam secum trahit qua sit uiuens, & sanguinem quo integretur, & ipsam deitatem: sacro corpori indiuidua facietate unitā. Est enim corpus illud: caro uerbi uiuifica. Quare adorās sanctum illud corpus in eucharistia: uere & pie deum adorat, cōpletq; consequenter p̄ceptum illud. dñm deum tuum adorabis. Neq; propter huiusmodi corporis adorationem sic factam: soluitur illa lex Christi de adorando patre, in spiritu fit & ueritate. Nam & illa adoratio, etiā in spiritu fit & ueritate: per synceram. s. fidem, q̄ illic p̄sēns asit uerus deus & hō, quamuis in forma sua humana non percipiatur: sed tantum credatur uera cetera adesse. Vñ non transmīsit nos illic Christus ad carnem suam modo sensibili: & secundum distinctionem membrorum nobis apparentem, neq; ad carnem suam deitate spoliatam: quoniam sic auocaremur a spiritu ad carnē. sed nos ipsos direxit ad ueram carnem suam uerbo unitam: & in forma sensibili prorsus illic imperceptibilem, & spū tantum cōprehensibilem. Quo fit ut illa carnis Christi adoratio, uere fiat in spiritu & ueritate: haud minus q̄ eiusdem gloriosae carnis confidentis ad dexteram patris, fit pia & religiosa adoratio.

In Eucharistia corpus Christi adorari ut uerbo unitum.

Deut. 6.

Ioan. 4.

¶ Verum 6
P 2

DE SACRAMENTO

Quid, adorantes eucharistiam dicēdi sunt adorare.

tñ adorantes sanctam eucharistiam, non ipsam panis substantiam adoramus: qm̄ post peractam consecrationem nulla penitus superest, neq; species ipsas panis q̄ superstitēs sunt ibidem adoramus: nā & illæ, omnino creaturæ sunt, quibus non debetur adoratio. sed ipsum Christi corpus sub illis speciebus uere cōtentum, suppliciter & religiose adoramus. Neq; consimile censerī debet iudiciū de uiris sanctis deum habitatorem cordis eorū & hospitium habentibus: & de ipsa eucharistia. Recte siquidem uiros illos sanctos non adoramus: tum q̄ ipsis quantalibet sanctitate conspicuis latia non debetur: sed dulia tantum, aut ob singularem excellentiam, hiperdulia. tum etiam, q̄ ipsi non sunt signa ad hoc autore deo instituta: ut in ipsis adoretur deus, cū nos p̄ær unq; lateat, neq; perspectum satis sit: an eorū corda inhabitet deus, nec ne? Corpori uero Christi in eucharistia debetur latia, & ad illud ipsum est instituta eucharistia: ut Christi corpus uere illic p̄æsens nobis representetur & ab omnibus rite adoretur. Quo fit ut penitus impium censerī debeat, nedum falsum: quod in p̄æsenti obiectiōe subnectitur. eam. s. uenerationem tantum modo deberi sacre eucharistie. qualis debetur libris & uerbis sacris. Quippe his, ne dulia quidem honor debet exhiberi: sed duntaxat religiosa q̄dam reuerentia ob significatas res sacras uel in eis cōtētas. Eucharistie uero, qm̄ sanctū sanctorū continet: merito debetur honor latie, cultusq; soli Deo debitus. Neq; improbanda est illa adoratio, qua q̄s tempore celebrationis mysterioꝝ procidens ī terram: adorat deum regnantem in cœlis, dum modo simu: etiam adoret Christum, in hostia sacra uere contentum, sed si hunc eo posteriore modo adora-

Maiore eucharistie quam uerbis & lib. sacris uenerationeꝝ deberi.

EVCHARISTIAE. II. 115

re recusauerit: uana est illa eius in terram prostratio, & Christi in caelo regnantis adoratio. Nam infidelitas illa & incredulitas cordis, abnegans honorem deo debitum in altari: adimit omnem fructum salutem: em illi prostrationi & adorationi praedicta.

¶ Hinc impietatis plena dinoscuntur esse. q̄ subiungit hic Oecolamp. Dicant quaso, inquit, quid solus & ociosus in sacrariolo uel in arca Christus faciat: ubi cum mulierculae in primis superstitioni obnoxiae, cereolis demereri credunt: quorum mouet animos nocturnus? & quomodo non semper in promptu reponitur & sanguis: quemadmodum & corpus. Nam ad mouendos animos: non minus energiam habet. Ipse quidem Christus tam panem quam uinum consecrauit, & ritum illum instituit: reservatione uero nequaquam instituit. At quomodo corpus & sanguinem commendauit Christus & a se inuicem discreuit, quae natura non seiunguntur (neque enim uiuit corpus sine sanguine, nec sanguis sine corpore: uiua enim commendauit) manifeste ergo protestatus est in geminis signis esse exemplaria rerum, non res ipsas. Exemplaria autem tam diu suum officium agunt, quam diu rationem habent exemplarium, & nihil sibi timent ab acetositate uel uermiculis, uel putredine uel muribus. Haec ille: Quibus haud difficile fuerit certo ordine respondere. Et in primis non est id dandum aduersario, quod solus sit in sacrariolo, eucharistiae quod ditorio Christus: sed ibidem consistit, multa angelorum spirituum frequentia (ut & in altari: cum sacra celebrantur missae mysteria) stipatus. Neque ociosus est illic. scilicet in sacrario Christus: sed idem quod in caelis agens, cum non sit alius hic & illic, sed unus & idem. Quemadmodum & angeli sancti, custodes hominum seduli; semper uident faciem patris

Ex cap. 13
pri. lib.

DE SACRAMENTO

Mat. 18.

tris qui in caelis, eumque collaudant. Neque est illud
superstitioni, sed pie religiositati & religiosa pieta-
ti ascribendum: quod mulieres cereolis & luminari-
bus illic uenerari Christum studeant, atque in eucha-
ristia colere. Testatur. n. illa cereorum accensio &
oblatio, diuinæ eucharistiae facta: synceram earum
fidem, deuotamque mentem in deum. Noctu vero re-
condita in sacrario eucharistiae, & in illa pñs Chri-
stus: religiosorum uirorum & mulierum mouet animos
ad adorationem sui: qui secundum regulam suam mo-
nasticam aut etiam ecclesiasticam, media nocte sur-

Psal. 118

gunt ad confitendum nomini dñi in officio matuti-
no. Necnon eorum etiam mouet animos sacrosancta
eucharistia, in altibus sacris reposita: qui nocte in-
tempesta quauis occasione uigilias agentes, syncera
deuotionis affectu feruntur in illius adoratio-
nem: corpore quidem absentes, & spiritu idem præ-
sentes.

Quare san-
guis Chri-
sti sub spe-
cie uini non
reseruat
sicut ho-
stia.

¶ At uero non ita reponitur in prompua-
rio sacro sanguis Christi sub uini specie: sicut san-
ctum eius corpus in hostia sacra. nam propter ef-
fusionis periculum & acoris, cui subiaceret uinum di-
utius asseruatum: non ita commode potest in multis di-
es custodiri sanguis Christi sub forma uini, sicut e-
iusdem corpus sub forma panis: Et cum potissimum
seruetur sancta eucharistia, ut deferatur ad infir-
mos, communionem sacram petentes ante exitum a uita
præsentem: & illi communionem accipere non debeant
ex recta & laudabili ordinatione ecclesie, nisi sub
specie panis: patet admodum conduceret illa sacri san-
guinis sub specie uini conseruatio diuturna. Neque
ad mouendos animos uere fidelium in memori-
am passionis Christi: necessaria est illa uini sacri ser-
uatio. Nam fidei catholice documentis rite insti-
tuti: firmiter credunt, sub specie panis etiam uerum

DE SACRAMENTO

2 „ dis crep ante, serimur ad eam fidem? Quare suffi-
„ cit, Christum pro nobis mortuum esse credere: cu-
„ ius corporis pro nobis oblato in cruce signū & me-
„ moriale, est panis altaris. Q. si ad corpus Christi i
„ pane cogitemus: auertetur mens nostra a meliori
„ cogitatione circa mortem & passionem dñi. Hæc
„ Oecolampad. ¶ Responsio Non est aspernanda &
„ hæc ratio: quæ assignatur ad amplectendam liben-
„ ter fidem de præsentia corporis Christi in eucha-
„ ristia, ut, s. eius gloria hic adaugeatur. Non. n. par-
„ laudis inde accrescit domino: q̄ seruos habeat fide-
„ les, & uerbis suis sine hæsitacione credulos, omni-
„ noq; ueracem illum existiment. Quod uero timē-
„ dum dicit aduersarius, ne fidem uidelicet uocemus
„ errorem & falsitatem: ijs fatemur esse timendum,
„ q̄ incredulitatis pulsantur uento, ancipitesq; huc
„ & illuc feruntur: more nauis destitutæ remigio, et
„ in medio æquore fluctuantis. Non autem est illud
„ eis timendum: q̄ firmam habent fidei anchoram,
„ cordibus suis infixam, quæ procellosis aquarum
„ uorticibus agitata, nequaquam auellitur. Est. n.
„ illorum mens, tanquam rupes in medijs consistens
„ fluctibus: quæ quantumlibet tempestuosis quati-
„ tur procellis, nunquam loco dimouetur. Ita & fir-
„ ma subnixi fide, persuasum habentes indubitato il-
„ lud esse uerum, quod sancta ecclesia credendū pro-
„ ponit: certo cognoscunt, nec errorem, nec falsitatē
„ posse subesse ei quod credunt. Neq; in eam ducun-
„ tur opinionem, qua ore tenus profiteantur se cre-
„ dere: mente tñ dissentiant & reluctentur ei qd̄ ore
„ proferunt. Non. n. esset ea fides, integra & uera: q̄
„ nullam in corde sedem haberet aut locum, sed i la-
„ bijs tantum consisteret, aduersante uerbis animo,
„ & ore mendaciter illam credulitatem expromen-

Fidei de
eucharistia
nec errorē
nec falsita-
tē subesse.

re. Siquidē ad firmam & illabefactā fidem requiritur & incōcussa cordis credulitas, & cōsentanea illi oris professio: secundū beati Pauli sententiam, ad Romanos dicentis. Corde creditur ad iustriā: ore autē confessio fit ad salutem. & iuxta illud prophetae psalmographi uerbū. Credidi: propter quod locutus sum. Quo insinuat, fidē ipsam corde primū firmā haberi debere: & deinde consona ipsi cordi locutione eandē esse explicandam. ¶ Deniq; neq; uere fideles circa hoc augustissimū eucharistiæ mysteriū: duplici corde abinuicē discrepante feruntur ad eā fidē, quod ibi sit uere corpus Christi. uno quidem, cōsentiente uerbis dñicis: & altero, adhærente iudicio sensus, captusq; naturalis, & proinde discrepante prorsus a prore animi sententia. Nā si qui tales essent, & ita circa id sacramentum affecti quantum ad iudicij rationem: ij duplici corde accederent ad dominum, contra Sapientis monitum, & maledictionem incurrerent: ac eodem Sapiente sibi interminatam. neq; quicq; in ea credulitate petentes, obtinerent a domino: qm̄ non postularēt id ipsum, in fide nihil hæsitantes, quemadmodum beatus Iacobus in sua epistola canonica faciendū admonet. sed per similes essent fluctui maris (ut idem ait) qui a uento mouetur & circumfertur. Et de eis uerē esset eiusdem apostoli uerbum: in eodem loco. Vir duplex animo: inconstans est in omnibus uis suis. Sed ueri ecclesiæ filij & sine fictione fideles, simplici corde & syncero suam tenent fidem: qua reiecto sensuum fallaci iudicio, & omni prorsus hæsitatione ambiguitateq; depulsa, credunt diuina uirtute in eucharistia esse uerē Christi corpus secundum substantiam & illud in spiritu & ueritate adorantes: protestantur ore, menti

Roma. 10

Psal. 115

Eccli. 1.
Eccli. 2.

Iaco. 1.

Idem.

DE SACRAMENTO.

omnino consono, illam suæ fidei sinceritatē. Quæ
liqui aut mentē gerūt uerbis suis in ea professione
dissonā, aut duplici corde feruntur ad fidem, ut ti-
mendum esse dicit hæc obiectio: id nequaquæ ex ip-
sius fidei conditione naturaque prouenit, sed ex de-
fectu atque imbecillitate fidei. cuius culpa, in illos
prorsus est reiicienda; quæ suæ fidei fundamentū nō
4 locauerint supra firmā petram, sed sup arenam in-
stabilē & loco suo facile dimobilem. ¶ Proinde rei-
ciendū est prorsus, illam nobis ad salutē sufficere
fidē. quam in præsentī cauillo proponit Oecolāpa-
dius. qua credamus Christum pro nobis in cruce
mortuū: & panē i altari sacratū, symbolū eē dūta-
xat & signū corporis eius. in cruce pro nobis ob-
lati. Hæc em̄, illius est fides, immo incredulitas &
errorpniciosus in fide: omnino ueritati catholicæ
cōtrarius. Et nō est etiā hæc Oecolampadiana fē-
rentia; ipsius ecclesiæ sanctæ fides. sed ea potius ha-
benda est orthodoxorū omniū & totius ecclesiæ
sincera fides: quæ hoc uersu hymnico ipsa mater ec-
clesianostra uenerabūda deo profitetur, de sancta
eucharistia loquens. Panis iste dulcedinis totus ple-
nus & gratiæ; alio gestatus uirginis rex est æter-
næ gloriæ. Et quam beatus Thomas Aquinas, do-
ctrina & uitæ sanctitate celeberrimus, sub eleua-
tione salutaris hostiæ & calicis dominici in celebra-
tione sacri mysterij missæ (cum illa ab alio quopi-
am perageretur: & ipse illi interesset) protestari est
solitus: deuota huius cantici ecclesiasti lectione.
Tu rex gloriæ Ghriste, Tu patris sempiternus es
filius. & reliquorū illius hymni uersuum ad finem
usq; continua prosecutione. Demū ad illud quod
subnectit præsens obiectio, nos p attentionē ani-
mi ad corpus Christi, auersum iri a meliore cogi-

Thomas.
Aquinas.

ratione circa mortē & passionem eius: responsum
iam est prius in præsentē libro, neque quicq; data
responsioni adijciendum hic est. ¶ Decima octava
obiectio, Assignant & aliqui rationem aliam: ob
quam uoluerit Christus in eucharistia, sui corpo-
ris relinquere præsentiam. utpote ut suam in nos
eximiam demonstraret charitatem & beneficentiam,
seipsum nobis uere præsentem relinquendo:
quo inflamemur ardentius in eius amorem, & tã
preciosum donariũ syncerius prosequamur affectu.
Verũ si carnis præsentia ad inflammandum amorem
tã opere pertineret: quæ benignitas est Christi,
non se magis conspicuum q̃ absconditum nobis
offerret: eo quod uisa creditis magis mouet
nostram infirmitatē. Verũ quem non ad amorem
rapit, sedentis ad dexterã patris gloria: qd afficiet
uix credibilis in pane humilitas: qd in quã officiat
humilitas illa quæ antea nõ emolliuit ignominiosa
& amara innocentissimi crucifixi mors? Sufficit
certe acerba Christi passio, qua tradidit seipsum
in mortem ut nos uiuificaret: ad excitandum nos
in sui amorem, testificandamq; suam in nos beneficentiam.
Sufficit & immortalis eius ad dexterã patris gloria:
ad rapiendos animos nostros in sui desiderium,
neq; ad hoc opus est nobis corporali eius præsentia
in eucharistia, humilitatem potius quam gloriam
præ se ferente. Hæc Oecolampadius. ¶ Responsio. Duæ
ille rationes a catholicis assignari solitæ, quas affert
obiectio: sine refragatione sunt recipiendæ. quandoq; dem
eas Urbanus quartus in commendationem sancti
mysterij eucharistiæ præsertim adducit: cū in Clementis
cōstitutionibus, titulo dereliquijs & ueneratione sanctorum,
cap. si dominũ, de charitate dei, nobis in hoc

Capite. 2.

Urbanus.
quartus.

DE SACRAMENTO,

Vrbanus
quartus.

Pfal. 8.

Hebræ. 1.

Idem Vr-
banus.

Gene. 3.

Gene. 2.
Ioan. 6.

sanctissimo sacramento demonstrata: ait. O diuini amoris imensitas, diuinæ pietatis superabundantia: diuinæ affluentia largitatis: Dedit enim nobis dñs oia, q̄ subiecit sub pedibus n̄ris: & sup̄ uniuersas terræ creaturas contulit nobis dominij principatum. Ex ministerijs etiam spirituum superiorum: nobilitat & sublimat hominis dignitatem. Ad ministratorij namq; sunt omnes, in ministerium propter eos q̄ hæreditatē salutis capiunt, destinati. Et cū tā copiosa fuerit erga nos eius munificētia, uolans adhuc ipse in nobis suam exuberantē charitatē præcipua liberalitate mōstrare: semetipsum nobis exhibuit. & transcendens omnē plenitudinē largitatis, omnē modū dilectionis excedens: attribuit se in cibū. De munificētia uere Christi, in hoc nobili donario, munereq; singulari, nobis exhibitā: idē Vrbanus continuo in eodē loco subiungit. O singularis & admiranda liberalitas, ubi donator uenit in donum: & datum. est idem penitus cum datore. q̄ larga & prodiga largitas: cum tribuit q̄ seipsum. Dedit igitur nobis se in pabulum: ut quia per cibum, in mortem homo corruerat: & per cibum ipse releuaretur ad uitam. Cecidit hō p̄ cibū ligni mortiferi: releuatus est hō p̄ cibū ligni uitalis. In illo pependit esca mortis: in isto pependit uitæ alimentum. Illius esus meruit læsionem. istius gustus intulit sanitatem. gustus sauciavit: & gustus sanauit. Vide quia unde uulnus est ortum: prodijt & medela. & unde mors subijt: exinde uita euenit. De illo siquidē gustu dicitur. Quacumq; die comederis: morte morieris. De isto uero legitur. Siquis comederit ex hoc pane: uiuet in æternū. Hæc ibi, Quorū postremā sententiā, elegati carmine Sedulius poeta Christianus admodū

in signis, complexus est: ita ad Christum uerba dirigens. Qui per eum ueritatem uerit dulcedine pomis: Instauras meliorem cibo potuque sacratum Sanguinis infusum depellis ab angue uenenum.

¶ Ac uero (ut ad reliqua in praesenti obiectione proposita: suo ordine adhibeamus responsionem) non fuit expediens nostrae salutis, quod, exhibuisset nobis assidue Christus sui corporis praesentiam in forma conspicua & uisibili: quo nos amplius in sui inflammaret amore. Nam tunc adempta nobis fuisset materia meriti circa fidem huius sublimis mysterii: quae est deus quae sensui non subiaceret, nec ratione capiuntur humana. Fides enim non habet meritum, teste Gregorio: ubi humana ratio capit experimentum. Repugnet itidem corporalis illa Christi praesentia (si sub forma uisibili continue nobis hic exhiberetur) praesentis rei statui & conditioni: in qua uidemus per speculum & in enigmate tantum, atque per fidem ambulamus & non per speciem. Perinet enim huiusmodi uisio corporalis praesentiae, ad qualitatem & statum caelestis patriae: ubi facie ad faciem uidetur deus deorum in Sion, positoque omni uelamine conspicitur rex regum Christus in decore suo. Consuluit itaque mirum in modum dominus noster profectui nostro & commodo spirituali cum in hoc peregrinationis nostrae stadio & se praesentem exhibuit: ut ardentius illius raperemur amore, & inuisibilem in forma propria seipsum nobis praebuit, ut nostra haberet fides suum meritum: & huius militiae status congruum sibi seruaret modum & ordinem, neque ad triumphantis ecclesiae eueheretur dignitatem & gradum. Neque diffitemur, igniminosae mortis Christi memoriam, pios animos acriter excitare in illius amorem, nec non insignem eius con-

Sedulius.

7

Gregorius

1. corin. 13.

Psal. 85.

DE SACRAMENTO,

Per Christi
in eucha-
ristia præ-
sentia nos
ardentius
excitari in
eius amo-
rem.

fidentis ad dexteram paternæ maiestatis in excel-
sis gloriam: magnū etiam dilectionis in illum, præ-
stare fomentū. Verū superaddita hisce duobus my-
sterijs vera eiusdē præsentia secundū substantiam,
in eucharistia: adiicit nouā flammā illi sancto amo-
ri, feruenti usq; excitat pias mentes in synceræ affe-
ctum ad ipsum. Perinde atque si unū & alterū ad-
moueas igni lignū aridū: concipitur flamma & e-
nutritur eo fomite, sed ubi tertium aut quartum adie-
ceris eidem foco lignū: quanto illi subministraueris
alimenti, tanto magis adaugetur & excrescit
ignis. Hæc itaq; præsentia corporalis Christi: pabu-
lū quoddam est pingue & succulentū, quo succen-
sa prius flamma inualescat amplius, incitetq; fide-
lē animā: ut gratulabunda ipsi sanctæ ecclesiæ cōci-
nat id canticum propheticum. *Lauda & exulta
habitatio Sion: quoniam magnus in medio tui san-
ctus Israel. Certe magnus in medio nostri est ipse
sanctus sanctorū & deus Israel, omniumq; synceræ
fide deum uidentium: cum forma panis obte-
ctus suam nobis exhibet præsentiam, nostrum so-
latur exilium, nostraq; peregrinationis dux est &
focius. Vnde & eadem pia mente effusa toto affe-
ctu in deum suum: ob admirandam ipsius erga nos
in hoc sacro mysterio dignationem: eicem intimo
corde & hanc profundæ piæ laudis confessionem,
ex Esaia depromptam. Vere tu es deus abscondi-
tus: deus Israel saluator. Absconditus inquam: in re-
gio sanctæ eucharistiæ tabernaculo, cuius candor
o deus Israel saluator, purissimā nobis indicat tuæ
humanitatis innocentiam: maculæ prorsus immu-
nem. Circularis uero eiusdem hostiæ figura, prin-
cipio & fine carens: initij etiam & finis nesciā tuæ
deitatis æternitatē nobis conuenient e symbolo re*

Esaia .12.

Esa. 45.

8
 præsentat. ¶ Demum hæc admirabilis Christi in
 sacra eucharistia uere præsentis, condescensio ad
 nos & humilitas: non subiacet amplius ignominia
 neque passioni ulli est obnoxia, sicut fuerat
 añ peractū nostræ redemptionis in cruce mysteri
 um. sed omnino gloriosa est illa humilitas & hono
 rifica: immo celsitudinem gloriæ ipsius adaugens
 Et ergo nullo pacto repugnat status beatitudinis
 eius neque eam obscurat: sicut neque perpetua hu
 manæ nature ad diuinam, in ipso unio. Sed hac de
 re: in sequenti capite latior ac diffusior futurus est
 sermo.

¶ Sacrum Christi corpus cū māducatur in eu
 charistia, neq; dentiū aut stomachi iniurijs
 exponi: neque in corporis eā sumentis trans
 ire substantiam,

Cap. XII.

D Ecim anona aduersarij obiectio. Nō
 necessariū est ut sicut carnaliter caro
 Christi oblata est: ita & carnaliter pas
 cat. Maior certe est gloria carnis illi
 us benedictæ: q̄ ut dentiū & stoma
 chi iniurijs se exponat, si uisibiliter siue inuisibiliter

quis id fieri dicat. Non enim parua humiliatio est:
 si uel intacta, in uentris pistrina descendat caro illa:
 q̄ ad dexteram dei collocata est. Tempus autem
 humiliationis præterit: & glorificationis, tempus
 adest. Quare sola spiritalis manducatio & fides
 uerborū dei, cum contemplatione sufficit: q̄ reddat

nos suo mō hic beatos sicut angelus dei. Hæc Oe
 colampadius. ¶ Responso. Si intelligat aduersari
 us nō uecessarium esse quod nos sacra Christi ca
 ro pascat carnaliter: id est secundū uisibilē carnis
 formā, oculis humanis obiectam, sicut fuit in cru

1
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40
 41
 42
 43
 44
 45
 46
 47
 48
 49
 50
 51
 52
 53
 54
 55
 56
 57
 58
 59
 60
 61
 62
 63
 64
 65
 66
 67
 68
 69
 70
 71
 72
 73
 74
 75
 76
 77
 78
 79
 80
 81
 82
 83
 84
 85
 86
 87
 88
 89
 90
 91
 92
 93
 94
 95
 96
 97
 98
 99
 100

DE SACRAMENTO.

Urban. 4

Anselmus

Matth. 15.

ce immolata: id libenter ei annuimus. quandoq̄
 talē ex carne Christi passum quærere inhumanum
 prorsus foret & horridū. Si præterea intelligat etiā
 nō esset opus, quod nos eadem Christi caro pascat
 carnaliter: id est secundū modū naturalē & sensibi
 le, quo uirtutis altricis efficacia transeat ipsa in no
 stræ carnis substantiam, more aliorū ciborū corpo
 raliū: q̄ conuertūtur in eius quod nutritur naturā,
 & illud etiam illi uero admittimus. Nepe ut in lo
 co illo Clemencinarū constitutionum, præclara sa
 cramenti eucharistiæ præconia cōtinente, & iā sæ
 pius citate: dicit Urbanus quartus. hic est cibus q̄
 plene reficit, uere nutrit, summeq̄ impinguat: nō
 corpus sed cor, nō carnem sed animam, nō uentrē
 sed mentē. Et paulo post. hic panis sumitur: sed ue
 re nō cōsumitur, manducatur, sed non transmuta
 tur: quia in edentē minime transformatur, sed si di
 gne recipitur: sibi recipiens cōformatur. Cui cōso
 nat Anselmus: in libro de corpore & sanguine
 Christi dicens. Sumpta ore carnis nræ caro Chri
 sti: nequaquam æstimanda est lege communium
 ciborum. hic enim cibus non est uentris sed men
 tis: dissimilis omnino ab illis cibus, de quibus dici
 tur. Omne quod in os intrat: in uentrem uadit, &
 per secessum emittitur. Hic est cibus qui non ua
 rit in corpus: quia nequaquam sicut alij cibi, in natu
 ram uertitur corporis. sed corpus nostrum in su
 am uertit naturam: & futuræ resurrectioni & per
 petuæ incorruptioni illud præparans & coaptans
 & in nobis est: & ubi erat, scilicet in dextera dei
 patris. Hæc ille. ¶ At si intelligat, obiectās, nō esse
 necessariū quod caro Chri nos pascat carnaliter:
 id est secundū ipsius carnis suæ ueritatem & præ
 sentiā corporalē, sed solū spiritualiter p̄ gratiam

EVCHARISTIAE. II. 121.

spiritus & uirtutem, sine uera eius substantia ibidem praesente; id prorsus inficiandum est. cum interminetur dñs nobis uitæ perpetuæ priuationem nisi eo mō & secundum ueritatem substantiæ, carnem eius manducauerimus. cum ait apud Ioannē: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem; nō habebitis uitam in uobis. Neq; per huiusmodi manducationem, exponitur ipsa sacrosancta Christi caro iniurijs dentium, aut stomachi; ut assumit praesens obiectio. qm̄ ipsa secundum suam substantiam nec dētium morsibus atteritur; nec natiuo stomachi calore concoquitur, aliorū more ciborū, cum sit impassibilis & incorruptibilis atq; immortalis: sed accidentia tantum & species sub quibus sacre Christi corpus cōtinetur dissecantur dentibus, & digeruntur in stomacho: sine aliqua tñ læsione, iniuria aut diuisione domini corporis. ¶ Porro qm̄ diuina uirtute per consecrationē hostiæ, corpus Christi sub speciebus panis continetur: tam diu (secundum insignium doctorū theologicas inquisitiones discutientium sententiam: admodum rōnabilem & iure amplectendam) manet sub illis speciebus sacrum Christi corpus: quamdiu illæ manent in sua dispositione naturali, in qua panem affecerunt, eundemq; afficerent: si conuersio illa admirabilis per consecrationem in eo facta non esset. siue (quod idem recidit) quamdiu sub illis speciebus maneret & conseruaretur substantia, formaq; substantialis panis, si ad huc ibidem adesset. Cum uero prædictæ panis species p̄ demutationem in ipsis factā decidunt a sua natua & propria cōditione, eo qdem mō, q̄ sub illis amplius nō maneret forma panis substantifica, si nulla fuisset in eo prius facta per cōsecrationem

Ioan. 6.

Q̄ diu sub
sp̄ibus pa-
nis, manet
corpus
Christi.

Q

DE SACRAMENTO

4.
Corpus
Christi: in
uentre su-
mentis
ipsum & i
stomachū
descendere

conuersio: tunc etiam illic definit esse corpus Christi: quod desinente signo: etiam secundum suam rationem signatum desinere solet. ¶ Quocirca nullum putari debet incommodum, nec absurdū illud existimari: si admittatur sacra Christi corpus in eucharistia & in uentrem manducantis ipsum descendere, & in stomachum. cum species ipsae sacramentales, & in uentrem demittantur & in stomachum: illicque aliquantulo tempore (ut uero est simile) incolumes ac inde mutatae permaneant. Neque illud quoquo ignominiosum est aut dedecorosum glorioso Christi corpori: ut quod exinde nullam contrahat aut labem aut maculam, sicut neque ullam coluuiem: si in locum sordidum aut immundū per negligentiam decidere sinatur, aut per impietatem proiciatur. Vnde infirma dinoscitur esse aduersarij ratione cinatio quam hic subtexit: proponens maiorem a quo uideri gloriosae Christi carnis humiliationem, si admittatur in uentrem sumentis eam descendere. quoniam quidem ex huiusmodi demissione ipsius in uentrem aut stomachum: nulla gloriosae eius dignitatis fit diminutio. Ut neque extenuata fuit sacri corporis Christi excellentia & eminentia, eo ipso: quod in uirginali sacratissimae suae matris utero totos nouem menses substiterit & requieuerit. Veruntamen illud insuper est tenendum, quod sanctissimum Christi corpus, siue uentre sumentis siue stomacho receptum: nequaquam more alimentis corporalis & naturalis transmutatur in substantiam eius qui illud manducauerit, per natiuam concoctionem aut digestionem. Nulli siquidem demutationi aut conuersioni in alienam substantiam: ipsum iam immortale, impassibile & gloriosum corpus est obnoxium. Quod & eximius patrum Hugo de S. Victore, confirmat

in libro secundo de sacramentis: cap. decimotertio octauæ partis, ita de dignissimo eucharistiæ sacramento loquens. Cibus iste: aîæ, nō corporis est. Nō in illo q̄rere consuetudinē cibi corporalis. uenit ad te ut comedatur: nō ut cōsumatur. uenit ut gustetur: non ut corporetur. Augusti. uocē de cælo audiuit: quia hoc terrenis illi dici aut responderi nō. potuit. Cibus sum grandî: cresce & manducabis me. non ut me mutes in te, sicut cibū carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Hec ibi. Ecce testimoniū probatissimū, ab hominibus, ecce testimoniū de cælo: quod cibus iste sacratissimus quantū ad substantiā corporalem carnis in eo præsentē, non transmutatur in nos: nec in nostrā cōuertitur naturā, more naturalis alimēti. ¶ Proinde reijcēdi sunt prorsus ut inepti ac insulsi, q̄ arbitrantur p̄ māduca-tionē ueræ carnis Christi: ipsum corpus eius de bere nostrā ingredi carnē secundū suā substantiam illiq; per insitionē quandam uniri, ut cibus corporalis post sui concoctionem unitur corpori animato: quod ab eo nutritur. Est enim hæc, crassa nimirum cogitatio, & supinæ mentis: quæ super-cœlestia sunt carnaliter metientis, & non dijudicantis neque discernentis corpus domini a communibus cibis. Enimuero spiritualis est cibus (in quo tamen corporaliter & secundum ueritatem corporalis substantiæ: caro Christi sumitur) non traducitur in qualitates & proprietates corporis humani. sed e diuerso suas qualitates gratiarumq; dona, in eum qui digne ipsum manducat, transfert: animam eius replens charismatum muneribus, & corpus ipsum ad incorruptionē gloriosamq; immortalitē suo tēpore percipiendā præparans, quemadmodū ex Anselmo jã est auditum

Hugo de sancto Vi-ctore.

S
Corpus
Chrī non
transire in
nrī corpo-
ris substā-
ciam.

DE SACRAMENTO

Præterea, sacratissima Chri caro effrenes nostræ
 carnis concupiscentias: iram, gulam, libidinē, transfu-
 sione suæ uirtutis (ut ita dixerim) in corpora no-
 stra, sedat, mitigat, & comprimit. Vt salutare cense-
 ri debeat & rectum eorū monitum: qui contra gra-
 ues carnis tentationes consulunt utendum esse fre-
 quenter antidoto sacrosanctæ eucharistiæ. cuius effi-
 cacia: restinguuntur in nobis incendia libidinum.
 Neq; id quidem: ab re admonent. nã cum cibus cor-
 poralis suas qualitates salutes & natiuas transmit-
 tat in sumentes ipsum: nonne & cibus iste spiritua-
 lis atq; cœlestis, utpote caro Christi purissima &
 ex uirgine matre sumpta, in qua munditiæ uirgi-
 nalis oimoda est exuberantia: hanc puritatis suæ
 transfusionē in eos q; digne ipsum sumpserint, eti-
 am opabitur? ¶ Et quis eximie humilitatis Chri-
 sti id sit argumentum, q; patiat se manibus hu-
 manis in eucharistia correctari, sumiq; ore & mā-
 ducari: hmōi tñ humiliatio nequaquam derogat aut
 præiudicat gloriæ carnis eius sacratissimæ in cœ-
 lo. qm̄ nec ignominia cōiuncta est nec passionis i-
 iuria: sicut añ horā suæ resurrectionis fuerat: Præ-
 terijt qdem tēpus humiliationis illius, qua factus
 est pro nobis opprobriū hoīm & abiectio plebis:
 quoniã tempus glorificatiōis iã adest, cui talis hu-
 miliatio repugnat. Non tamen præterijt tēpus hu-
 miliatiōis gloriosæ: qua sine extenuatione dimi-
 nutiōneq; suæ gloriæ, imo cum illius augmento,
 ita condescendit hoibus: ut se ab eis tangi & man-
 ducari sinat. Non. n. contaminari potest immu-
 ditjs earum partium corporalium a qbus contin-
 gitur: siqua fortasse in illis essent inquinamenta. ut
 neq; solis radius polluitur sordibus feculentæ ma-
 teriæ corporis inferioris: qbus irradiat & superfun-

6
 Hūilitates
 Chri in eu-
 charistia:
 nihil detra-
 here eius
 gloriæ
 Psalm. 21.

ditur. Sed nonne cum nostræ naturæ formā assum-
psit dei filius in unitatem personæ: humiliavit se-
metipsum, formā serui accipiens & habitu inuen-
tus ut hō? Et qm̄ perpetua est illa uerbi dei cū hu-
mana natura unio: atq; indisseparabilis: perpetua
est etiam illa humiliatio, qua infinitum finito, im-
mensum circumscripto, & æteruum non æterno,
ineffabiliter coniunctum est. Huiusmodi tñ nunq̄
desitura humiliatio, nequaq; glorificationi Christi
aduersatur, imo eam reddit sublimiorem & excel-
lentiorē. Haud secus & hæc condescensionis be-
nignissimæ Christi ad nos, qua se nobis in cibum
communicat, humiliatio: non est cōtraria eius glo-
rificationi neq; eam obscurat, quin potius efficit
eam cumulationem & ampliorem. Quocirca ab-
negandum est prorsus, solam manducationem Eu-
charistiæ spiritualem cum fide uerborū dei: ad saltē
nobis sufficere, cum ad sacramentalē sumptio-
nem nos Christus sub graui cōminatione obstrin-
xerit, dicens: Nisi manducaueritis carnem filij ho-
minis & biberitis eius sanguinem: non habebitis
uitam in uobis. Cum etiam frequētandum eucha-
ristiæ mysterium apostolis mādauerit dñs noster
his uerbis, hoc facite in meam cōmemorationem.
Cum deniq; ecclesiastico instituto, fideles aduiti:
quotannis ad illius sacramēti sumptionē sint astri-
cti. Neq; fides uerborū Christi, sine operibus man-
datoꝝ eius, & obedientia tam ei q̄ ecclesiæ ipsius
præstanda, ad salutem sufficit: sed ociosa est & in-
anis atq; mortua, quoniam charitati non est cōiun-
cta. Certe B. Paulus fidem per charitatem opera-
tur: affirmat esse accommodam & utilem ad saltē
tem. At qui deum & ecclesiam aspernatur: quo-
modo hanc habet fidem.

Philip. 2

Ioan. 6

Luc. 22

Iaco. 2

Gala. 5

DE SACRAMENTO

¶ Sacrum Christi carnem digne manduca-
tam, animæ nostræ nõ ingredi substantiam,
neq; in eam traduci: sed copiosis gratiæ do-
nis eandem locupletare, & spiritualem red-
dere.

Cap. XIII

Vicesima aduersarij obiectio. Puerile
& ieptum est opinari: q; in animam
nostram ingrediatur caro. Quõ enim
anima, capax est carnis: quæ non est
corporea, nec locum præbet corpo-
ri? Caro autem: non est nisi in loco. Insuper si omne
quod ex carne est, caro est: si caro Christi, mandu-
catiõis carnalis mō animam pascit: animam ergo
carneam facit, & iam non perficit eam sed infirmi-
tatem reddit, cum animæ expediat ut spiritualis e-
uadat ac diuina: quod assequitur unione uerbi po-
tissimum. Est igitur cibus animæ mysticus: cor-
pus Christi pro nobis immolatum, & uerbū eius
quod pollicetur remissionē peccatorū, & sanguis
eius: confirmatio noui testamenti. Neq; scđm ue-
ram carnis substātiā: corpus dñicum a nobis in
eucharistia sumitur: Hæc Oecolamp. ¶ Respõsio
Videtur aduersarius in hac obiectiõcula multum
per similes esse Nicodemo: principi Iudæorū. q; cum
audisset a dño nos oportere nasci denuo, atq; renas-
ci ex aqua & spiritu sancto: stupida mente & car-
nali sensu illud comprehendens, interrogauit. quõ
posset hō nasci cum sit senex, & nunquid in uentrē
matris posset iterato introire & renasci. Qm̄ q; de
spirituali dicta fuerant regeneratione: crasso inge-
nio, de corporali tantū & carnali accipi debere na-
tiuitate, putauit. Haud aliter Oecolampad, quoniā

Ioan. 3

Ioan. 3

audiuit ex euang. Ioannis, ueram Christi carnē secundum substantiam, cibum esse animæ: protinus in eam incidit opinionem, nequaquā id fieri posse: nisi animam nostram ingrediatur Christi caro secundum suā substantiam, inferaturque illi re ipsa: quē admodū cibus illi quod nutritur, quinimo nisi traducatur ipsa Christi caro in substantiam animæ nostræ: illicque coalescat & fiat intima. Verū hæc omnino, carnalis est intelligentia, mētisque prorsus crassæ & supinæ: non attendentis cōditionem qualitatem & modū huius supcœlestis cibi, qui etsi corporaliter, i. secundū ueritatem substantiamque ueram corporis Christi sumatur ab anima: non tamen manducationis carnalis more (ut putat obiectans) subit animam: sed modo penitus spirituali, quoniam replet eam gratia & donis suorū charismatum. Et ita non ipsa Christi caro transmutatur in animam: sed potius contra, anima in ipsam transit alimēti sumpti naturam secundū qualitates spirituales, & fit quodam mō Christiformis. Perinde atque si ferrū igni inieceris, quod fiat ignitum & feruore igneo candens: non ipse ignis transformatur in ferrū, sed e diuerso ferrū ipsum induit qualitates ignis, ardorem, candorem, luciditatem, & cæteras eius conditiones. Est. n. caro Christi in eucharistia digne sumpta: ut ignis rapidus & effereuens. Anima uero eam rite sumens: est ut ferrum igni excandescens, & quod ab igne mutuatur illius proprietates eiusque speciem præfert. ¶ Proinde libenter id aduersario tribuimus: quod animam nostram non ingreditur Christi caro secundum substantiā, tanquam suum receptaculum, in quo contineatur tanquam locatum in suo loco. Illud enim nequaquam est cōsequens; ad ueram corporis CHRISTI in eu-

Non carnē Christi animā, sed cōtra animam in eā spiritualiter mutari.

DE SACRAMENTO

Carnē ch̄ri
nō reddere
aiam sumē
tis eā, car-
nalem.

Ioan. 5

charistia manducationem. Sed uirtus ipsius uiuifi-
cæ carnis & diuinitati unitæ: mētem ipsam digne
sumentis subit & penetrat mō quodam spirituali,
& eam sanctificat. Attamen inficiamur, q̄ eadem
sacra caro reddat animam manducantis carneam
aut carnalem. siue id secundum substantiam intel-
lexeris, siue secundum proprietates carnis, & cō-
cupiscentias. Non. n. caro Christi traducitur in ani-
mæ substantiam: ut ex ipsa sumpta carne tanquā
parte substantifica aut integrali, componatur ani-
mæ nostræ natura. Absona; n. nimis, & obtusi ani-
mi: esset huiusmodi cruda intelligētia. Neq; etiam
manducata Christi caro, ingerit animæ nostræ cu-
piditates ac desideria carnis: quemadmodū cibus
corporalis & delicatus abunde sumptus. quinimo
maxime eam auocat & abducit a concupiscentijs
& uitijs carnalibus: redditq; ipsam magnopē spi-
ritualem. Quoniā. n. ipsa Christi caro summæ est
puritatis & munditiæ, hanc uim suam transfundit
in animam, atq; purificat eam a cōtagijs & spurci-
tijs carnis, mira efficaciam. ¶ Neq; uero id cōsequēs
est ad ueram carnis Christi manducationem: q̄ a-
nimam sumentis ipsam reddat carneam aut carna-
lem, aut uno aut altero mō iam supra dicto. Quo-
niam ea propositio euangelica, quod natum est ex
carne, caro est: intelligitur ad literam de genera-
tione secundum carnem. & (si ita extendere lubet
illius sensum) de nutritione naturali ex carne, mō
quodam corporali & cōmuni. q̄ ipsa nutritio: par-
ticulari etiam generationi sit coniuncta, ut norunt
physici. Quod enim ex carne, iuxta naturæ legem
gignitur, caro est: & quod ex carne, modo natura-
li nutritur, etiam caro est. Atqui in manducatione
sancta corporis Christi; neq; generatio est ex car-

ne, neq; etiã nutritio naturalis. quare ex ea propo-
 sitione nihil conficitur: quod obuiet sacramentali
 corporis dominici manducationi. Quocirca nõ est
 admittendũ, quod corpus Christi pro nobis imo-
 latũ: dũtaxat sit mysticus cibus, ad sensum Oeco-
 lapadij. sed ingenue cõfitendũ: q̃ ipsum in eucharis-
 tia sumptũ etiã est uerus animæ cibus, secundũ
 illud domini uerbũ in euãgelio. Caro mea, uere est
 cibus. Adijciendũ est insup: q̃ præter uerbũ Chri-
 sti quod pollicetur remissionem peccatorũ, & testa-
 tur sanguinẽ ipsius esse confirmationem noui te-
 stamenti: aliud adhuc exposcitur ad salutem. s. mã
 ducatio corporis eius in ueritate: secundum uerbũ
 ipsius, id fieri præcipiẽtis. ¶ Vicesima prima ob-
 iectio. Beatus Ambrosius in epistola sexagesima
 secunda testatur: uerbo dei & sapientia palci ani-
 mam nostram. Et idem super psalmo, beati im-
 maculati, plane perhibet fide satiari hominem in-
 ternum: atq; ita ipso Christo. Quid igitur opus est
 nobis ipsa Christi carne, quæ subeat animam no-
 stram: cum præter eam: cõueniẽtes suæ nature ha-
 beat anima rationalis cibos spirituales. Rursum
 Origenes super Matthæum dicit, quod panis ille
 quem dat nobis deus: est uerbum Christi, & hic
 panis est solum mysticus. Idem quoque super Le-
 uiticum ait, quod non solum in ueteri sed etiã in
 nouo testamento: est litera q̃ occidit. Si enim secun-
 dum literam quis sequatur hoc. nisi manducaue-
 ritis carnẽ filij hominis & biberitis eius sanguinẽ
 nõ habebitis uitam in uobis. occidet hæc litera. In
 sup idẽ Origenes cõtra Celsum astruit: q̃ cibus p-
 orationẽ sumptus reddit corpus factius. Quod &
 beatus Paulus cõfirmat dicens, q̃ illud quod in ali-
 mentum corporis cum gratiã: actione sumitur.

Ioan. 6

4
Ambrosi.

Origenes.

2. corin. 3.

1. timo. 4:

Q 5

DE SACRAMENTO.

sanctificatur p̄ uerbū dei & orationē. Quare cibus
corporalis ita sanctificatus: etiam hominem sumen-
tē sanctificat. Quid igitur opus est uera Christi car-
ne in eucharistia: cuius sumptio sanctificemur? cū
præter eā: tot habeamus cibos: aīæ & sanctifica-
tionum gr̄a. Hæc Oecolampadius. ¶ Responſio

Ambrosi.

Varios esse cibos
aīæ spiri-
tuales: nō
unicum.

Origenes.

Recte quidē dicit Ambrosius, uerbo dei & sapien-
tia pasci animā humanam: & alio in loco, fide eam
dem satiari. Verū in neutro eorū locorū: excluden-
di particulam adijcit suis dictis. Neq; enim dicit,
solo dei uerbo ac sapientia pasci animam: neq; so-
la fide eam satiari. Quare nō negat Ambrosius il-
lis uerbis, aliū superesse cibū potiorē & digniorē:
quo anima pascatur. Vnde cū corpus ipsum ho-
minis mortale & quotidie tendens interitū, diuer-
sa habeat alimentorū genera quibus enutriatur: pa-
nem, uinum, carnes, pisces, fruges terræ, & reli-
qua id genus: quid prohibet animam nostram im-
mortalem & occasus nesciam, diuersa etiam sorti-
ri genera nutrimentoꝝ suæ conuenientia naturæ?
ut uerbum dei, sapientiam, doctrinam, fidem: &
cætera consimilia. Inter quæ, unum sit alimentum ip-
sius: cæteris longe excellentius, & in supremo si-
tum culmine ciborū spiritualiū: scilicet corpus Christi.
Consimiliter probe dicit Origenes, panem illum
quem dat nobis Christus: esse uerbum Christi.
Sed & hic non adijcit excludendā particulam: quæ
significet, solum uerbum & sermonem Christi, esse
se panem nobis a deo datum. Quoniam si id dice-
ret: plane aduersaretur scripturæ, Ioannis sexto ca-
pitæ alium panem qui de cælo nobis datus est, assi-
gnanti. Itaque cū illo pane mystico nobis a deo da-
to quem profert Origenes, scilicet uerbo dei: est &
alius panis uerus qui de cælo descendit & dat uitā

mundo uera, s. Christi caro in eucharistia. ¶ Recipiendum itidem fatemur & illud Origenis dictū: q̄ in nouo testamento etiam sit litera occidens. Vt si ad nudū literæ corticē accipiatur illud quod in euangelica lectione dicitur de eruendo oculo, nos scandalizante: & de præcidenda manu aut pede nobis scandalū ingerente, de eunuchis itidē se castrantibus propter regnum dei, & multa id genus talia. Et siqs eadē uerba in præsentī obiectione adducta de manducatione carnis filij hominis, acciperet de manducatione corporis dñi sub forma uisibili, p̄ dilaniationē carnis eius in particulas & frustra, more ciborū communiū (quēadmodū intellexerunt discipuli Christi, q̄ scandalizati sunt in eo uerbo. & abierunt retro) hic profecto sequeretur literā occidentē. Siqs uero eadē uerba dñi acceperit de uera quidē manducatione carnis eius secundū substantiā corporalē uere præsentis in eucharistia: nō tñ sub forma propria & uisibili carnis, sed sub speciebus panis facienda: quemadmodum tradidit eam dominus noster discipulis suis quando primum instituit hoc sacratissimum mysteriū: is non sequitur literam occidentem, sed spiritum uiuificantem. Et hunc posteriorem eorum uerborum sensum amplectitur ecclesia catholica: & omnes sacri doctores, locum illum euangelij exponētes. ¶ Demum approbandū est & illud Origenis dictum, in præsentī obiectione adductum: cibum scilicet corporalem per orationem benedictum, & cum gratiarū actione sumptū, quodam modo sanctificare hominem. per orationē quoq; ieiunium, elemosynam, & cetera bonorum operū officia: sanctificari eum qui talia exercet. Sed nūquid Origenes illic astruit, eo solo, mō utputa per cibi

I. corin. 3.

Math. 18.

Math. 19

Ioan. 6.

7 Origenes.

Sumptiōe eucharistia homi-
ficari.

DESACRAMENTO.

corporalis oratione sanctificati sumptionem, sanctificari hominem: & omnem alium sanctificationis modum excludit. Nequaquam, quoniam potius subinsinuat longe potiorē superesse modum sanctificationis: per sumptionem cibi alterius generis. Nam si corporalis alimonia per orationem sumpta, sanctificat hominem: longe ualentiore iure panis sanctus uitæ æternæ, panis ille uiuificus & supercælestis, benedictione sacerdotali & mystica prece consecratus: totum hominem sanctificat, quod sanctum sanctorum in se contineat. Et cum multa sint uitiorum genera quæ animam inquinare possunt, & a sanctimonialia in contaminationē abducere: nimirum & multa debuerunt a sum. medico ordinari salutaria antidota & medicamenta contra hasce noxias animæ pestes, uariarumque sanctificationum genera. Inter quæ, summum tenet fastigium & apicem religiosa & deuota eucharistiæ sumptio: per quam & corpus & anima hominis eminentissime sanctificatur quod in ea sumitur totius sanctificationis author & indultor: dominus noster Iesus Christus.

Præter sumptionem corporis Christi spiritualē, necessariā adhuc esse sumptionē eiusdem sacramentalē: tempore congruo secundum ecclesiæ decretum faciendam. Cap. XIII.

Cyrillus.

Vicesima secunda aduersarij obiectione. Cyrillus in suis commentarijs super Ioannem prohibet Christum esse panem mysticum & duodecim apostolos esse duodecim panes propositionis, figuratiue & secundum sensum spirituale. Non ergo ita uocandus est ipse Christus, panis: ut dicatur eius corpus uere in eucharistia subsistere, sed solum secundum quandam

metaphoram & translationem. Augustinus itidē in quodam sermone dicit, quēq; tunc corporis & sanguinis Christi esse participem: quando in baptisate fit mēbr; Christi. Et alio in loco: ait idē. Vt quid paras dentes & uentrem & crede & manduca sti. Vbi solam fidem dicit sufficere ad manducationem corporis Christi: sine exteriorē sumptiōe eu charistiā. Et plane ex ipso sexto Ioannis capite colligitur, idem esse: manducare carnem Christi, & uenire ad Christum. & credere in Christum, & in fide diligere Christum. quoniam ihs omnibus idem tribuitur effectus: scilicet habere uitam æternam. Atqui ut quis ad Christum ueniat, & in eū credat, fideque diligat: non opus est uera corporis Christi in eucharistia, sumptione. Ergo neq; idem requiritur: ut quis dicatur manducare Christum. quare omnia ibidem dicta, solum debent accipi de manducatione spiritali corporis Christi, quæ est p̄ fidē: quod ea sola sufficiat. Hæc Oecolampadius ¶ Responso. Esto q; Christus per ueteris testamenti panes figuratus, dicatur panis mysticus: & duodecim apostoli, per duodecim panes propositionis fuerint designati, ut recte ait Cyrillus: nunquid ex illo probe conficietur, solum illo modo. s. per figurationem Christum debere panem appellari? & non modo quodam uerore & excellentiore: quo ipse seipsum, panem uerum nominauit de cælo datum? Certe non negat Cyrillus in illis uerbis suis, Christum sublimiore quadam ratione etiam panem nominari: quoniam .s. sub panis speciebus suum nobis commendauit uer; corpus, & reliquit in cibum animæ salutare. Quinimmo idipsum, in luculenta sua expositione sup̄ sextū caput Ioannis; idem præclarus author multis in lo-

Augusti.

”

”

”

”

”

”

”

”

Ioan. 6.

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

”

Cyrillus.

”

”

”

”

”

Ioan. 6.

DE SACRAMENTO.

3
Augusti.

eis aperte testificatur. ¶ Augustinus etiā ubi ait
que nque in baptisate fieri participē corporis &
sanguinis Christi: de participatione corporis my-
stici loquitur, q̄ assequitur q̄squis in baptisate sit
membꝛ Christi. Inscritur enim per spirituale illam
regenerationē, corpori eius mystico: ascribi
turq; familiæ Christi, & sit filius adoptionis &
gratiæ, q̄ prius fuerat filius perditionis & iræ. At
cū de sancto eucharistiæ myst. rio fit sermo: de par-
ticipatione ueri corporis Christi agitur, & nō my-
stici. Cū uero dicit idē sanctus pater credulitatē so-
lā sufficere ad dignā Christi manducationē: solum
de spirituali manducatione loquitur q̄ est p̄ fidē cha-
ritate formatam, qua fidelis Christum intimis az-
nimi penetrabilibus suscipit per piū mentis affectū
& ad illam manducationē: neq; uenter neque den-
tes parandi sunt. Cæterq; cum hac spirituali mandu-
catione: interdū etiam adhibenda est manducatio
sacramentalis qua sub panis consecrati speciebus
sumatur uere & secundū substantiā corpus Chri-
sti, quando .s. adest tempus & hora constituta legi-
bus ecclesiasticis: ad eam faciendam. Immo si nō
fiat illa manducatio sacramentalis tempore ad eā
ordinato: neq; spiritualis habebitur māducatio aut
fructus eius, propter inobedienciæ reatum quo ani-
ma rebellis ecclesiæ constringitur. Itaq; spiritua-
lis illa manducatio (quam prædictis uerbis cōmē-
dat Augustinus) sine sacramentali: prodest anima
quādo non obstringitur hō ad faciendam sacra-
mentalem per ceptionem. Nam ubi hanc facere de-
bet sacramenti sumptionem & non facit: omnino
spiritualis etiam manducationis fructu priuatur,
propter ecclesiæ cōtempnū. Vnde sacramentalis p̄-
ceptio, ubi digne & recte facta fuerit: semp̄ spiri-

Duplicē es-
te mandu-
cationē eu-
charistiæ:
spiritualē
& sacramē-
talem.

tuali manducationi est coniuncta. Vbi uero quis indigne sacramentalem facit manducationem: spirituales simul non obtinet, quae est diuinæ participationis perceptio, & Christi in hospitio cordis per gratiam susceptio: sed iudicium sibi manducat & bibit, damnationemque sibi acquirit. ¶ Demum hæc tria: uenire ad Christum, credere in Christum, fideque eundem diligere: idem esse admittuntur quod manducare Christum spiritualiter. Verum non solum hanc manducationem commendat Christus & innuit in uerbis suis, sexto Ioannis capite descriptis: sed insuper adiicit & manducationem sacramentalem tanquam necessariam ad salutem, cum ait. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Quare frustra proponit hic nobis manducationem spirituales Oecolampadius; ut sacramentalem prorsus interimat. cum libere proclamemus, ita a Christo edocti: cum manducatione illa spirituali nunquam etiam requiri ad salutem, manducationem eucharistiæ sacramentalem. & quæ in sexto euangelij Ioannis capite dicuntur de manducatione carnis filij hominis: ad solam spirituales manducationem non esse trahenda, sed etiam ad sacramentalem, ut in præcedente libro latius est ostensum. ¶ Porro non est illud quoquo pacto recipiendum: quod circa hunc locum scribit aduersarius in hunc modum. Profecto ut iustiores dicendi simus: nequaquam ex sacramentis assequimur sicut neque ab alijs externis opibus iustificabimur. Et reliqua in eandem sententiam consequentia: quae consimile spirant impietatem. Quis enim nisi metis inops & a fide alienus: negauerit sacramento baptismi hominem iustificari, itidem & sacramento per-

Ioan. 6.

4
Capite. 8.

”
”
”

DE SACRAMENTO.

Esa. 43.

nitentiæ & cum scriptum sit. Dic tu iniquitates tuas ut iustificeris. tū etiam in illorū susceptione sacramentorū: depulsis peccatorū tenebris, infundatur animæ lumen gratiæ. In alijs uero sacramentis precipiendis: præcedenti gratiæ noua insuper adijcitur. Quis etiam edoctus a B. Iacobo, ipsum Abraham ex operibus esse iustificatum, & non ex fide

Iac. 2

tantum: recte negauerit hoīem ex operibus exterioribus tanquā adminiculis & instrumentis salutis assequendæ iustificari? Sed in his assertionibus, & cæteris consequentibus, penitus olet Lutherū Oecolampad. parteq; illius sequitur, idcirco merito cū eodem damnatus hac in re existimari debet. Neq; opus est hic ampliore talium dictorū cōfutatione: ut quæ iam pridem ab alijs scriptoribus qui contra Lutherū dimicauit in acie literaria, acerrime conuulsa sint. ¶ Consimilis omnino farina est illud: paulo post ab eodem antigonista nostro subiunctum. q̄ externorū usus symbolorū i sacramentis: magis ob proximum q̄ ob ipsum utētem ordinatur. Nam si adest fides, ait, externis illis non eget. Nempe si id uerū esset: non foret puero recens in lucem ædito & in articulo mortis constituto, conferendus baptismus. cū ex illius administratione nullum proximis daretur uirtutis exemplum: quo formarētur ad imitationem, quoniam præsentibus omnes iam suscepissent baptismū. Quō ergo uerū esset illud domini uerbum. nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto: non pōt introire in regnum dei? Nulla etiam sacramenta ecclesiastica essent aliquibus secreto cōferenda, aut clandestinum collata non prodesse: quoniam tunc adest proximus, qui exinde ædificaretur ad uirtutē. Insuper si sola sufficeret fides: ad salutem: cur Phi-

Ioan. 3

lippus eunuchum Candacis reginae, professum se credere Iesum Christum esse filium dei, baptizavit? Cur etiam Petrus Cornelium Centur. & ceteros qui audierant uerbum dei ex ore eius, accepto spiritu sancto uere fideles: iussit baptizari? Certe dominus noster ad fideles uerba sua direxit, cum ait: Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Et tamen hoc sermone significauit, praeter fidem: ipsis esse necessariam ad salutem, manducationem carnis eius sacramentalem. In praedictis ergo uerbis Oecolamp. etiam subolet Lutherus, ponentem solam fidem ad salutem sufficere: & opa externa non esse necessaria, nisi ad proximorum aedificationem & exemplum. Quae assertio, omnino falsa est & erronea: & ab alijs iam satis improbata, necnon a nobis in primo Antilutheri libro etiam confutata. Dicendum est igitur cum ecclesia sancta: usum signorum sacramentalium esse necessarium utenti, etiam ad suam ipsius salutem, ut si illi non fuerint ipsi admota: non consequetur gratiam sacramentalem, & quolibet assit fides: hominem externis adhuc symbolis egere, ac uim sacramentorum percipiendam. ¶ Vicesimater-

tia obiectio. Cum quis credit uerbo praedicantis & fit fidelis, aut cum in scripturis discit Christum: carnem eius dicitur manducare, & tamen Christus non est re ipsa in sermone percepto: aut membranis. Ergo neque praesens est in Eucharistia: quae uis dicatur caro Christi. Huic accedit, quod Hieronymus in Ecclesiastem, & Origenes super Leuiticum, hom. 13. dicunt uerbum dei esse cibum animae. Beatus etiam Augustinus prudenter monebat, non minus peccare negligenter audientem uerbum dei: quam corpus domini manducantem indigne, proinde non minorem

Actu. 8.

Actu. 10

Ioan. 6.

Cap. 26.
& 28

” 6

”

”

”

”

” Hieron.

” Origen.

” August.

”

”

R

DE SACRAMENTO

- » uerbi euangelici: q̄ eucharistiæ, habendam ratio-
 » nem. At si constaret opinio de præsentia corporis
 » Christi in eucharistia, habereturq; uera: innume-
 » ris modis plus delicti haberet indigne contrectans
 » panem illum sanctum: q̄ uerbum dei ex ore prædi-
 » cantis contemnuens. Est igitur in illo pane solū tan-
 » quam in signo, corpus Christi: & non re ipsa. Hac
 7 » Oecolampadius. ¶ Responsio. Impropius est ille
 sermo, & admodum extraneus: quo credes uerbo
 annunciantis fidem Christi aut in scripturis eam di-
 scens, dicitur manducare carnem Christi. Nisi ad
 hunc accipiatur sensum: q̄ is per obedientiã quam
 præstat fidei, inseritur corpori mystico Christi, &
 fit membrum eius. At non ita dicitur manducare
 carnem Christi, qui sanctam sumit eucharistiã:
 locutione scilicet metaphorica, & translatica, sed
 maxime propria & citra omnem tropum. q̄ scili-
 cet sacram accipiat hostiam, in qua uere & re ipsa
 caro Christi continetur: quæ tamen non ita seua-
 dum substantiam adest uerbo aut scripturæ. Pro-
 inde non simile est iudicium: de hoc & illo loquen-
 di genere. ¶ At uero Hieronymus & Origenes re-
 cte affirmant uerbum dei esse cibum animæ: quo-
 niam id ipsum testatur & scriptura, dicens. Non in
 solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo quod pro-
 cedit de ore dei. Sed eo ipso non negant: sacrã Chri-
 sti carnem etiam esse ueræ animæ cibum, & mul-
 to quidem excellentiorem. Quemadmodum qui
 fructus terra progenitos dicit esse corporis cibū:
 non idcirco negat panem & carnes etiam conueni-
 ens esse corporis alimētum. Est enim animæ mul-
 tiplex cibus (sicut & corporis) diuersoque distin-
 ctus gradu. ¶ Demum Augustinus admonens nō
 8 » August. minus peccare eū qui uerbum dei negligenter au-

Hieron.
 Origenes.
 Deut. 8.

August.

dit, q̄ qui eucharistiam indigne manducat: genus ipsum peccati tantum attendit, nō ipsam speciem & modum particularem. Vterque enim illorum, eodem peccati genere peccat: nam labem contra hit letiferam & æternæ morti obnoxiam, non autem eadem peccati specie aut qualitate peccat. Nam qui indigne corpus domini manducat: longe grauius delinquit, quàm is qui uerbum dei oscitanter audit. Quemadmodum lōge grauioris peccati reus est, qui manus nefarias iniicit in principē quàm, qui edictum principis contemnit & subsannat, quāuis uterq; eorum læsæ maiestatis crimen incurrat. Et fortasse ex circumstantia posset contemptus uerbi diuini aut neglectus, tam graue esse crimen: sicut indigna eucharistiæ manducatio. Vt cū attenda uerbi diuini auditio: esset cuiquā summo- pere necessaria ut conuerteretur ad fidem, uel ad melioris uitæ frugem, quæ alias non posset com- mode haberi. aut si huiusmodi contemptus uerbi diuini proderetur cum ingenti uerborum contumelia: aut graue scandalum a ijs ingereret. Nihil- osecius suapte natura, & ubi cætera eodem se ha- bent modo: irreuerentia in sanctam eucharistiam longe est grauior, quam negligentia uerbi dei. ne- que idem prorsus de utroq; ferri debet iudicium: quantum ad ipsius culpæ qualitatem & modum particularem. Quod etiam ex ipsius pœnæ quali- tate ac grauitate, quæ ob irreuerentem eucharistiæ sanctæ contrectationem diuinitus legitur inflicta: deprehendi facile potest. Nempe sacer Paulus tes- tatur: multos Corinthiorū eam ob causam mor- bo afflictatos fuisse, et præmatura morte abreptos. Nihil autem tam graue: ob negligentiam diuini uer- bi legimus ita accidisse,

Gravius
peccare su-
mentē eu-
charistiam
indigne: q̄
uerbū dei
negligēter
audiētem,

I. Cor. II

EVCHARISTIAE. II. 131

fter dominus Iesus Christus, cum tempus passio-
nis instaret: sumpta cœna, in memoriã mortis suæ
instituit summum & magnificum sui corporis et
sanguinis sacramentũ: corpus in cibum & sangui-
nem in poculum tribuendo. Nã quotiens hunc pa-
nem manducamus & calicem bibimus: mortẽ do-
mini annunciamus. In institutione quidem huius
sacramenti: dixit ipse apostolis. Hoc facite in meam
commemorationem. ut præcipuum & insigne me-
moriale sui amoris eximij: esset nobis hoc præcel-
sum & venerabile sacramentũ. memoriale inquã
mirabile ac stupendum, delectabile, suaue, tutissi-
mum, ac super omnia preciosum: in quo innouata
sunt signa, & mirabilia immutata. in quo habetur
omne delectamentum & omnis saporis suauitas:
ipsaq; dulcedo domini degustatur, in quo utiq; ui-
tæ suffragium consequimur & salutis. Hoc est me-
moriale dulcissimum, memoriale sacratissimum
& memoriale saluificum: in quo gratam redem-
ptiõis nostræ recensemus memoriã, in quo a ma-
lo retrahimur & in bono confortamur, & ad uirtu-
tum & gratiar; proficimus incremẽta: in quo pro-
fecto proficimus, ipsius corporali præsentia salua-
toris. Hæc ibi. Quæ omnia hic transcripta uolui:
quoniam pia sunt & præclara dicta, atq; ad ampli-
orem uenerationem tam sancti mysterij, fidelium
mentes inflammantia, sicut & reliqua uniuersa: q̃
in prædicto Urbani quarti canone deinceps dicun-
tur. ¶ Ver; omnino renuendum est quod assumit
præsens obiectio, & tanquã uer; proponit: hoc. s.
sanctissimum sacramentum solã esse memoriã
dominicæ passionis transactæ, sicut agnus pascha-
lis erat præfiguratiuus illius futuræ. Nepe agnus
paschalis præsignificauit quidẽ Christum passus;

1. Cor. 11

Luc. 22.

Eccl. 36

Sapi. 16.

§ Magna in-
ter agnum
paschalem
Iudæor;
& euchar-
istiam, dif-
ferentia

R 5

DE SACRAMENTO

In sancta eucharistia non solum esse nobis relictam memoriã passionis Christi: sed uerũ etiam ipsius corpus, passum pro nobis, & ibidem re ipsa præsens. Cap. XV.

I „
„
Matt. 26.

Exo. 12.

Vicesima quarta aduersarij obiectio. In ultima cœna consecratus est panis a Christo: in memoriã corporis sui passi. & uinum itidem: in cõmõrationẽ sanguinis ipsius effusi. quod quidem futurũ: agnus paschalis præfigurabat. Et ita nihil inter nos & patres nostros antiquos interest: quod illis immolandus significabatur Christus, nobis autẽ immolatus. Et in recordationẽ atque gratiarũ actionem de illo beneficio exhibito: nobis panis & uinum relictã sunt. Et sicut agnus Iudæis erat remoratio trãsitus de Aegypto: ita panis sola est memoria Christi immolati pro nobis. Nõ est igitur Christus: in eucharistia nobis præsens. Nam si præsens illo mō esse uoluisset: quid sibi uult nomen recordationis, quod fere absentiu est? Nam passio abest: corpus autem adest, ut ponunt. At pari contentione diceremus: in præsenti corpus Christi tradi Iudæis & frangi, quod manifestũ est nunc non dici: sed tunc & in ipsa institutione, de uicina tantum passione illud est dictum. Hæc Oecolamp.

Verba, III

Responso. Admittendum est plane, uenerabile eucharistiæ sacramentum esse a Christo institutũ in memoriã suæ passionis. Quemadmodum præclare ostendit Urbanus quartus, in exordio sui decreti: quod sanxit de celebrando quotãnis festo tanti mysterij, quod in Clementinis constitutionibus in titul. & capite sæpius ante citato: ita textitur. **T**ransiturus de hoc mundo ad patrem saluator no

DE SACRAMENTO

sed eum re ipsa nō continebat. Hoc uero sacramentum repræsentat passionem Christi præteritam: et simul uere cōtinet sacre ipsius corpus, passum pro nobis, & sanguinem effusum. Et ergo uon solum est memoriale ipsius passionis Christi: sed etiam exhibitorium atq; contēt iuum secundū substantiam, rei signatæ ibidē præsentis. Quare longe maius est discrimen inter patres antiquos & nos: quā illud quod in præsentī obiectiōe assignatur. Nam præter hoc, Christus iam olim exhibitus: in hoc sacramento nobis re ipsa & secundum ueram corporis substantiam est præsens, quod antiquis patribus nequaquā fuit indultum. Non est ergo id dandum aduersario, q̄ quemadmodum phase Iudæorū siue agnus paschalis, a posterioribus ueteris legis alūnis manducatus quorannis, longo tpe post trāsitum ex Aegypto, erat rememoratio illius exitus ante facti: ita hoc sacramentum eucharistiæ sit sola commemoratio passionis Christi quōdā exhibita. Nempe illud phase: nihil aliud præter figuram in se mysticum continebat. Eucharistia uero, præter memoriā passionis domini, exhibet præsens ipsum sacre Christi corpus & sanguinem: uere in ea & secundum rem ipsam contentum. Duo itaq; inter se diuersa: sunt per ipsam eucharistiam repræsentata: utpote passio Christi, & corpus eius. Illius, est recordatio & memoria: quoniam absens est & iam olim trāfacta. Huius uero, nequaquā memoria est: quia præsens habetur, sed t̄mmodo signū. Neq; possumus simili ratione qua dicimus adesse ibi uere corpus Christi: admittere ipsum nunc tradi aut frangi, sicut nec pati. Nam traditio illius corporis & uulneratio & passio, iam diutius transijt in præteritum, & ergo illius solum est cōmemoratio

In euchar.
nō solum
memoria
passionis
Chri est: s;
& uere e
ius corpus
præsens.

& memoriale, ipsa eucharistia. Ipsum vero corpus
quod traditum est, uulneratum & passum morte:
nunc uere est praesens, & sub sensibilibus euchi-
ristiae speciebus re ipsa contentum & latitans. Et er-
go eius ut praesentis & ibidem subsistentis: ipsa eu-
charistia sacramentum est, & non memoria. ¶ Vi 4
cesima quinta obiectione. Si substantiue exponere-
mus uerbum est, in his domini uerbis, hoc est corpus
meum: oportebat panem etiam cum Christo cru-
cifigi, & sepeliri & resurgere, si quidem durasset pa-
nis ille post coenam: id quod uerisimile est reman-
sisse quasdam reliquias. Etenim si substantiue cor-
pus quod traditur, esset panis ille: etiam panis esset
corpus quod traditur, & quod corpori conueniret
pani conueniret. Et sicut communicare possemus no-
stram indiuiduam substantiam: etiam indiuiduales
proprietas eidem communicarem. Atqui ridicu-
lum est existimare aut asserere: panem una cum Chri-
sto fuisse aut sauciatum, aut cruci affixum. Ineptum
et idem est, ea quae de corpore Christi enunciata sunt
tempore passionis eius aut triduanae sepulturae: eti-
am de pane consecrato & reseruato, ob coassisten-
tiam cum corpore eiusdem, enunciare. Tunc enim
panis ille: & sepultus diceretur & mortuus, aut sal-
tem corpus ipsum in pane illo contentum: fuisset
obnoxium uulneribus & affixum cruci & mortu-
um, sanguineque destitutum. Aut idem corpus, in cru-
ce quidem mortuum: & in pane uiuum, iacens in se-
pulchro: & extra sepulchrum in pane existens, quae im-
plicat contradictionem. Haec Oecolampadius. ¶ 5
¶ Responsio. Quae proponuntur in hac obiectione,
falso penitus innituntur fundamento, & huic pro-
fus absurdae sententiae. quod simul cum corpore Christi
in eucharistia coexistat panis secundum substantiam;

DE SACRAMENTO

Cap. 20.

aut q̄ ipse panis secundum identitatem sit corpus Christi. Horū sane primū, diffuse reprobatur est i fine libri præcedentis: ubi monstratum est nō manere substantiam panis superstitem post consecrationem, sed solum Christi corpus, speciebus panis uelatum. Quō ergo si in v̄bis dominicis sumatur uerbum est substantialiter: cōsequens esset panem etiam cum Christo crucifigi, sepeliri & resurgere debuisset: cum in ipsa eucharistia, etiam si per hypotheseim fuisset reseruata in triduo: nulla mansisset residua panis substantia. Secundum uero quod mō propositum est sub disiunctione. s. q̄ panis est corpus Christi, & e diuerso: longe est absurdus, captumq̄ fugiens humanæ mentis. Quomodo. n. possibile foret, duorum inter se specie diuersorum unum esse idem quod alterum: ut hominem secundum substantiam esse lapidem, & contra? Tunc enim unum aliquid, idem esset sibi ipsi & a se diuersum: animatum & inanimatum, sensibile & insensibile, homo & non homo, quod fieri neq̄t. Itaque neq̄ panis ipse materialis est corpus Christi, neq̄ ipsum corpus est panis: sed utrūq̄ eorū, ab altero est specie diuersum. Neq̄ cōmunicat unum illorū suas indiuiduales proprietates alteri: ut arguatur obiectās fieri debere. quoniam quemadmodum eorū substantiæ sunt inter se incommunicabiles: ita & indiuiduales proprietates eorum sunt abinuicem distinctæ & disseparatæ. Porro ex ipsis domini uerbis, hoc est corpus meum, sane intellectis: nequaquā colligere possis, aut ipsum panem sacro corpori Christi in eucharistia coexistere, aut panem ipsum, secundū substantiam esse corpus Christi. quemadmodum prius satis est patefactum: circa finem libri præcedentis: ubi illorū uerborū ex-

Capite, 21

ca finem libri præcedentis: ubi illorū uerborū ex-

plicatus est sensus & recta intelligentia, quae ecclesia tenet catholica. ¶ Quid autem assumit haec obiectio, uero simile id esse: quod panis illius consecrati aliquae manserint post ultimam cenam reliquae, quae potuerint in triduum continuo subsequens asseruari: inficiamus omnino id ipsum habere aliquam ueri similitudinem. Quippe nullus fuit tunc panis consecratus: nisi is quem dominus noster in cena illa suorum uerborum uirtute consecrauit. Atqui totum illum apostolus in ea cena distribuit: neque illius residuum quicquam remansit, quod asseruari potuerit in crastinum aut reliquos dies sequentes. Perinde atque fidelibus aliquot sacrae eucharistiae distributorum sacerdos post missae celebrationem, ubi nullae in promptu habentur hostiae consecratae: tot in ipso sacro celebrationis mysterio consecrat hostias, quod sunt in eo temporis articulo communionem sanctam suscepturi. Et ita post pactam illam communionem, ex huiusmodi hostijs ne una quidem manet residua: quoniam non ad reservationem sed ad praesentem duntaxat distributionem faciendam consecratae sunt per hypothese[m] illae hostiae. Ita sane & tantum panis a Christo diuina benedictione coram apostolis est consecratus in cena nouissima: quantum sufficiebat pro dispartitione sacrae communionis, in singulos eorum agenda. Quare peracta huiusmodi distributione in illos omnes: nihil mansit sacri panis reliquum. ¶ At si contentiosus quispiam curiositate inutili ductus interrogare pergat: quidnam censendum fuisset de corpore Christi in eucharistia contento, si quippiam sacra in cena panis mansisset residuum, in dies sequentes asseruatam. aut si quispiam apostolorum (quod omnes in cena dominica facti sunt sacerdotes) in triduo sepulturae Christi consecrasset panem sanctum

Matth. 26
 Marci. 14
 Lucae. 22.

Nihil eucharistiae: post cenam reservatum fuisse in dies sequentes:

DE SACRAMENTO,

an in eo corpus Christi fuisset integre aut uulneratum, uiuū aut mortuū, & an sanguis & anima fuissent illic ipsi corpori coniuncta. Reddenda est illi responsio, nos nō debere de eo sollicitos esse: quod nouimus omnino nō fuisse factū: qm̄ ea indago, curiosa tantum est: & nō fructuosa: Planum est, autē nihil panis consecrati: reseruatum fuisse post coenam. & apostolos a Christo id edoctos: eo triduo mortis Christi nihil attentasse circa faciendam consecrationem. quod nonnulli probati authores sentiunt Christum ipsis insinuasse atq; mandasse per hæc sua uerba. Dico autē uobis, non bibam amō de hoc genimine uitis, usq; in diem illum: cum illud bibam uobiscum nouum, in regno patris mei. Et rationale quidē id erat, qm̄ uerus ille agnus, tunc recens immolatus erat in arca crucis: cui oblationi, omnis alia circa idem tempus cedere debuit, neque alterius ritus & formæ immolatio: tū frequentari aut exerceri. Proinde ostendat qui hoc percontatur, aut quippiam panis in coena consecrationis reseruatum fuisse in dies proxime sequentes aut quempiam apostolorum tunc consecrationem eucharistiæ peregisse. & tunc propositis illis geminis inquisitionibus: sua adhibebitur satisfactio. ¶ Verū hæc mō data respō. multis uideri fortasse esset quædā tergiversatio atq; subterfugium, & declinatio a nodo quæstionis utriusq; iam propositæ dissoluen-do. Idcirco ne terga uertere uideātur: q̄ nulla nobis sint tela responsoria q̄ retorqueamus in aduersarium: paucis secundum probatissimorum auctorum sententiam ad ambas nunc explicatas quæstiones ita respondebimus. Ad priorem quidem, q̄ in sacramento eucharistiæ ex coena reseruato in posteros dies fuisset cōtentū Christi corpus, & hora passionis

Matth. 26

Quō se habuisset corpus Christi in eucharistia si post coenam fuisset

eius & mortis, & post mortem, illabefactum &
 integrum nullisq; fauciatum plagis: semper uiuū
 per animam illi coniunctam, & suo sanguine præ
 ditum. Qm̄ ut supra ex illustrium auctorū senten-
 tia ac testimonio est cōprobatum: Christus in cœ-
 na tradidit apostolis corpus suum, impassibiliter
 se habens in forma panis propter statum & modū
 existendi, quem illic singulariter habuit. Et ergo
 in cali hostia reseruata ex hora cœnæ contentum
 corpus dñicum: nullis fuisset obnoxium uulneri-
 bus, nec effusioni sanguinis nec morti, ob modum
 subsistendi sacramentalem: quē ibi habuisset uirtu-
 te consecrationis in cœna factæ, secundū quem ni-
 hil potuisset eaq; perpetipassionum: quas sustinuit
 idem eius sacre corpus, in forma sua uisibili & om-
 niū oculis obiecta. Neq; diuinæ uirtutis immensi-
 tati id difficile fuisset aut repugnans, idem corpus
 tunc in cruce clauis fuisse confixum, uulneratum
 & mortuum: in illa uero hostia, expers uulnerum
 integrum & uiuens quoniam ob diuersum subsi-
 stendi modum & uariam locorum habitudinem
 ac qualitatem: illa nequaquam tunc clauderent aut
 implicarent contradictionem. Et ita de sanguine
 precioso Christi in cœna consecrato, si sub forma
 uini fuisset reseruatus in crastinum diem aut terti-
 um: esset dicendum, quod nihil scilicet eorum quæ
 in puncto consecrationis uirtute diuinorum uer-
 borum & consequio naturali ibi aderāt: fuisset po-
 stea illi ademptum propter afflictiones & crucia-
 tus, eius sacro corpori extra sacramentum irro-
 gatos, quoniam nihil illorum cruciatuum & uul-
 nerū fuisset eius corpori in sacramento illatum.

¶ Ad posteriorē uero quæstionē ante propositam 9
 succincte respondendū, quod si post mortem Chri

Cap. huius
 libri septi-
 ma.

DE SACRAMENTO,

Quō Chri-
 corpus fu-
 iſſet in eu-
 chariſtia:
 ſi qſi tri-
 duo mor-
 tis eius eā
 cōſecraſſet

ſi & ante reſurrectionis ipſius articulū qſpſā con-
 ſecraſſet hoſtiam: fuiſſet in illa corpus dominicū.
 exors quidem uulnere, ſed anima & ſanguine de-
 ſtitutū & tantum mō diuinitati unitū qm̄ tunc cū
 ſequentia quadam, & anima & ſanguinis non fo-
 rent ſacro ipſi corpori cōiūcta: ob uitalis ſunctio-
 nis priuationē & deſtitationem, quæ ipſius conſe-
 crationis tēpore, dominico corpori accidiffet. Si-
 militer ſi qſpſā illo temporis interuallo inter mor-
 tem, ſ. Chriſti & reſurrectionem eius conſecraſ-
 ſet uinū in calice: fuiſſet qdem p̄ illā cōſecrationē
 ibidem precioſus Chriſti ſanguis uere ſubiſtens:
 ſed non affuiſſet illic conſequio quodam aut cor-
 pus Chriſti aut anima. qm̄ in ipſo conſecrationis
 tempore: illa fuiſſent & a ſanguine & etiam a ſein-
 uicem ſepata. Et per conſecrationes efficaciam non
 eſt alia partiū eſſentialium aut ſanguinis adinuicē
 habitudo in ſacramento, aut conditio, quantū ad
 eorū conſiſtentionem aut ſeparationem: q̄ ea quæ ip-
 ſi conuenit Chriſto aut partibus eius ſubſtantifi-
 cis & ſanguis, in eius conſiſtencia naturali, & ex-
 tra ſacramentū, tempore ipſius cōſecrationis. Hæc
 obiter dicta ſunt, ad obuiandū importunis diſquiſi-
 tionibus eorū: qui plus ſapere plærūq; tentant q̄
 oporteat ſapere. Quæ ſiquis enucleatius diſcoſce-
 re uelit, & explicatiore diſcuſſa determinatione:
 cōſulat ipſos diſceptationū theologicarū delectos
 heroes, & præclaros inquisitionum arduarum per-
 tractatores. in quibus hæc ipſa longe diffuſius e-
 nodata: exactiusque diſquiſita inueniet.

¶ Quāuis ſæpius cōſecretur calix bñdictio-
 nis in ſacro miſſæ officio: nō tñ idcirco in-
 nouari, & ſp̄ nouū fieri teſtamētū. C. XVI

DE SACRAMENTO.

Exod. 24 locustorum & uictimarum pacificarum oblatarum a filijs Israel, a Moysse respersum in ipsum populum: & per adiecta hæc uerba, post uolumen fœderis lectum coram toto populo. Hic est sanguis fœderis: quod pepigit uobiscum dominus super cunctis sermonibus his. cōfirmatū fuisse uetus testamentum. Et ad eundem cum superioribus Lucæ & Pauli uerbis sensum: Matthæus & Marcus hæc domini uerba in benedictione calicis referunt. Hic est sanguis meus noui testamenti: q̄ pro multis effundetur in remissionem peccatorum: quod postremum: solus adijcit Matthæus. In utroq; enim horum, secundo adductorum loco, Christi sanguis dicitur noui testamenti: quoniam per ipsius effusionem confirmatum est nouum testamentum. sicut per sanguinem uitulorum & pecorum atque aspersionem eius in populum: fuerat confirmatum uetus.

Ibidem.

Matth. 26
Marci. 14

3

Pro quo tēpore: ŷba cōsecrationis calicis a sacerdote proferuntur.

¶ Verum penitus abnegandum est, ob assertionem eam qua sub speciebus uini uere cōtineri sanguinem Christi dicimus: oportere toties innouari testamentum, quoties calicem domini bibimus. Nempe ea consecrationis uerba sicut a sacerdote dicuntur non in ipsius sacra facientis persona, sed solum Christi: ita neq; pro eo proferuntur tempore in quo pronunciantur a celebrante missam, sed pro eo temporis articulo in quo illa Christus protulit in cœna nouissima coram discipulis suis. Et ad illud temporis punctum, uerba ipsa inibi posita sunt referenda: & accipienda, tanquam eo tempore prolata. Atqui eo tempore inchoabatur nouum testamentum: & cōfirmabatur sanguine eius paulo post effuso in cruce. Est igitur & hic sanguis qui nunc in calice continetur, confirmatiuus noui testamenti: non quidem quod nunc inchoatur, sed

quod tunc cum institueretur hoc sacramentum a Christo, inchoatum est. cum sit iste sanguis contentus nunc in calice, idem prorsus sanguis secundum substantiam: cum illo, qui in cruce effusus est. Non igitur quoties consecratur sanguis in calice: toties innouatur testamentum. quoniam testamentum illud nouum a Christo tunc institutum, dicitur æternum: quod sine alterius subsecutione, ad finem usque mundi sit duraturus. Proinde diuersis temporibus & locis factæ uini in sancto calice contenti consecrationes: ad unum & idem pertinent nouum testamentum a Christo in cœna ultima institutum, ad cuius cœnæ tempus referuntur uerba omnia: in forma consecrationis ipsius calicis posita. Quod si quis enixius contenderet ea uerba referri debere ad tempus, in quo a singulis sacerdotibus proferuntur super calicem: consecratus esset & sanguinem Christi sapius in cruce effundi debuisse post eius in cœlum ascensionem: & adhuc in futuro effundi debere. quoniam de ipso sanguine in uerbis consecratorijs super calicem proferendis dicitur, qui pro uobis & pro multis effundetur: in remissionem peccatorum. Id autem astruere: impium est & blasphemum. quoniam ut scribit apostolus ad Hebræos: Christus una oblatione (sui scilicet in cruce) consummavit in æternum sanctificatos. Sunt igitur uerba illa consecratoria, referenda ad tempus: in quo Christus illa protulit, & nouum testamentum primo instituit. ¶ Vi

cesima septima obiectio. Soli omnes authores diuinarum rerum tractatores, exponunt corpus Christi (ubi apud scripturam nominatur: in huius materia pertractatione) tantundem ualere: atque sacramentum siue mysterium, uel sacram figuram corporis Christi, ita sanguinem Christi ijdem interpre-

Matth. 16
Luca. 22.

Hebræ. 10.

4

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

»

DE SACRAMENTO.

» tantur: calicē mysticū, uel mysteriū, uel sacramē
 Huldricus tum sanguinis. Vnde & Huldricus Zuinglius, Ti
 Zuinglius gurinæ ecclesiæ antistes, dilectus frater noster in do
 » mino: editis libellis, neruose cōnincit ex multis san
 » ctorū patrum dictis, pasci nos fide in corpus Chri
 » sti pro nobis passū: non sub pane uisibili inuisibili
 » ter (ut uulgus sentit) manducatū, fidemq; probat
 » nihil egere corporea manducatione. Est igitur ex
 » horū omniū autoritate: ira sentiēdū de hoc sacramē
 S to. Hæc Oecolāpadius. ¶ Respōsio: Nō sunt haben
 di solidi authoris: qui corpus domini exponunt fi
 gurā corporis, & sanguinē, figurā sanguinis, in ma
 teria spectante ad sacramentū eucharistiæ: sed im
 probi prorsus & impij. Qui ut suam tutentur im
 pietatem & peruicaciter defendant: aperta scriptu
 ræ sacræ & sanctorum patrum testimonia de ue
 ritate corporis & sanguinis domini in eucharistia
 detorquent ad sensum repugnantem, & nomen:
 rei: pro figura tantum eius positum contendunt.

In uerbis
 cōsecratio
 nis: corpus
 & sanguis
 nē, pro re
 bus & nō
 pro figurā
 accipi.

Perinde atq; si quis corpus exponeret umbram
 corporis, & ueritatem: illius figuram, & hominē
 illius imaginem. Proinde parui facienda quinim
 mo penitus reiicienda est eorum sententia: ut quæ
 totius ecclesiæ & orthodoxorum patrum autho
 ritati ex diametro repugnet, asserenti in huiusmo
 di locutionibus nomen corporis pro uero sumi
 corpore domini: & nomen sanguinis icidem pro ue
 ro eiusdem sanguine. Quod etsi prius multiplici
 ter sit ostensum per totum præcedentis libri decur
 sum: non pigebit tamen hic idem alijs adhuc gra
 uium authorum testimonijs reddere perspectius.
 Et in primis beati Hieronymi: qui ad Edibiam
 scribens ait. Nos autē audiamus panē quem fregit
 dominus, deditq; discipulis, esse corpus domini

Hierony.

saluatoris, ipso dicente ad eos. Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Sic ille. Quis hæc ipsa sancti patris uerba, improbe conetur Occolampadius hoc in loco deflectere ad alienam intelligentiam: & contra Chiliastas milliariosque, dicta esse, ostendere ne quis eorum errore deceptus: credat Christum cum sanctis per mille annos in uita sensibili hic regnaturum. Contra quoscunque, n. dicantur uerba illa, & ad quodcunque propositum, a B. patre Hieronymo dilucide produnt, in hisce domini uerbis, hoc est corpus meum, nomen corpus pro ueritate corporalis substantiæ sumi: quod rei propositæ est summa.

¶ Accedit illi & Cyrillus, in suis super Ioannem commentarijs, lib. 4. dicens: Oportebat fidei primum radices in animo iacere; deinde illa quærere, quæ homini quærenda sunt. Iudæi uero antequam crederent importuna quærerebant. Hac igitur de causa dominus, quomodo id fieri possit, non enodauit: sed fide id quærendum hortatur. Sic credentibus discipulis fragmenta panis dedit, dicens: Accipite & manducate: hoc est corpus meum. Calicem etiam similiter circumtulit, dicens: Bibite ex hoc omnes. Hic est calix sanguinis mei, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Perspicis quia sine fide quærentibus: mysterij modum nequaquam explanauit. credentibus autem, etiam non quærentibus, exposuit.

Audiant hæc: qui ex arrogantia nondum Christi fidem suscipere uolunt. Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis uitam in uobis. Non. n. possunt, cum sanctificatione, beatæ uitæ fieri participes: qui per mysticam benedictionem Iesum non susceperunt. Hæc Cyrillus. Cui consonat etiam Rabanus in lib. suo de corpore & sang. domini, dicens: Nullus dubitatione

S

Mat. 26

Chiliastas
error

6
Cyrillus

Matt. 26.

Ioan. 6

DE SACRAMENTO

Rabanus: moueatur de hoc Christi corpore & sanguine: q̄ in
eucharistia mysterio, uera sit caro, uerus sit san-
guis, dum sic ille uoluit qui cuncta creauit. Omnia
Psal. 134. .n. quæcūq; uoluit: dñs fecit in cœlo & in terra. Et
quia uoluit, licet figura panis & uini hic sit; omni-
no nihil aliud q̄ caro Christi & sanguis, post con-
secrationem credenda sunt. Vnde ipsa ueritas ad di-
scipulos: hæc (inquit) caro mea est pro mūdi uita.
Ioan. 6. Et ut mirabilius loquar, non alia plane: q̄ quæ na-
ta est de maria uirgine, & passa in cruce, & resur-
rexit de sepulchro. Et paulo post: idem autor in eo-
dem opere. Cogita, inquit, si quicq; corporeū pōt
esse sublimius: cum substantia panis & uini in Chri-
sti corpus & sanguinem efficaciter interius cōmu-
tatur, ita ut deinceps post consecrationem, iam ue-
ra Christi caro & sanguis ueraciter credatur: & nō
aliud q̄ Christus panis de cœlo, a credentibus exi-
stimetur. Hæc ille. ¶ Cuius autoritas & cæterorū
7 illustrium scriptorū, oge maioris haberi debet mo-
menti & ponderis: q̄ erroneum & impium Zuing-
glii dictum, in præsentī obiectione adductum, &
in superioribus locis non semel improbatum. Nō
enim in perceptione sacrosanctæ Eucharistia sola
pascimur fide ī corpus Christi passum pro nobis:
ut asserit impius ipse Zuinglius, sed & ipsum cor-
pus traditum pro nobis in mortem: uere & secun-
dum substantiam manducamus. Neq; huiusmodi
credulitas de uera corporis Christi manducatione
est uulgi sententia & opinio: ut hic obgarrit hære-
seos Oecolampadianæ cōsecrator & assecla Zuing-
glius, sed ea ipsa: totius ecclesiæ & omnium ortho-
doxorum patrum est firma & inconcussa assertio
fidesque uerissima. Qui etiam sacrarum literarum
documentis recte instituti, probe norunt & suis

EVCHARISTIAE. II. 138

deklararunt scriptis: solam fidem (quantacunque habeatur) non sufficere ad salutem, sed eam insuper exigere exteriori corporis Christi manducationem: eo tempore faciendam, quo ecclesiasticis decretis præcepta est et statuta. Porro Zuingliū ipsum hoc in loco citat Oecolampadius & cōmendat: quoniam eiusdem erroris circa sanctam eucharistiam & uesaniæ, est illi socius: & in eisdem impietatis castris atq; sub eisdem hæreticæ prauitatis signis cum eo militat. Verum ambo eodem notandi sunt lapillo, eademq; censura feriendi: quod eandem penitus spirant & eructant impietatem.

¶ Neq; suppetias ipsis ambobus, ad suæ peruersæ assertionis robur, ferre potest: quod in officio missæ, sabbato quatuor temporum mensis septēbris, in oratione supplicatoria post cōmunionem: orat ecclesia sancta, in hunc modum Perficiant in nobis domine quæsumus tua sacramenta: quod continent, ut quæ nunc specie gerimus: rerū ueritate capiamus. Nēpe in hac supplicatione ecclesiastica species non pro figura dominici corporis sumitur: nec ueritas pro ipso uero corpe, quod postulemus nobis demum re ipsa concedi in gloria æterna: tãquam id nequaquam nunc habeamus in sacramento eucharistiæ. Sed species, ibidem pro imagine participationis gloriæ cœlestis, & effigie quadam accipitur: quæ nobis hic sub uelamine exhibetur in hoc sacro conuiuio, in quo Christus sumitur, ubi futuræ gloriæ nobis pignus datur & prælibatio quædam. Veritas autem rerum in prædicta oratione ecclesiæ, pro aperta & clara supernæ gloriæ communicatione sumitur: in qua non amplius sub uelamento speciæ panis & uini, sed facie ad faciem Christus uidebitur, quem nunc solū per

Fides sola ad salu. nō sufficit.

Quid i oratione quadam ecclesiæ: per specie & rerum ueritatem intelligitur.

1. Cor. 13

DE SACRAMENTO

speculū & in ænigmate uidemus. Petit itaq; in supra dicta oratione deprecatoria, ecclesia catholica q̄ diuina sacramenta in missæ cebratione p̄cepta, perficiant in nobis per apertam rei exhibitionē idipsum, quod cōtinent sub quodā integumento. Vt qm̄ Christum uere continent, obiectū tñ: eundem demum exhibeant in cœlesti gloria reuelatum. In qua quidem exhibitione aperta, id perficietur: qđ nunc inchoatur in nobis. Petit itidem ecclesia sancta per eandem orationem: ut gloriæ perceptionē quā nūc sub quadam imagine prægustamus, uerę Christi corpus in eucharistia percipiendo, per quā deo inuisibiliter inferimur, tādē assequamur nuda & aperta dei uisione, quæ est ueritas res: i hoc admirabili sacramento sub specie quadam exhibitæ. Et hoc ipsum etiam insinuat ecclesiasticū officium, per hanc orationem postremam: in mysterio missæ ac solennitate sacramenti eucharistiæ dici solitam, ad dominum nostrę, tanti muneris auctorem ac indultorem. Fac nos quæsumus domine, diuinitatis tuæ sempiterna fruitione repleti: quam preciosi corporis & sanguinis tui temporalis perceptio præfigurat. Est itaq; in supersancta eucharistia, & ueritas & species: ad diuersa referendo. Veritas quidem corporis Christi: sub uisibilibus signis uere cōtenti. Species uero & similitudo quadam apertæ uisionis & participationis diuinæ: in cœlesti gloria futuræ. Cuius speciei ueritatem, plenamq; & nudam uisionem, petimus in utraq; oratione ecclesiastica modo dicta: uirtute sumptorum sacramentorum deniq; nobis exhiberi, in superna ciuitate Hierusalem. Quam & ipse pro sua bonitate nobis annuat: qui pignus illius percipiendæ, in eucharistia reliquit.

In euchar.
& ueritatē
esse & specie
ciem: rōe
diuersor;

¶ Per hæc domini uerba, spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquã. nequaquã prohiberi aut negari manducationem corporis Christi sacramentalem. Cap. XVII.

Vicesima octaua aduersarij obiectio. ¶ Ante omnia ne tam crassum quiddam de cœna dominica sentiamus: uerbũ dñi, spiritus uiuificat: caro nihil prodest. tanq̃ angelus igneo gladio armatus obsistit. Etem breui illo dicto, nõ minus a carnali manducatione abducimur: q̃ Nicode. ne carnalem regenerationem animo suo conciperet, cũ diceretur ei: Quod ex carne est, caro est. Et sicut infusum foret, si quis pro Nicodemo argutaret. carnem: sensus, uisibili mō in uterq̃ ingredi denuoq̃ nasci: non assenserim: sed potentia dei eam inuisibiliter introire & renasci: forte nihil prohibet. quis illum non rideret? In genere. n. cauetur, ne quid tale sentiamus: dũ dicitur. Quod ex carne est, caro est. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. Hæc tota ratiocinatio: ex uerbis illis domini, pronunciantibus spiritum esse qui uiuificat, & carnem nihil prodesse perperam intellectis, proficiscitur ac procedit. Nõ. n. illa uerba de māducatione carnis Christi intelliguntur: neq̃ designant illam nihil prodesse. Alioqui contraria essent uerbis illis Christi: paulo ante præcedentibus. Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem: non habebitis uitam in uobis. Si. n. nullũ salutis afferret profectum manducatio carnis Christi: cur eam dominus sub interminatione iacturæ propriæ salutis, fieri iuberet? Præcipit aut̃ sub graui cōminatione: il

¶ 1

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

¶

Ioan. 6

Ioan. 3

2

Ioan. 6

S 3

DE SACRAMENTO

Recta uer-
borū dñi
de carne et
spū intelli-
gentia

Iam manducationem frequentari debere. Prodest
igitur quicūq; sumpta Christi caro. Nō. n. aternam
eius sapientiam deceret: quippiam inutile nulliusq;
fructus, tam districte faciendum imponere. Sed in
prædictis dñi uerbis: per spiritū accipi debet spiri-
tualis & recta uerborū eius ante dictorū de man-
3 catione suæ carnis, intelligentia: per carnem uero,
sensus eorundem uerborū carnalis & crassus: quē si
bi confingunt carnaliter audientes. ut hæc habe-
tur eorū sententia. Spiritualis intellectio meorū uer-
borū quæ protuli de manducanda mea carne, mō
s. sacramentali & inuisibiliter, licet uere corpora-
liter: uiuificat mentes auditorū. Carnalis uero audi-
tio atq; acceptio illorū uerborū: concipiens animo
manducationem meæ carnis in frustra dilanandæ
& per particulas sub forma uisibili distribuendæ:
non prodest. Verba autem quæ uobis locutus sum de
illius manducatione: spiritus & uita sunt. i. spiritua-
liter intellecta de uera meæ carnis manducatione,
3 uiuificant mentes spiritualiū auditorū. ¶ Porro hanc
esse illorū uerborū intelligentiam: ostendit euange-
lica lectio proxime præcedens. Nam cū sermonē
dñi ante habitum de manducatione carnis filij ho-
minis: carnaliter & stolide ac stupida mente acce-
pissent quidam ex discipulis eius, & dixissent. Du-
rus est hic sermo: & quis potest eum audire: quæ pu-
tarent carnem eius manducandam esse sub forma
uisibili crudæ carnis: & sanguinem ipsius sub for-
ma conspicua cruoris etiam hauriri debere, ab hac
crassa & supinæ mentis intelligentia illos abduce-
re uolēs ipse magister optimus: proposuit rectum
suorū uerborū sensum, & quonam pacto essent il-
la accipienda, subiicit, dicens: Spiritus est qui uiui-

Ioan. 6

ficat: caro non prodest quicquid. Verba quæ ego locutus sum uobis: spūs & uita sunt. ¶ Confirmat & eandem interpretationem Chrylostomus: homel. 46. super Ioannem, his uerbis: Spiritus, inquit, est qui uiuificat: caro non prodest quicquid. Hoc est, secundum spiritum uerba mea audienda sunt: qui secundum carnem audit: nihil lucratur, nihil utilitatis accipit. Carnale est, dubitare quomodo de cælo descendit, & Ioseph filium arbitrari: & quomodo possit carnem suam dare ad manducandum. Hæc inquam omnia, carnalia: quæ mystice & spiritualiter intelligenda sunt. & quomodo potuerunt intelligere: quid esset carnem manducare? Expectare igitur eos oportuit, nō discedere: interrogare, nō desperare. Verba quæ locutus sum uobis: spiritus & uita sunt. Spiritus, hoc est, spiritualia, nihil carnale, nullam naturalem consequentiam habentia: sed omni hac terrena necessitate, & huius uitæ legibus libera. Est & alius sensus. Sicut in hoc loco spiritus pro spiritualibus posuit: ita cum carnem dicit, non pro carnalibus sed pro carnaliter audire assuetis accipit, eos significans: qui semper carnalia desiderabant, cum spiritualia desiderare oporteat. Nam si carnaliter ea quis acciperet: nihil sane lucraretur. Quid igitur: caro non prodest quicquam? Non de ipsa carne dicit: Absit: sed de ijs qui carnaliter accipiunt quæ dicuntur. Quid autē est carnaliter intelligere? simpliciter ut res dicuntur: neq; aliud quippiam excogitare. Nō enim ita iudicanda sunt quæ uidentur: sed mysteria omnia interioribus oculis consideranda, hoc est spiritualiter. Qui non manducat carnem meam & bibit meum sanguinem: non habet uitam in semetipso. Quomodo nihil prodest caro: sine qua nemo potest uiuere.

4
Chrylost:

Ioan: 6

Ibidem

DE SACRAMENTO

- Vide q̄ ea particula, caro non prodest quicq̄: non de ipsa carne, sed carnali auditione dictū est. Hæc
- Augustin.** § Chrysoſt. ¶ Cui accedit & August. super Ioannē hūc euangelij locum ita exponens. Quid est q̄ ad iungit. Spiritus est qui uiuificat: caro non prodest quicq̄: Dicamus ei. patitur. n. nos, nō contradicentes: sed nosse cupientes. O domine magister bone: quomō caro non prodest quicq̄: cum tu dixeris. **Ioan. 6** Nisi quis manducauerit carnem meam & biberit sanguinem meum: non habebit in se uitam. An uita non prodest quicquam? Et propter quid sumus quod sumus: nisi ut habeamus uitā æternam, quā tua carne promittis? Quid est ergo, caro non prodest quicquam? Caro non prodest quicquam: quo modo illi intellexerunt carnem. Quippe sic intellexerūt: quo modo in cadauere dilaniatur, aut in macello uenditur, non quo modo spiritu uegetatur. Proinde sic dictum est, caro non prodest quicq̄: quo modo dictum est: scientia inflat, sola siue charitate. Igitur adiūgitur: charitas uero ædificat. Adde ergo scientiæ charitatem: & utilis erit scientia, non per se sed per charitatem. Sic etiam nunc, caro nō prodest quicquam: sed sola caro. Accedat spiritus ad carnem, quo modo accedat charitas ad scientiam: & prodest plurimū. Nam si caro nihil prodesset: uerbum caro non fieret, ut habitaret in nobis. Hæc Augustinus. Eandem quoq̄ assignat explanationem illorum domini uerborum Nicolaus Lyranus: in prædicti loci euangelici expositione. Quæ recte iuxta prædictorum illustriū autorum sententiam intellecta, non modo nostram non infirmant assertionem: sed & eandem plurimum corroborant. ¶ Quod uero subiungit aduersarius de uerbis domini nostri ad Nicodemum prolatis, ut
- Ioan. 3**

eū a carnali suorū uerborū intelligentia ad spiritua-
lem traduceret: maiorem in modū partem nostrā
cōfirmat. Sicut em̄ illic Nicodemus, Christi magi-
sterio edoctus est de spiritali regeneratione tantū
accipiēda esse eius uerba: q̄ de carnali & corpora-
li, semel & iterū ipse intellexerat. sic & ad spiritua-
lē intellectū reuocanda sunt hęc dñi uerba: de mā-
dicatione suæ carnis. q̄ tñ ueram corporis dñici
manducationem non deneget: sed eam mō quodā
spiritali & sub aliena specie. s: sacramentali faci-
endam, admittat. Hinc deprehenditur non omni-
moda esse similitudo inter regenerationem illam
spiritualem, de qua dominus ad Nicodemum
uerba facit: & manducationem sacramentalē cor-
poris Christi. Nam regeneratio spiritalis solam
concernit animam: & circa eam agitur ipsius ener-
gia & uis non autem circa corpus hominis: quod
iam per natiuitatem carnalem omnino prodijt in
lucem. Hinc si quis diceret, diuina uirtute homi-
nem posse inuisibiliter (ut ait obiectans) rursus
subire uterum maternum secundum carnem, &
iterum nasci: ridiculus esset, nec quicquam affer-
ret quod ad rectum eorum uerborum domini sen-
sum faceret. cum illa de corporali regeneratione
nequaquam debeant accipi: neque uisibiliter neq;
inuisibiliter faciēda. Manducatio uero sacratissi-
mæ Christi carnis, non solum spiritaliter: sed &
corporaliter fit, atq; secundum ueram corporis
eius substantiam. Et illa, diuina fit uirtute: & inui-
sibiliter, sub forma panis, non enim uisibili modo
sub sua naturali specie: illa nostris exhibetur obtu-
tibus. Non igitur apta proportione, illa duo, dege-
nerationē scilicet spiritalē & mādicationē sacra-
mentalē corporis Christi: in præsentī obiectiōe ad

Nō omni-
no simile
esse iudici-
ū de regna-
tiōe spiri-
tuali &
mādicatione sacra-
mentali.

DE SACRAMENTO.

7 inuicem comparat Oecolāpadius. ¶ Vicesima no
 na obiectio. Dñs noster in eo euangeliij loco ubi de
 Ioan. 3. 7 regeneratione nobis necessaria disserit: ad Nicode
 77 mum inter cætera dixisse scribitur. Quod natum
 77 est ex carne: caro est. Ex quo consequens est, & id
 77 q̄ carne: pascitur: esse carnē. Si igitur aīa nostra car
 77 ne Christi secundū substantiā pascitur: hæc alimo
 77 nia eam reddet carnalē- & ex carnis cōpactā sub
 77 stantia aut corruptelis carnis subiectā. quod eius
 77 minime cōuenit habitudini: cū natura spiritalis
 77 sit, & secundū spiritū uiuere debeat. Idē etiā legis
 77 euangelicæ fūdator Christus, cōestatus est: quod
 Matt. 15 77 intrat in os, non coinquinare hominē. Ex quo cōsi
 77 mili prorsus ratione cōficias: quod intrat in os, eti
 77 am nō sanctificare hominē. quod & p̄ illa dei uer
 77 ba apud Hieremiā cōprobatur. Quid est (inquit)
 77 quod dilectus meus in domo mea facit scelera mul
 77 ta? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias
 77 tuas: in quibus gloriata es? Frustra igitur asseritur
 77 sub eucharistia sumi uerū Christi corpus in cibū:
 77 ad sanctificationem animarū. Si enim uera adest in
 77 Christum fides: sup̄uacanea est omnis externa mā
 77 ducatio, aut symbolorū sumptio. Hæc Oecolāpa
 77 dius. ¶ Responso. Familiare est ijs q̄ puicaciter ue
 77 ritati contendunt obluētari, suaque asserta contra
 77 communem fidelium sententiam defērare: scriptu
 77 ram sacram ad alienum & prorsus uero repugnā
 77 tem detorquere sēsū, quo uideatur ipsa fauere &
 77 deseruire eorū impietati. Qd̄ & hic factitatur non
 77 semel: Oecolāpadius. Nā hanc propositionē euan
 77 gelicā. quod natū est ex carne: caro est. de genera
 77 tione tantū secundū carnē, intelligendā: hic inepte
 77 suo accomodat proposito. tanquam necessarium
 77 foret, si ueram Christi carnem in eucharistia man

ducamus: ex ea etiam carnis substantiam in nobis generari. quod non solum a uero: sed & ab omni pietate abhorret. Non enim transit sacra Christi caro manducata, in corporis aut animæ nostræ substantiam, more cibi corporalis: qui sumptus, uirtute naturali transmutatur in corpus sumentis per nutritionem. Sed sumpta in eucharistia caro dominica, e diuerso animam manducantis in se transformatur secundum qualitates salutes: & modo quodam reddit deiformem. ut ignis ferrum sibi injectum suis afficit proprietatibus: atque quantum ad qualitates in se transfert, secundum illam domini uocem, ad beatum Augustinum cœlitus delatam & ex Hugone de sancto Victore ante adductam. Cibus sum grandium: cresce & manducabis me. nec tu me mutabis in te sicut cibum carnis tuæ: sed tu mutaberis in me. Non igitur per sacrae eucharistiae manducationem, anima sumentis eam fit carnalis: neque secundum substantiam, neque secundum uitiosas carnis concupiscentias. Quin potius illis repurgatis atque repressis, traducitur ipsa in uitam spiritualem: quemadmodum cibus illic uiuificus spiritali sumitur modo, & uere spiritalis est. Secunda præterea propositio, in præsentis obiectio ne adducta: de cibo tantum corporali, crassoque & solido, qui ad corporis nostri alimoniam, secundum corpulentam uisibilemque sumitur substantiam: est intelligenda. Etenim talis cibus neque coinquinat hominem manducantem, neque sanctificat: quantum est ex se & sua natura. quamuis propter annexam alienam habitudinem animi: plerumque adcoinquinationem aut sanctificationem non nihil faciat. Vt si sumatur cibus modo & tempore minus debito, per ingluuiem & crapulam: aut si uetitus

Ex ca p. 12
ub.
huius.

Vox de
cœlo ad
Augusti
delata:

Quo cibus
coinquinat
aut sancti-
ficat homi-
nem.

DE SACRAMENTO.

accipiatur, ut carnes feria sexta, aut in coena diebus ieiuniorum ab ecclesia indictis. Huiusmodi namque cibus, propter inobedientiam dicitur quodammodo & tanquam instrumentum quoddam pravae actionis contaminare hominem: proinde atque fructus arboris uetitus, primos inquinavit parentes nostros.

Gene. 3:

E contrario uero si sumatur esca corporalis secundum rectae rationis determinationem, & modo & tempore congruo, & sanctificatus per orationem atque prauiam benedictionem: sanctificare dicitur ille sumentem, quoniam illius sanctificandi materia est & instrumentum. Verum ea propositio euangelica properam applicatur ad summptionem eucharistiae: quae corporalis non est cibus, nec more aliorum ciborum, corpori nutriendo accommodandus, sed animae est nutrimentum, spirituale quidem & mysticum: tamen si ueram corporis Christi substantiam in se re ipsa continet.

Eucharistiam suapte natura sumentem sanctificare: modo seipsum probauerit

10

Quocirca suapte natura cibus ille sumentem sanctificat (quoniam in ea continetur sanctus sanctorum & totius sanctificationis auctor & largitor) modo cum debita animi praeparatione & digne sumatur.

¶ Quod si quis minus praeparatus & uitij nequam expurgatus, ingerat se irreuerenter mensae dominicae, panemque illum caelestem tentat illotis (ut aiunt) manibus accipere: is sanctificationem non consequitur, sed damnationem sibi acquirit.

Hiere. 11

Non quidem, quia uia noxius sit ille cibus: sed quoniam a magno, illum de se suapteque natura bonum, peccator indigne praesumit accipere. Et de talibus impudenter carnes sanctas sine sui expiatione contingere audentibus, loquitur dominus per Hieremiam, & denunciat carnes sanctas nequaquam ablaturas scelera de quorum commissione gloriantur qui ea perpetrarunt, tantum abest, ut illos ducantur poenitudine:

DE SACRAMENTO.

„ nus atq; sumptū est euanescit? Si uero Christi ca-
 „ ro, corpus sumētis subeat iā corpus erit cōiunctū
 „ corpori, & dimensionū fiet penetratio. Sin autem
 „ mox in animā auolat: oportebit animam co pori
 „ locū dare, & ipsius corporis fieri receptaculū. Cō
 „ sequens itidē fuerit, antea animam nō habuisse in
 „ habitatorē Christū: cum p̄ huiusmodi sumptionē,
 „ ut nouus hospes illuc adueniat. quare ipsa anima
 „ prius fuit impura & abominabilis: quod Christi
 „ præsētia fuerit destituta. Vnde reliquū est: omnes
 „ quantūlibet pios & religiosos, iudiciū sibi mādu-
 „ care, propter hanc impuritātē: reosq; fieri corpo-
 „ ris & sanguinis dñi. Quod si quis dixerit Christū
 „ fuisse præsētē mentibus piorū fidelium antequā
 „ sumerēt eucharistiā: consecrāneum erit, Christū
 „ ad seipsum accedere. At quō id congruet? Satius
 „ est igitur dicere, non corporaliter Christum aut
 „ sacramentaliter: sed spiritualiter tantum recipi in
 „ eucharistiā, & inde augmentum gratiæ ac uirtu-
 „ tum nobis dari. Hæc Oecolampadius. ¶ Respō-
 „ 2 sio. Omnes hos scrupos & inquisitiones absurdas,
 „ suggerit ancipiti menti incredulitas: agitansteme-
 „ raria perscrutatione, quomodo possunt hæc fieri,
 „ more Nicodemi principis Iudæorum. cum tamē
 „ ubi diuina pertractantur mysteria: non debet
 „ particula illa interrogatoria quomodo, ore no-
 „ stro proferri, ne testis uideatur & index nostræ
 „ hæsitatiōis ac infidelitatis. Quemadmodum
 „ præclare admonet Cyrillus in libro quarto suo-
 „ rum commentariorum in Ioannem: capi: e deci-
 „ motertio, his uerbis. Sed nos magnū (q̄so) a pecca-
 „ tis aliorum profectum faciamus: & firmam fidē
 „ mysterijs adhibentes, nunquā in tā sublimibus re-
 „ bus illd̄ quomodo, aut cogitemus aut proferamus

Ioan. 3.

Cyrillus i
Ioannem,

Iudaicū enim hoc uerbū est: & extremi supplicij
 causa. Ideo Nicodemus etiam cū diceret quō hęc
 fieri possunt? audiuit. Tu es magister in Israel: & Ioan. 3.
 hęc ignoras? Aliorum igitur (ut diximus) culpa
 perdocti, cum deus operatur: non quæramus quō,
 sed operis sui uiam atque scientiam illi soli conce-
 damus. Nam quemadmodū quibus nullus nouit quod
 nam secundum naturam deus sit: iustificatur ta-
 men per fidem, cū credit præmia illum redditurę
 quærentibus eum, sic etsi operę eius rationē igno-
 rat, cū tamen fide omnia illum posse non dubitet:
 nō contemnenda probitatis huius præmia conse-
 quetur. Ita profecto nos affici: p̄ propheta Esaiā
 dñs hortatur. Non enim sunt consilia mea (inquit) Esaiā. 55.
 sicut consilia uestra. nec sicut uia uestra, uia meæ
 sunt, dicit dñs. Sed sicut exaltatur cœlum a terra:
 sic exaltatæ sunt uia meæ a uis uestris, & cogita-
 tiones meæ acogitationibus uestris. Qui autē sapiē-
 tia & uirtute a deo excellit, quomodo non opera-
 bitur ita miraculose, ut operum suorum ratio mē-
 tem nostram effugiat? Nonne uide s: quid sæpenu-
 mero mechanici faciunt? incredibilia uidentur no-
 bis nonnunquam enarrare, sed tamen quia similia
 ipsos fecisse uidimus: posse peragi ab ipsis facile
 credimus. Quomodo igitur summis cruciati-
 bus digni non etunt: qui rerum omnium opifi-
 cem deum ita contemnunt, ut quomodo, in suis o-
 peribus dicere audeant? quem totius sapientiæ
 largitorem esse non ignorant: quem omnia posse,
 scriptura nos docuit. Si uero tu o Iudæe, quomo-
 do etiam nunc clamas: hanc tuam imperitam ego
 Iaco. 1.
 quocq; secutus, libenter quō ex Aegypto exiui-
 Math. 19.
 sti: rogabo. quomodo in serpentē Mosaica fuit uir-
 Marci. 10.
 ga cōuersa. quomodo lepra manus affecta: uno mo-
 Exod. 12.
 Exod. 4.

DE SACRAMENTO.

Num. 12
Exod. 7
Exod. 14.
Exod. 15.
Exod. 17.
Num. 6.
Iosue. 3.
Iosue. 6.

mento tempis: in pristinū statū restituta iterū fuit: in quō naturā sanguinis; aq̄ trāsierūt. quō patres tui p̄ media maria; ut p̄ aridā, effugerunt. quō p̄ lignū amaritudo aquarū in dulcedinē recidit. quō e lapide fontes aquarū affuebant quō sterit Iordanis. quō solo clamore, inexpugnabilis Hierico cecidit. Innumerabilia sunt, in quibus si quomodo quæris: uersam euertere scripturam necesse erit, propheta rumque doctrinam & ipsius Moysi scripta contemni. Quare credidisse Christo prius uos oportuit. & si quid arduum uidebatur, ab eo humiliter petere; quam uelut temulentos exclamare quomodo potest hic nobis carnem suam dare? Nonne uideatis, quia cum hæc dicatis: statim cum ista uoce arrogantia magna significatur? Hæc Cyrillus,

Ioan. 6.

¶ Quæ & in Oecolampadium recte hic dicuntur quoniam cum incredulis Iudæis in præsentī obiectiōne, omnium auribus in clamat. Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandū? & quomodo hic cibus in corpora manducantium aut in animas transire queat? Neque ab huiusmodi improbis interrogationibus ex sola incredulitate nascentibus, in tota hac ratiocinatione desistit: quoniam escam hanc de cælo datam æqui parat communibus corporum cibus. & quas in his comparit qualitates & condiciones; nititur & in illa supercælesti esca, simili ratione inuenire. immo quia easdem non inuenit: conatur ipsam Christi carnem, escam esse negare. Quæ in re propemodum confimilis est Arrianis: qui diuinam filij a patre generationem æquarunt & assimilarunt generationibus rerum corporalium. Et quoniam proprietates in his repperas non potuerunt æternæ illi generationi attribuere negarunt dei filium ex substan-

Arrianis
assimila
tur Oeco
lampadius

etia patris ante omnia secula esse genitum. Caeteræ
 si attendantur ea quæ in 12. huius libri cap. ex com-
 muni insignium doctorum sententia sunt adducta:
 omnium istarum interrogationum & obiectionum
 facilis deprehendetur solutio. Ex illis. n.
 perspicuum id habetur & exploratum: quod quoad
 species ipsæ sacramentales in sua naturali disposi-
 tione subsistunt, sub qua nata foret conferuari for-
 ma substantialis panis, si adhuc adesset: tam diu sa-
 crum Christi corpus (quod ipsæ substantiæ panis
 sub iisdem speciebus successit) permanet & uere ad-
 est sub illis etiam speciebus: siue ore adhuc conti-
 neantur, siue in uentrem & stomachum descende-
 rint. illicque aliquantisper remaneant incolumes.

At uero cum primum species illæ sacramentales,
 permutatæ fuerint a suo uaturali statu & conditi-
 one: sacrum Christi corpus sub illis desinit subsiste-
 re, ut prædicto in loco diffusius est expressum. Pro-
 inde non est admittendum id quod primum propo-
 nit hic obiectans: ipsum. s. Christi corpus cum in
 eucharistia sumitur, in ipso limine palati & labijs
 sumentis euanescere, sed & in uentrem & stoma-
 chum manducantis demitti: & ibidem contineri,
 quoadiu manent illic species eucharistiæ, supersti-
 tes. ¶ Non tamen idcirco tribuendum est aduersa-
 rio: quod ipsa Christi caro in eucharistia, corpus no-
 strum alat, nisi alimonia quadam spirituali. qua
 etiam digne manducanti corpora uegetat & san-
 ctificat: irrationalesque carnis cupiditates, iram, gu-
 lam, libidinem reprimat & mitigat in illis. ut non
 præualeat in nobis lex membrorum: neque domine-
 tur & regnet peccatum in nostro mortali corpore. Roma, 6
 Vnde in orationibus ecclesiasticis saepe expostulat
 deuotus fidelium coetus: ut sacramenti eucharistiæ

4
 Ex 12. ca.
 huius lib.

Roma, 6

T

DE SACRAMENTO

Orationes ec-
clesiasticæ
efficaciam
eucharisti.
in corpora
nostra, te-
stantes

perceptio in missæ mysterio facta, mentes nostras
corpq; sanctificet, uegetet & expurget. & cum
sanctificationem operata fuerit animar; consequen-
ter & in nostror; corpor; transeat auxilium, ada-
ptando ipsum & præparando ad immortalitatem;
in nouissimo die cum gloria & uita cœlesti perci-
piendam. Vt in hac oratione: post communionem
dñica nona post festum S. trinitatis, dici solita. Sit
nobis dñe reparatio mētis & corporis, cœleste my-
sterium: ut cuius exequimur actionem, sentiamus
effectum. Rursum & in hac collecta: q̄ secreto añ
præfationem dici assolet feria quarta quatuor tem-
por; mensis septēbris. Hæc hostia dñe quæsumus
emundet delicta nostra: & ad sacrificiū celebra-
ndum, subditor; tibi corpora mentesq; sanctificet.
Deniq; & in hac oratione supplicatoria: quæ do-
minica 17. post festum summæ trinitatis post cō-
munionem proferri consueuit in officio missæ.
Purifica domine quæsumus mētres nostras benignus
& renoua cœlestibus sacramentis: ut consequēter
& corpor; præfens pariter & futur; capiamus au-
xilium. Sed & hac de re in præsentī libro, cum sæ-
pius tum in 12. capite: factus etiam est sermo. qm̄
eandem materiam obiectādo aduersarius frequen-
ter & diuersis in locis inculcauit, in suo (quē oppu-
gnamus) libro. Idcirco necessarium fuit, & nos cre-
brius, ut occurreremus illi: eadem ferme repetere,
5 eandemq; recinere cantilenam. ¶ Cæter; ut ad re-
liqua in præsentī obiectione proposita suo ordine
diluenda progrediamur: non id recipiēdum admit-
timus, quod panis dicatur sacrosancta eucharistia,
quoniam more nutrimentī & panis corporalis nos
pascat & alat: sed quoniam alimoniam nobis sub-
ministret spiritualem, Et quamuis aliquanto tem-

pore manserit sacratissimum CHRISTI corpus sub speciebus Eucharistiae in columibus contentum, in corpore sumentis, ut stomacho: nō est ibi timentia dimensionum penetratio, aut receptatio eius in loco. Quoniam quoad ipsum domini nostri corpus sub speciebus est sacramentalibus in eucharistia: nullum simul cū illo est illic corpus, cum non sit ibidem amplius substantia panis: & quando per demutationem specierum sacramentalium a sua naturali dispositiōe: noua ibi producit substantia: illico desinit esse ibidem corpus Christi. Quomodo igitur contingere illic posset, aut fieri dimensionum penetratio? & quānam dabitur substantia: cuius dimensiones corpus Christi penetret in eucharistia? Huic accedit, q̄ penetratio dimensionum si fieri posset: in illis tantum accideret corporibus, quae secundum circumscriptionem essent in loco, & partes suas haberent partibus loci certo quodam ordine respondentes. Atqui sac̄ Christi corpus nequaquam eo modo in Eucharistia subsistit: sed citra circumscriptionem & suarū partium ad partes circumiacentis corporis ordinem ac habitudinem. qui sane modus superadmirabilis ē, nouusq; et singularis: non naturae legibus aut metis definitus, sed omnipotente dei uirtute. Quo igitur pacto possent sacrum Christi corpus in eucharistia & aliud quodpiā corpus, ut ipsius sumentis: se ad inuicem penetrare? cum unum omnino sit extra aliud: secundum suarum dimensionum rationem, cum etiam corpus dominicum in Eucharistia, nullum locum per circumscriptionem occupet neq; eo modo circumscriptiuo, in loco recipiatur nec subsistat. Ex quo protinus & id colligitur: q̄ neque sacrum Christi corpus, in anima sumentis

Dimensio
num pene-
trationem
non esse in
corpore
christi sub
eucharistia
ponenda.

Corpus
Christi sub
euchar. nō
esse in lo-
co p̄ circū-
scriptiōe

DE SACRAMENTO

ipsum tanquam in loco suo proprio suscipitur & quasi in corporali quodam domicilio aut tabernaculo, quo contineatur. Non est enim anima rationalis: corpus: locus. Sed ipse dominici corporis uirtus & efficacia spiritualis, mentem subit & replet: cum eam inuenit paratum sibi debita diligentia hospitium.

6 ¶ Nec ut in mentem rite sumentis eucharistiam, ueniat Christus hospes & habitator, oportet eam tunc sordidam esse & pollutam, cum illam spiritualiter ingreditur. Sic enim nulla fuisset antefacta sui ipsius probatio: contra salutare B. Pauli documentum, & summam deceret aeterni regis maiestatem, quod sordido & peccatis squalente receptaretur domicilio. Sed id exoptulat religiosa pietas, ut quam paratam & mundam inuenit Christus, eucharistiam sumentis animam: ampliori gratiarum munere locupletet, & exuberantioribus ditet charismatibus. Perinde atque tæda aut facula ardens, illata cubiculo prius tædis illustrato: reddit illud lucidius & clari-

Quo Christus aduenit in animam in qua prius fuit per gratiam

rius. Nec propterea ociosus est Christi in animam aduentus per eucharistiam, aut ad seipsum ingredi dicendus est Christus: quod ante illic fuerit per gratiam. Nam prius infusæ gratiæ nouam superaddit & cumulatiorem gratiam in eadem anima: atque cum noua & ante non collata gratia, animam digne sumentis eucharistiam subit spiritualiter. Quare ratione collationis illius nouæ gratiæ: ipse Christus illuc aduenire dicitur, sicut & tæda, recens illata loco prius illuminato: illuc nouum dicitur lumen afferre. Quod autem mentem prius diuina illustratam gratia, Christus interdum etiam subire dicatur: ex hoc uerbo ipse probe colligitur. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum uenimus & mansionem apud eum faciemus. Neque qui Chri-

Ioan, 14

non diligit uera & sincera charitate: ipsum habet in se manentem, iuxta illud B. Ioan. apostol. in sua I. epist. canoñ. uerbum: Deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Et tñ pollicetur se Christus ad directorem suum, cum patre uenturũ: & mansionem apud ipsum facturũ. In eam igitur mentem plarunq; uenit Christus: in qua prius fuit, sed uenit per gratiam subsequente, in illam: & in eadem prius fuit per gratiam præcedentem & ante collatam. Quemadmodũ in sacris lit. uiri sancti & apostolici, qui spiritum sanctum ante habuerunt animarũ suarũ hospitem & habitatorẽ: postea repleti spiritu sancto leguntur, per no uam in ipsos adueniẽtem diuini spiritus gratiam.

1. Ioan. 4

Luc. 1.

Actu. 2.

¶ Neq; homines: sacra eucharistia corporaliter nutriri, neq; mures sanctũ Christi corpus labefactare, cum species sacramentales erodunt, neq; uermes ex ipso Christi corpore in eucharistia ebullire. Cap. XIX.

T Rice sima prima aduersarij obiectio. Compertũ id habetur experimẽto: hominem sumpta eucharistia, corporaliter ea nutriri. Quod certe fieri non potest: nisi substãtia corporis Christi (si ponatur ibi præsens) trãseat in naturã hoĩs manducantis, morte alimenti cõmunis. aut ibidem ponatur esse solus panis frumentarius: qui uirtute caloris naturalis transmutetur in substãtiam corporis nutriti. Horũ aut̃ primum: penitus est absurdũ & impiũ, ponendum est igitur secundũ, in eucharistia. s. solam esse panis substãtiam sine præsentia corporis dominici; quæ cedat homini in usum

DE SACRAMENTO

» alimenti. Huic accedit, q̄ interdum mures depre-
» hensi sunt erodere eucharistiam negligenter custo-
» ditam: & expositam brutorū animalium dēribus.
» Hmōdi autē erosionem fieri circa corpus Christi,
» nullus dederit: ut quod non sit passioni aut corrosi-
» oni obnoxium. Fit igitur illa circa solum panem:
» & eius substātiā ibi præsente. Ex quo rursus
» conficitur: non esse in eucharistia uerū Christi cor-
» pus. Deniq̄ ex ipsis hostijs sacratis, diuturno asser-
» uatis tempore & negligentius æquo custoditis: in-
» terdū uermes ebulliunt & scaturiunt. Qui nequaquā
» ex uero Christi corpore dicendi sunt sic pullulare:
» sed ex materia corpulenta, & materiali panis sub-
» stantia. Hoc itaq̄ tertio conuincit non esse uerum
» Christi corpus in eucharistia: sed solam panis ali-
» mentarij substantiā, quæ subministret materiam
» unde generetur & ex putrefactiōe, uermiculi, mō-
» naturali. Hæc Oecolampad. ¶ Responso. Ad tria
» quæ in præsentī cauillatione proponuntur: ordine
» eodem ita est occurrendum. Ad primum quidem
» admittendo hominem sumpta eucharistia nutriti
» corporaliter. Ea tñ nutritio, nō per ipsam panis
» (qui sit in eucharistia) fit substantiam: qm̄ post cō-
» secrationem nihil illius superest. Neq̄ per ipsum
» fit sacrum Christi corpus: quod in sumentis transi-
» erit naturam corporalem. Nam ut sæpius dictum
» est: ipsum in alimentum corporale cuiuspiā transi-
» ire non potest. Neq̄ itidem ea nutritio per species
» fit sacramentales: quandoquidem illæ, cū sint acci-
» dentia, in substantiam conuerti non p̄nt. Sed effici-
» tur hmōdi corporalis alitio, per substantiam nutri-
» mentalem de nouo productam: quando ob trans-
» mutationes specierū sacramentalium a sua natura-
» li dispositione, corpus Christi sub illis esse desinit.

2
A quo, sum-
pta Eu-
charistia:
nutritur
hō corpo-
raliter

Ea siquidem substantia recens producta, eodem
 prius modo reficit & nutrit eum qui sumperit
 eucharistiam: ac si panis qui fuerat ante consecra-
 tionem, in tale nutrimentum naturali fuisset actione
 conuersus. Et certe ex physicis elementis comper-
 tum id habetur: alterationem uirtute caloris natu-
 ralis praecedere debere in ijs quae pro alimento su-
 muntur, antequam perficiatur nutritio. Cum igitur per
 alterationem huiusmodi, ut caloris digestiui fue-
 rint demutatae species sacramentales a sua natura-
 li qualitate, sic quod sub illis amplius non subsiste-
 ret forma substantialis panis si adesset: tunc desinit
 sub eis subsistere Christi corpus, & ibidem noua
 producitur substantia, per quam fit hominis nu-
 tritio. ¶ Ad secundum uero, quod affert praesens ca-
 uillus, utpote de corrosione eucharistiae quae a muri-
 bus fieri posset: adhibenda est responsio. eam cor-
 rosionem non attingere Christi corpus, uere ibi panis
 neque ipsum labefactare. quoniam ob dorem im-
 passibilitatis & modum illic subsistendi sine suarum
 partium ad locum circumscriptione, omnis passi-
 onis & dissectionis est immune. Neque circa substan-
 tiam panis materialis fit huiusmodi erosio: quoniam
 per consecrationem illa omnino desinit, sed duntaxat
 fit circa species sacramentales sanctae eucharis-
 tiae, sicut & attritio illius & masticatio: quae effici-
 tur ab homine eam sumente. Veruntamen quam sa-
 crum Christi corpus, tam diu sub illis est speciebus.
 quod diu illae consistunt in sua naturali conditione: & do-
 nec sub ipsidem conseruaretur naturaliter substan-
 tialis forma panis triticei, si adhuc ibi adesset: non
 est id ex pietate quadam animi refugiendum (ne
 sacramenti ueritas negetur) quin admittatur &
 corpus CHRISTI in ore muris esse posse, & in

3
 Corpus
 Christi non la-
 befactari:
 cum mures
 corrodunt
 eucharisti-
 am.

DE SACRAMENTO

Hæc Tho
mæ Aqu.
& cōpluri
um aliorū
est sn̄a.

4
Quō ex
euchar. fit
uermium
ebullitio

uentre eiusdem, per tantillum t̄pis: quo species il-
læ sacramentales illic manent superstites, cum nō
sit uero simile, illas ubi primū ab ore animalis bru-
ti sumuntur aut in uentrem eius trañciuntur: proti-
nus demutari a suo statu. & q̄diu species ipsæ non
transmutantur a sua natura: non desinat sub illis es-
se Christi corpus. Illud tñ, neq; abiectione loci in-
quem sub hm̄oi speciebus proñciatur. neq; indi-
gnitate aut utilitate brutorū animalium a quibus
comedatur: labefactari quoquo pacto aut conta-
minari in sua ipsius substantia pōt. ¶ Deniq; ad
tertium in hac obiectione propositum nodū, utpu-
ta de ebullitione uermiū ex eucharistia: cōsimilis
propemodum assignanda est rñsio ei: quā primo
scrupulo iā adhibuimus: hm̄oi. s. uermes neq; ex
ipsa panis prius existentis sub illis speciebus ante
consecrationem, substantia: neq; ex sacro Christi
corpore, neq; ex accidētarijs eucharistiæ speciebus
scaturire: sed ex materia, post alterationem illarū
speciez a sua natiua conditione (per quam desijt i-
bidem esse corpus Christi) tum primū ibi produ-
cta. Quippe manifestum est, uermiculos illos per
putrefactionem generari: quam præcedere solet al-
teratio admodum uehemens, a circumstantib; in-
ducta corporibus. Cum ergo per huiusmodi alte-
rationem species ipsæ sacramentales a sua natura
fuerint transmutatæ: tunc desinat sub illis Christi
corpus contineri, & noua simul producitur diui-
na uirtute materia, ex qua per putrefactionē pro-
gignuntur uermes. sicut ex pane speciebus illis pri-
us affecto & diutius asseruato: si illic affuisset: pro-
ducti fuissent. Cæterum dissolutionem exactiore
primi & tertij huius scrupi, ex quadragesimaquin-
ta; secūdi uero, ex octogesimaquar. lectione expo-

DE SACRAMENTO.

adductū obiectione: de solis pseudo Christis esse accipiendū; Et cū de dño nō in eucharistia uere præsente, dicimus, ecce hic est Christus, uel ecce illic est Christus: nō de pseudo Christo aliquod id dicimus aut q̄ sibi nomē Christi falso scripserit, sed de ipso eodem uero Christo. Non igitur recte accomdantur illa domini nostri uerba: ad ipsum uerū & unicum Christum, in eucharistia uere præsentem. Quod autē ex illis colligit uerbis obiectans: duos, scilicet aduentus Christi esse assignandos, unum scilicet in carnem, iam transactum: & alterū ad iudicium in consummatione seculi, adhuc futurū, libenter amplectimur: tanq̄ scripturæ omnino consentaneum, mō id dictum suum intelligat (uti debet) de aduentu Christi in humana forma uisibili: & intuentiū oculis plane conspicua. ¶ At cum in eucharistia præsens est Christus, q̄ ante consecrationē illic eo mō præsens non erat: non illic aduenit spectabilis in forma propria, q̄ omniū obiectetur obtutibus sed præsentiæ suæ ueritatem aduibrat speciebus panis & uini: quibus obiectus, ueraciter nobis ad est. Non igitur aduentus ipsius in eucharistia, referendus in numerū talium aduentuū, quales assignantur illi duo: aut illis cōnumerandus, cū omnino sit alterius generis & habitudinis. Quis enim dixerit: ipsum dñm nostrū cum in ultima cœna discipulis præsens accumberet, & suū illis sacratissimū cōmunicaret corpus: nouo quodam aduentu se illis exhibuisse? q̄ uis uere in distributo illis pane corpus eius contineretur. Quod enim iam adest: aduenire de nouo non dicitur. Ita sane neq̄ noua eius in eucharistia præsentiā, proprie nouus eius aduentus dici debet, aut quoties sancta consecratur hostia; toties aduenire de nouo putandus est.

Aduentū
Christi in
eucharistia
7
m: nō dici
debere
nouū eius
aduentū.

quoniam hoc modo aduentus eius multiplicaretur in infinitum: ac cresceret in numerosam multitudinem, & quotidie renouaretur. Sed ad propriam aduentus noui rationem, exigitur nouus quidam subsistendi modus: quo antea illic ubi aduenit, non subsisterit. At eo modo quo nunc in eucharistia Christus uere subsistit: & prius cum in carne nobiscum degeret, uere subsistit, utpote in nouissima cœna: cum hoc superadmirabile mysterium instituit. Non igitur apte apte nouus Christi aduentus dicitur: cum præsens in eucharistia adest sed unusquisque talis subsistendi modus: ad eum qui in cœna exhibitus est, referri debet, & tanquam idem cum illo haberi.

¶ Nullum haberi debere incommodum, quod corpus Christi simul in diuersis sit locis, in cœlo uisibiliter & in eucharistia sacramentaliter, ex multiplici auctoritate testimonio. C. XX

Tricefima tertia aduersarij obiectio. **CRISTVS** per suam in cœlum ascensionem hinc abiit, mundumque reliquit: secundum hæc eius uerba, ad discipulos suos ante dicta. Si non abiero: paraletus non ueniet ad uos. si autem abiero: mittam eum ad uos. Et rursus ad eosdem. Exiui a patre & ueni in mundum: iterum relinquo mundum & uado ad patrem. Quæ quidem uerba & similia: in eius gloriosa ascensione sunt cõpleta quando assumptus est in cœlum & sedet ad dexteram patris, & iterum uenturus est ad iudicium sicut uisus est ascendisse. Igitur nunc non adest ipse nobiscum ueraciter, & secundum corporalem suam præsentiam: in eucharistia, Alioqui idem corpus, in diuersis simu.

Quid ad noui aduentus rationem exigitur.

22

Ioan. 16

Mar. 16

Actuū .1.

DE SACRAMENTO.

esset locis: quod naturali corporis, circumscriptione
» & locis definitoris, conditioni omnino repugnat. Quod
» si quis admiserit idem corpus supernaturali uirtute in
» diuersis esse locis: eodem confesso ostendetur illud e-
» tiam esse posse in omnibus locis. cum non sit ualenti-
» or ratio, quare in tribus aut quatuor aut decem esse
» posset locis idem corpus: & non, in omnibus simul.
» Atque non est admittendum: idem corpus simul in omni-
» bus esse posse locis. quoniam tunc illud esset ubi-
» que, & ad quandam diuinitatis naturam ac forte
» accederet: cuius proprium est esse ubique, coelumque &
Hier. 23. » & terram implere. Ne igitur quantum ad hanc condi-
» tionem æquetur creatura suo creatori haudquaquam ad-
» mittendum est Christi corpus esse ubique. quare nec
» ipsum in diuersis esse locis, neque in eucharistia sub-
» sistere ueraciter: sed solum in coelo gloriosum consi-
» dere ad dexteram patris. Hæc Oecolampadius. ¶ Re-
2 sponsio. Verissimum id quidem haberi debet: Chri-
» stum hinc abiisse & reliquisse mundum, secundum cor-
» poralem presentiam uisibilem, & in propria forma
» conspicuam. quo sane modo. solum in coelo residet &
» subsistit gloriosus. Nihilominus ad huc nobiscum
» est ueraciter & secundum corporalem substantiam: sed
» in sua forma atque natura inuisibilem, latentemque sub
» speciebus sacrae eucharistiae. Quo plane modo. scilicet sa-
» cramentali, hactenus nobiscum mansit post suam
» in coelum abitionem: & permansurus est usque ad mun-
» di consummationem. Neque illud, inconueniens habe-
» ri debet de sacro eius corpore: quod eodem temporis
» momento sit in diuersis locis, utpote in coelo sursum
» & in terra. in tot etiam diuersis locis, abinuicem di-
» stantibus: in quot fit consecratio sanctae eucharis-
» tiae per missae celebrationem, aut consecrata asser-
» uatur atque continetur. Itaque quis in mille diuersis al-

Sacra Christi
corpus
simul esse
in diuersis
locis,

taribus simul consecratur eucharistia: in unoquoque tamen illorum est integrum Christi corpus: & simul in mille locis. Non quidem, quod ex omnibus illis hostiis tanquam partibus, integretur totum Christi corpus: sed quoniam in singulis eorum est totum corpus domini cum. Quod uel ex ipso scripturae testimonio: protinus colligitur. Nam in ipsa coena nouissima assidens Christus mensae: suo continebatur proprio loco. Et in singulis particulis sacraei panis quas suis porrexit apostolis: integrum continebatur eius corpus sacramentaliter. Illae uero particulae diuersis porrectae discipulis: erant in diuersis locis. quoniam ipsi discubuerunt in eadem mensa, aliqui propinquiores Christo & aliqui ab eo distantiores: aliqui itidem collaterales eidem, atque alij ex aduerso, alteraque parte mensae, ut uero est simile: Tunc igitur sacraei Christi corpus cum singulis comunicabatur apostolis: in diuersis erat locis. Quare ergo nunc cum glorificatum est, & amplius naturae corporum corruptibilem & sensibilem non subiacet: non esse poterit in diuersis locis? Nunquid abbreviata nunc est manus domini & facta inualida. ut id iam facere amplius nequeat, quod tunc fecisse comprobatur? Sed & sancti audiantur patres id ipsum etiam attestantes: sacrum uidelicet Christi corpus in diuersis simul esse locis. Et in primis beatus Augustinus: in sermone de uerbis domini in monte dicens. Per partes manducatur Christus & manet integer totus in caelo. per partes manducatur in sacramento: & manet integer totus in corde tuo. Totus enim erat apud patrem, quando uenit in uiginem & impleuit illam: nec recessit ab illo. Veniebar in carne, ut homines eum manducarent & manebat integer apud patrem, ut angelos pasce-

Ex scriptura colligi. quod corpus Christi simul sit in diuersis locis.

Ioan. 13.

Augusti.

DE SACRAMENTO.

Hugo de
sancto Vi
ctoro.

ret. Cui consonat uenerabilis Hugo de sancto Victo-
re: in secūdi libri de sacramētis parte octaua, capi-
teq; undecimo, dicens. Quō (inquit) corpus unū
eodem tempore in diuersis locis esse potest? Hic
est, ibi est, & totum utrobique est, & in multis locis
similiter. Noli mirari, q̄ locū fecit: corpus fecit, &
locū in corpore & corpus in loco. & q̄ fecit ut unū
corpus in uno loco esset: fecit sicut uoluit, & si uo-
luisse: aliter facere potuisset. Nā quando uult: ali-
ter facit. & est: sicut, uult se per. Quia autē sic ipse fe-
cit ut corpus unū in uno loco esset: ut quod factum
est uidisti. & nescis aliud: nisi quod factū est, & q̄
uidisti. Idcirco miraris, quando aliud uides uel au-
dis: q̄ uidere & audire cōsueuisti. Ipse autē nō mi-
ratur: quando aliud facit quā quod facere cōsueuit
q̄a quando illud fecit: sciuit tunc & quod aliter fa-
cere potuisset si uoluisset. Idcirco cū qd mirari ca-
peris, & dixerit tibi fore cogitatio tua quō hoc es-
se possit: cogita facientem, & desinet esse mirabile
q̄cqd illud fuerit. ¶ Cōfirmat itidē eandē sententiā
sacer Hieronymus in sermone dominicæ quintæ
post Epiphaniā: & adducitur in codice decreto-
rū de consecratione, distinctione secunda cap, sin-
guli, in hunc modū. Singuli autem totum accipiūt
Christum dñm: & in singulis portionibus totus
est, nec per singulos minuitur: sed integre se in sin-
gulis præbet. Astipulatur eidem, & Gregorius in
homelia paschali: & recitatur in uolumine decreto-
rū, de cōsecra. distinctio, secund, cap. qd sit sanguis
in hunc modū. Sicut diuinitas uerbi dei uita est q̄
totum implet mundum: ita licet multis locis & in
numeralibus diebus illic consecratur corpus, non
sunt tamen multa corpora Christi neque multi ca-
lices, sed unum corpus Christi & unus sanguis, cū

Hierony.

Gregorius

illo quod sumpsit in utero uirginis: & quod dedit apostolis Diuinitas eum uerbi replet illud quod ubi que est: & coniungit, & facit ut sicut ipsa una est ita & unum eius corpus sit in ueritate. Vnde animaduertendum est, quia siue plus siue minus quis inde percipiat: omnes aequaliter corpus Christi in rege rime sumunt, & generaliter omnes & specialiter unusquisque. Hæc ille. Quæ etiam partim sunt adducta in uno præcedentium huius libri locorum ubi ostensum est, non multa esse Christi corpora sed unum & idem omnino corpus: quod in diuersis locis siue eodem siue diuerso tempore, consecratur & in altari offertur: Quod etiam assertum, ad comprobendam rem propositam de subsistentia corporis Christi eodem tempore in diuersis locis: est admodum conducibile, & utrunque alteri est adiumento. ¶ Demum author ipse theologiæ naturalis, in superioribus locis sæpius citatus: in ducente simo nonagesimo titulo sui operis sic inscripti, declarat diffuse per multa exempla sensibilia: ut uocis prolatae coram pluribus, & rei uisæ in speculo, aliisque manuductiones admodum congruas: quod idem Christi corpus & unum numero, simul possit esse in diuersis locis, quinimmo & simul sit, secundum ipsam rei ueritatem. Quæ quidem deductiones ex rebus naturalibus desumptæ: plurimum habent roboris & efficaciam, ad consolidandam eorum fidem: qui sincere & recte de sancta eucharistia sentiunt, & credunt integrale id ipsum, quod ecclesia sancta de eaproponit omnibus credendum. ¶ Nec naturalis illa corporis conditio qua circumscriptione & locis determinatus desinitur, impedimento esse potest quo minus idem corpus in diuersis sit locis. Quoniam illa eiusdem corporis in diuersis

Cap. 7.

Author
theologiæ
naturalis.

DE SACRAMENTO.

Idem cor-
pus simul
in omni-
bus locis
diuina uir-
tute consti-
tui posse

is locis pro eodē tempore subsistentia: non natu-
rali sit uirtute, sed diuina q̄ naturæ legibus a se cō-
ditis nequaquā astringitur: sed supra eas (cū uult) mi-
rabiler aliquā operatur. Quinimmo tanta etiam
est eiusdē imensæ pōtatis efficacīa & uis, ut si suæ
placitū esset uoluntati: idem corpus omnibus in lo-
cis cōstituere posset: cū nihil illi difficile sit, impos-
sibile nihil. Neq; illud tunc incōmodum haberi de-
beret, & tanq̄ absurdum: quamuis ut tale, colligat
id obiectans. Nam corpus oīe, diuinæ subijci-
tur pōtati pariter & uolūtati, ut quocunq; in loco
illud cōstituere placitū ipsi fuerit, ipsum locare pos-
sit. Si igitur in omni loco illud collocare uellet: qd
illi imensæ uirtuti, quo minus id faceret, resistere
posset? Neq; tm̄ huiusmodi corpus (si per hypothe-
sim, diuinæ uirtutis immensitate: in omni ponere
tur loco) æquaretur illi diuinæ cōditioni, qua deus
est ubiq; quoniā id ipsum deus ex se habet atq; sua
pte natura: & non ab alio. Tale uero corpus huius-
modi existentiam in omni loco, solum ab alio ha-
beret: a quo in hoc prorsus penderet, scilicet a deo
6 talis operis auctore. ¶ Porro quamuis secundum
absolutam dei potentiam idē corpus simul in om-
ni loco constitui posset, niā dictum est iuxta in-
signium doctorum sententiam non utique asper-
nandam: haud tamen apto consequio id colligit
in præsentī cauillo aduersarius, quod si in pluri-
bus locis simul idem corpus esse ponatur diuina
uirtute, eodem iure admitti debere, ipsum simul
esse in omnibus locis. quoniam non sit ualentior
ratio (ut ait) quare in hoc aut illo sit loco: quam
in alio quouis. Nempe sola diuina uoluntas, suffi-
ciens est & efficax ratio, cū sua lege ordinata atq;
a se cōstituta: q̄re idē corpus (ut ipsius Christi in

EVCHARISTIAE. II. 155.

eucharistia) in pluribus sit locis diuersis eodem tē-
pore, & non in omni loco: quid. s. non dei placitū
est uoluntati: illud sacre corpus in omni loco, sicut
in pluribus diuersis, reponere. Enim uero secundū
positam a deo legem, extra cœlum & apud nos nō
subsistit sanctissimum illud corpus: nisi modo sa-
cramentali, & in sacro eucharistiae mysterio. At-
qui non passim in omni loco consecratur euchi-
ristia: aut consecrata asseruatur in honesto & decen-
ti sacrario: cum & celebrationi mysteriorum & con-
seruationi eucharistiae, suus sit designatus ecclesia-
stica sanctione locus: in quo utrunq; pro dignita-
te fiat. Est igitur in his & illis locis (eos demonstran-
do, ubi sancta est eucharistia: per missae consecrata
celebrationē, aut per consecratae hostiae conserua-
tionem) corpus Christi reuera praesens: quoniam
hic & illic sacramentaliter subsistit, & sub uenerā-
dis eucharistiae signis. In his uero & illis locis (ali-
os demonstrando: ubi non est sacra eucharistia) nō
est corpus dominicum praesens: quoniam hic & il-
lic non est subsistens modo sacramentali, & sub sa-
cro eucharistiae uelamine. ¶ Ceterum q̄ non sit sen-
tiendum nec dicendum, corpus Christi re ipsa nūc
esse ubiq;: perspicaciter edisserit B. August. in lib.
de praesentia dei ad Dardanum, cap. 3. ubi de Chri-
sto secundum carnem assumptam loquens, ait:
Noli itaq; dubitare, ibi nunc esse hominem Chri-
stum Iesum, unde uenturus est, memoriterq; reco-
le & fideliter tene Christianam confessionem: qm̄
resurrexit a mortuis, ascendit in cœlū, sedet ad de-
xeram patris, nec aliunde q̄ inde uenturus est ad
uiuos mortuosq; iudicandos. Et sic uenturus est, il-
la angelica uoce testante: quemadmodum ire uisus
est in cœlum, i. in eadem forma atq; substātia: cui

Quis idē
corpus a
deo in plu-
ribus locis
ponatur:
non tñ id-
circo in o-
mnibus

7

Augst. ad
Dardan.

Actu. 2.

V

DE SACRAMENTO

profecto immortalitate dedit, naturam non abstulit. Secundum hanc formam: non est putandus ubique diffusus. Cauendum est. n. ne ita diuinitatem astruamus hominis; ut ueritatem corporis auferamus. Non est autem consequens, ut quod in deo est ita sit ubique; ut deus. Nam & de nobis ueracissima

Actu. 17.

scriptura dicit: quod in illo uiuimus, mouemur & sumus, nec tamen sicut ille; ubique sumus. Sed aliter homo ille in deo; quoniam & aliter deus in homine, proprio quodam & singulari modo. Hæc Augusti. At uero non recto id trahi consequio, ut corpus Christi ratione unionis suæ cum diuinitate, diffusum sit per omnia & ubique; sicut & ipse deus (quæ admodum nunc adducta Augustini uerba; uel apertissime testantur) facile & hoc potest argumento conuinci.

Corpus
christi non ubique
diffusum esse; si
cut eius est
diuinitas

Nam in triduo sepulture dominicæ, sacrum Christi corpus erat in sepulchro unitum diuinitati; & non in partibus terræ inferioribus, ubi tamen erat ipsa deitas, sanctæ ipsius animæ unita. Et e diuerso anima ipsa Christi, in abyssis terræ tamen erat & non in sepulchro; ubi tamen erat diuinitas, unita sacro eiusdem corpori. Similiter in homine caput unitur animæ rationali; non tamen est ubicunque sit eadem anima. Non enim est ipsum caput, ubi est eiusdem hominis pes; etiam unitus eidem animæ. Neque pes hominis est, ubi caput eiusdem; licet ambæ illæ partes eidem animæ uniatur, etiam toti in singulis earum. Non igitur quod alteri unitum est, oportet in omni esse loco; ubicunque est id ipsum cui unitur. Porro prædictis Augustini ad Dardanum uerbis, succinit & Anselmus; eandem de subsistentia corporis Christi in pluribus locis, non tamen simul in omnibus; hisce uerbis corroborans sententiam, Nec tamen naturam corporis domini, ubique

8
Anselmus

esse dico: quia nec opus est nisi ubi uult, & ubi fidei certofacramento hoc operatur, ad quod assumpta ē & glorificata: mysterium. i. saluationis humanae. Et paulo post. Sic ergo constat in diuersis locis uno horae momento esse posse corpus Christi: sed lege creatricis naturae, non creatae. Cum autem naturae creatae natura sit, creatricis naturae legibus in omnibus obedire: si aliquando pacta sua reuoluenda illi permittit, qui ea instituit & ordinat, non uideri debet errare, uel deuiare ab ordine suo: maxime in illa natura, quae in unitate personae coniuncta est illi uerbo: per quod facta est omnis natura. Hæc Anselmus.

Idem.

¶ Ob præsentiam corporis Christi in eucharistia, fideles non impediri, quin sursum corda habeant ad dominum, quin etiã quæ sursum sunt quærant, nõ quæ sup terrã. Ca. XIX.

T Ricefima quarta aduersarij obiectio. „ I
Sicut in celebratiõẽ missæ sacerdotem „
audimus dicentẽ nobis: sursum corda. „
ita & Paulũ audiamus sine intermissi „
one clamantẽ: Si cõsurrexistis cũ Chri „ Colof. 3
sto: q̃ sursum sunt quærite, ubi Christus est ad de „
xteram dei sedens: quæ sursum sunt sapite: nõ quæ „
super terram. Et ad Philippenses. Nostra autem „ Philip. 3
conuersatio: in cœlis est. Quare debemus animum „
nostrum a terrenis istis desiderijs auocare & omni „
no in cœlum affectu tendere. ut ubi est thesaurus „ Mat. 6
noster: ibi sit & cor nostrum. Hunc autem thesau- „
rum nostrum auferre uolunt: qui Christũ hic præ „
sentẽ in eucharistia collocant. Huic accedit, q̃ per „
uerba prædicta ad Colossenses, uult apostolus nos „
non solum reliquere terrestria: sed & ea quæ sunt „

DE SACRAMENTO

22 super terram. Corpus autem Christi si esset in eu-
 22 charistia: terrestre quidem non esset, sed esset super
 22 terram. Non ergo esset illud a nobis tunc quæren-
 22 dum: secundum Pauli doctrinam. Cui si (ut debemus)
 22 inhærere uolumus: in cœlo tantum illud quærere
 22 debemus, ubi est ad dexteram dei confidens, & non
 22 in eucharistia. Hæc Oecolampad. ¶ Responsio. In
 22 tota hac rōcinatione: iudicatur aduersarius homony-
 mia, æquiuationeque horum uocabulorum, sursum,
 & super terram: quæ arbitratur in locis a se citatis desi-
 gnare duntaxat differentias positionum: & situum
 diuersitates. Ut sursum ea dicantur esse: quæ nos super
 eminent, & supra uerticem nostræ sunt collocata:
 ut orbis cœlestes: sol, luna, & astra. Super terram
 uero esse censeantur: quæ subsident, & in hac terrestri
 regione sunt constituta. Et in cœlis esse, duntaxat
 putat ea dici: quæ in cœlestibus thronis sublimique cœ-
 loꝝ habitaculo sita sunt atque consistunt. Quæ sane
 acceptiones, etsi in philosophia naturali (ubi nati-
 uæ rerum sensibilium exquiruntur proprietates & ui-
 res) aptum haberent locum: in sacra tamen scriptura
 non semper sunt expetendæ: sed attollendus ultra
 hæc corporalia est animus: & intendenda mentis
 acies in spirituales & immateriales rerum qualitates.
 Itaque secundum sacrarum literarum frequentem usum,
 & ea dicuntur esse sursum: quæ spiritualia sunt &
 cœlestia bona. quæ etiam hominibus hic degentibus
 insunt: secundum illud domini uerbum: regnum dei
 intra uos est. Et sursum habemus corda: quoniam illa ad
 deum sincero affectu erigimus. tametsi iustorum
 hominum sit inhabitator: & secundum diuini Pau-
 li uerbum, ipse sit per omnia & in omnibus nobis.
 Super terram uero esse dicuntur terrena & transi-
 toria bona: honores, opes, uoluptatum illecebræ: &

Quæ in sa-
 cris lit. sur-
 sum dicti-
 tur eē: &
 quæ super ter-
 ram

Luc. 17

Ephe. 4

affectus etiam interiores animi: propensiores æquo ad hmoi caduca & occidua bona. Tunc igitur q̄ri mus quæ sunt super terram: q̄n neglecta honorū spiritualium cura, utpote uirtutum, gratiar, donor dei ac præmior: cœlestium: ferimur in terrena desideria, cupiditateq; mundi huius: quod apostolus ad Colof. scribens: in uerbis obiectioni præfenti insertis omnino uerat. Deniq; nostra conuersatio, in cœlis esse dicitur: q̄n animus noster liber curis & solitudine huius seculi, totus fertur in bonorum spiritualium desideria, in pior opes, studium, uirtutum exercitationem, & æternæ retributionis affectum. ¶ Hac autem notione dictar uocum recepta atq; admissa: flaccidum redditur & pœnitus enerue, quicquid i hac obiectione molitur Oecolamp. Nempe adorantes sacrum Christi corpus in eucharistia: eo ipso non impediuntur, quin sursum corda habeant ad dominum: nam feruido deuotionis spiritu atq; fide feruntur in Christum: qui & illic præsens adest, quiq; in cœlis regnat gloriosus. Siquidem non ita in eucharistia cōfitemur eum præsentem: ut negemus ipsum etiam simul in cœlo in eodem glorioso corpore sublimiter consistere. In huiusmodi præterea adoratiōe: sicut thesaurus noster Christus in cœlis est (q̄uis etiam una nobiscum: uere assit corpore præsens) ita & cor nostrum illic esse debet: pioq; affectu diuersari: reiectis huius mundi desiderijs & noxijs cupiditatibus. Neq; hunc eripiūt hominibus thesaurum: qui in eucharistia confitentur adesse Christum: quoniam etiam una fatentur eum in cœlis regnare: atq; assistere dexteræ paternæ maiestatis. Deniq; sicut sacratissimum Christi corpus in eucharistia præsens, non est terrestre, sed sublimi glorificatione su

Colof. 3

Philip. 3

Ex 3. etia
ca. hui9 li.

Corpus
Chri in eu
charif. nec
terrestre es
se, nec de
sorte eorū
q̄ sunt sup
terram.

DE SACRAMENTO

per omnes cœlos exaltatum: ita neq; de numero est eor; quæ sunt super terram. i. bonor; terrenor; quæ euanida sunt & decidua, tamen re ipsa nobis cum in terra consistat. Quocirca per illius in sacro Eucharistiæ mysterio præsentis adorationem nõ impedimur: quin nostra conuersatio fit in cœlis.

Quinimo excitamur ardentius, illius præsentia: ut abiectis re; temporalium desiderijs ad cœlestia suspiremus, & ita perfectius & expeditius in cœlis conuersemur. Solent enim quæ præsentia sunt, uehementius animos nostros mouere: q̄ absentia & procul distantia. ¶ Tricesima quinta & ultima ob-

- » 4
 Heb. 8 » Si fuerit Christus super terram & præsens
 » in eucharistia: iam non erit sacerdos. Nã ut ad He-
 » bras scribit apo. in cœlis, sanctorum est admini-
 » strator ac ueri tabernaculi, quod fixit deus & non
 » homo: quo ingressus, una pro peccatis oblata ho-
 » stia: nihil a terris ut patrem placet, denuo offert. Il-
 » luc animis & cogitationibus recurrendum: illic
 » nobis dona conferet longe felicius: q̄ si eum super
 » terram quærere mus, etiam si uisibilis foret. In cu-
 » ius rei argumentum: illud afferri haud ab re potest
 » q̄ apostoli q̄diu super terram erat Christus: non
 » Ioan. 16 » erant capaces sublimioris doctrinæ: sed post eius
 » » abitionem, spiritum sanctum receperunt. Quanto
 » » magis nos quãdiu a carne pendemus, & non illuc
 » » cum gratiar; actione tendimus ubi in dextera pa-
 » » tris sedet: incapaces erimus donorum dei. Hæc
 » S Oecolamp. ¶ Responsio. Inualida prorsus & ine-
 » » pta est ea consecutio, quæ in huius obiectionis ini-
 » » tio textitur: subinserens ex præsentia Christi in eu-
 » » charistia, destrui & sustolli eius sacerdotiũ. Nem-
 » » pe cum hic Christus in mortali adhuc diuersaba-
 » » tur corpore, & necdum cœlos conscenderat; uerus

erat sacerdos secundum ordinem Melchised. Nam sub forma panis & uini sanctissimum eucharistiae sacramentum instituit: quod deinceps offerretur in sacrificium perpetuum, & apostolos suos omnes tunc etiam sacerdotali insigniuit dignitate: ac paulo post seipsum in ara crucis deo patri pro nobis obtulit in sacrificium placationis: ut tunc simul fuerit sacerdos & hostia deo gratissima. Quot magis nunc stola immortalitatis indutus, & in caelis gloriose residens: etiam sacerdos haberi & dici debet in aeternum, tamen nobiscum itidem praesens sit in sanctissimo eucharistiae sacramento. Non enim uera Christi secundum corporalem substantiam praesentia, in hoc sacro mysterio: derogat aut prauidicat gloriosae eius in caelo sessioni ad dexteram patris. Cuius oppositum uidetur hic subinsinuare Oecolampadius: putans (ut sonant eius uerba) quod si uere praesentem in Eucharistia ponimus hic Christum: protinus negare debeamus ipsum in caelis etiam considerare ad dexteram patris: quasi non posset simul & hic esse praesens secundum corporis substantiam: & in caelo ad dexteram patris considerare. ¶ Falsum est illud, quod subnectit in hoc loco: ut puta quod Christus tabernaculum uerum (scilicet caelum: Mosai co tabernaculo ut figurali & typico designatum) ingressus: una pro peccatis oblata in cruce hostia, nihil a terris ut patrem placet, denuo offert. Quippe ipse ut uerus & summus sacerdos, ministerio suo in terris sacerdotum & ecclesiae: suum sacratissimum corpus & sanguinem in quotidiana cuiusque missae celebratione, offert deo patri: quo placabile eum reddat & peccatis nostris propitium. Proinde sancta eucharistia in diuino missae mysterio oblata: dicitur hostia reconciliationis & placationis.

V 4

Psal. 109.

Per pntiam
corpis christi
in eucharistia
non sustollitur
sacerdotium

6

Christum
quotidie a
ligda terris
offerre
ut patrem
placet

DE SACRAMENTO

qm̄ per eam expiamur a peccatis nostris, reconcili-
amurq; deo: qui merito nobis infensus, placatur p̄
hanc acceptissimam sibi oblationē. Verū (ut reor)
id ipsum quod mō confutatum est, proponit Oeco-
lampadius: qm̄ inficiatur salutarem hostiā in mis-
sæ mysterio consecratam, esse sacrificium. Neq; id
mix: cum neget etiam in illa hostia uerum Christi
corpus contineri: quo negato, quid reliquum esset
in eaj̄ hostia, nisi nuda panis & uini substātia: quæ
ueram sacrificij nouæ legis rationem habere non
potest? Sed utrunq; horum: iam satis superq; in su-
perioribus locis est reuulsum. ¶ Ad hæc, admitti-
mus ultro, mentes nostras in cœlum erigi debere:
& desuper expectanda diuinæ largitatis munera.
Cæteræ nonne hæc omnia commode fieri possunt

7
Pntiā chri-
sti i eucha-
ristia: non
impedire,
nostros a-
nimos fer-
ri in cœle-
stia.

una cum adoratione præsentis nobiscum corporis
Christi in eucharistia? Nunquid si nobiscum adest
Christus uere in hoc augustissimo sacramento, &
id ipsum firmiter credimus: id nobis impedimento
est, quo minus animo in cœlum feramur, & supne
dona cœlestia expectemus? Certe post acceptas spi-
ritus sancti a discipulis domini primitias, Christus
in sedibus ætheris cōsedit ad dexteram patris, &
simul cum apostolis erat p̄ns in eucharistiæ sacra-
mento, cum legantur & ipsi missarum solennia ce-
lebrasse. Nihilominus & animi eorū toti ferebātur
in cœlestia, & amplissima eis conferebantur a deo
gratiarū munera. Cur igitur & nunc idem præsta-
ri non poterit: si modo cordium nostrorum nō ob-
sit segnitias? ¶ Quid autem apostoli, sublimioris do-
ctrinæ nō erant capaces, q̄diu cum ipsis erat Chri-
stus: id in causa fuisse assignāt autores sacri, quoni-
am maiorem in modum afficiebantur in præsentia
eius corporalem: qua uisibilis inter eos uersa-

batur, & in medio illorum consistebat in propria & visibili forma. quo propensiore affectu: tardiores reddebantur ad sustollendos in caelestia animos.

Cum uero sublatu fuit illis aspectus ille corporis Christi manifestus: tunc redditi sunt aptiores ad diuina capiendā mysteria. Ideo apud Ioannem: dñs ipse dixisse illis legitur. Expedi uobis: ut ego uadam. Si enim nō abiero: paraclitus non ueniet ad uos. Si autē abiero: mittam eum ad uos. At in sacra eucharistia non sic adest nobis praesentia Christi, in propria forma conspicui & spectabilis: sed occulta sub tegmine specierum panis & uini. Idcirco non est illa praesentia eius nobis obstaculo: quo minus in caelestia feramur, & spiritualia a deo dona percipiamus. quinimo ad id ipsum, maius praebet huiusmodi assistentia corporalis dñi, nobis incitamentū & adminiculū cū soleamus (ut modo dictum est) in ea q̄ coram assunt, feruentius affici.

Ioan. 16.

¶ Rationū, quibus contendit Lutherus in eucharistia post consecrationē manere substantiā panis una cum sacro Christi corpore dissolutio.

Cap. XXII

AT uero qm̄ in uicesimo praecedētis libri capite dictū est Lutheri nostra aetate cū ceteris perniciosus suis dogmatibus & hanc resuscitasse erroneam & iam olim damnatam assertionem: q̄ in sancta eucharistia, peracta consecratione sacerdotali, maneat integra & indemutata panis substantia simul cum sancto Christi corpore, sub iisdem ipsius panis speciebus: operae precium nunc fuerit aliquas eius rationes in praesentia afferre & dissoluere, quibus in suo libro, de captiuitate Babylonica, tot scri-

Lutherus
transubstan-
tiationem
negat.

DE SACRAMENTO.

Obiectio-
nū Luthē-
ri contra
transubstā-
tiationem
dissolutio

me erroribus quod scētentijs scātēte, & in libro suo apologetico ad prioris illius defensionē postea elaborato. conatur prædictam astruere suam positionem de subsistentia panis in eucharistia cum corpore Christi, & transubstantiationis fidē (q̄ tota tenet ecclesia) penitus euertere. ¶ Est igitur prima eius ratio, ad id tēdens: huiusmodi. Verbis diuinis non est ulla faciēda uis, neq; per hominē neq; per angelū, sed quantū fieri pōt, in simplicissima significatione seruanda sunt: & nisi manifesta circumstantia cogat, extra grammaticam propriā accipiēda nō sunt: ne detur aduersarijs occasio totā scripturam eludēdi. At uis fit uerbis diuinis, si quod Christus ipse uocat panem: hoc nos dicamus intellegi panis accidentia, & quod ille uinū uocat: hoc nos dicamus esse uini speciem. Omnibus ergo modis, uerus panis & uerū uinū restat in altari: ne uerbis Christi fiat uis, si species sumatur pro substantia. Nā cū euangelistæ clare scribant Christum accepisse panē ac benedixisse: uerū oportet intelligi panē, uerumq; uinū, sicut uerū calicem. Non enim calicem transubstantiari: etiam ipsi dicunt. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Fatemur ingenue id ipsum: quod primo loco assumit præsens obiectio. Fatemur itidem & secundo in loco assumptam propositionem: nisi quiddam manifeste falsum in se clauderet. nos. s. id ipsum quod Christus panem uocat: dicere, intelligi debere panis accidentia. & quod dominus noster uinum nominat: nos asserere. accipi debere uini speciem. Non enim illud dicimus, neque in hac materia tale quiddam proponimus: unde recte colligi possit & nobis imponi, q̄ speciem sumamus pro substantia. Sed quod Christus panem & uinum nominauit ante ipsum consecratio

Matt. 26,,
Mar. 14,,
L 22,,
3

nis articulum. astruimus uere panem & uinū fuisse, & ita pro illo temporis spacio nominari debere. Et quod post consecrationē a se factā Christus nō panē & uiuum, sed suum corpus nūcupauit & sanguinē: dicimus cum ecclesia catholica, non panis accidētia aut uini speciē intelligi debere aut appellari, sed uerū Christi corpus sub accidentibus panis contentū: & uerum itidē Christi sanguinē, sub uini speciēbus occultatū. Et ita facientes, nullā inferimus uim aut obtortam intelligētā uerbis diuinis: sed iuxta propriam significationem & sensum planū quem euangelistæ expresserunt, eadē accipimus. Siquidē tres sancti euangelistæ nec nō & beatus Paulus in prima ad Corinthios epistola cōmemorantes primam huius sacratissimi eucharistiæ mysterij institutionē: referunt Christum in manus suas accepisse panē, itidē & calicem uinum continentem. & pro illo temporis puncto: panem & uinum nominant: Cum uero describunt Christum porrexisse discipulis, quod cœlestis benedictionis uirtute consecrauerat: tum non panem & uinum, sed corpus suum & sanguinem. Christum dedisse eis enarrant, & plane corpus & sanguinē eius uocant. Iusup annuimus uerū fuisse calicem, quantū ad propriam eius substantiam post consecrationē uini: sicut ante fuerat. qm̄ ipsa consecrationis uirtus a Christo in prima huius mysterij institutione, in ipsam calicis substantiam non ferebatur: sed duntaxat in uinum calici impositum. At uirtus ipsa consecratoria: plane in panem fertur & uinum altari impositū, ex primaria Christi institutione. Idcirco neutrum eorū secundum substantiā superest, perfectā consecratione: sed panis in uerū Christi corpus, & uinum in eius sanguinē

Quē loquē
di modum
Crīi uer-
bis cōfor-
mē: tenet
ecclesia.

I. corin. II.

DE SACRAMENTO.

„ conuertitur: ¶ Secunda Lutheri ratio: Ex filo ser-
 „ monis euangelistarum de institutione sacramen-
 „ torum, p̄mptum est ostendere: pronomen
 „ hoc in uerbis domini, hoc est corpus meum, ad pa-
 „ nem aptari. & sic sonare apte Christi uerba, hoc
 „ est corpus meum: id est, hic panis est corpus. Nā
 „ textus sic habet. Accepit panem, benedixit, fregit
 „ & dixit. hoc est corpus meum. Vides hic, ut om-
 „ nia illa uerba accepit, benedixit, fregit: de pane di-
 „ cantur, & eundem demonstrat pronomen hoc.
 „ Quia illud ipsum quod accepit, benedixit & fre-
 „ git: hoc inquam acceptum, benedictum & fractū
 „ significatur, cum dicitur, hoc est corpus meum &
 „ ita illic non prædicatum: sed subiectum demon-
 „ stratur. Non enim corpus suum accepit, benedixit
 „ & fregit: sed panem, ideo non demonstrat corpus
 „ sed panem. Hæc sunt plana uerba Christi: quæ ne-
 „ quiter ab ijs detorquentur in alienum sensum, &
 „ pronomen hoc in illis, ad corpus propria temerita-
 „ te accommodant. Hæc Lutherus. ¶ Responso
 „ Hac ratione contendit Lutherus: in illis domini
 „ nostri uerbis, hoc est corpus meū pronomen hoc
 „ ad panem demonstrandum referri debere: & nō
 „ ad corpus. Sed inepte prorsus & absurde. Tum
 „ quia si panem demonstrare uoluisset illic Christus
 „ dicere utiq; debuisset iuxta linguæ latinæ proprie-
 „ tatem. hic (scilicet panis) est corpus meum. & nō
 „ hoc, in neutro genere. Et in calicis consecratione:
 „ dicendum a Christo fuisset. hoc (scilicet uinū) est
 „ sanguis meus. & non, hic est sanguis meus. uel hic
 „ est calix sanguinis mei. cū pronomen demonstras
 „ & rei demonstratæ nomen: eiusdem esse debeant
 „ generis secundum, grammaticæ regulas. Tum eti-
 „ am: quia si in his uerbis domini, hoc est corpus me-

Ch̄m in
 x̄bis suis
 cōsecrato-
 rijs: nō pā-
 nē corpus
 suū demō-
 strasse,

um, pronomen hoc, demonstraret panem, iuxta Lutheri placitum: sensus illius esset (quem & ipse assignat & admittit) hic panis est corpus meum. Et ita eadem omnino res secundum substantiam: esset panis triticeus & corpus Christi, quod nō modo falsum est, sed & impossibile: humanæq; mentis fugiens captum. quæ comprehendere nequit: unam rem esse alteram, prorsus a se diuersam, ut circa finem primi libri huius operis: est ostensum. Proinde tenendum est inconcussè in illis Christi verbis, hoc est corpus meum, pronomine hoc, sacram Christi corpus sub forma panis contentum demonstrari, quemadmodum postremum libri præcedentis caput: latius explicuit. ¶ Neq; ex filo sermonis euangelistarum, poterit Lutherus (ut iactitat) conuincere: uerba domini prædicta, ad panem materiale aptari debere. Nempe secundum eorum sacram & ueram narrationem: accepit quidem Christus in manus suas panem. sed antequàm eistunc quicquam porrigeret: illum in suum corpus diuina uirtute conuertit, & illud suum corpus illis porrexit. Quæ satis insinuant uerba ipsius subsequentiâ, utputa, hoc est corpus meum. Non itaque idem secundum substantiam, accepit Christus in manus: & suis deinde tradidit discipulis, ut cōtendit Lutherus, uolens omnia ea uerba illic apud euangelistas posita, & præsertim uerbum dedit: ad panem referri, sed perperam. Sic sane non eadem erat substantia, quam Moyses manu tenuit cum uirgam haberet: & quæ post illius in terram projectionem reptauit & serpsit, atq; territum Moysē in fugam conuertit, quod diuino miraculo uirga fuisset in colubrum uersa. neq; cum ipso colubro superfuit uirgæ substantia: neq; postea in uirga, su

Cap. 20.

Matth. 26
Marci. 14
Luca. 22.

Exod. 4.

DE SACRAMENTO.

.1. naoI

perstes fuit colubri natura. Similiter ministri in missis
 ptijs impleuerunt quidem hydrias aqua: ut iussit
 tat dominus. nō tamen aquā architriclino propina-
 runt & exhibuerunt: sed uinum, in quod, antequā
 haurirent ex hydrijs quicquam, aqua fuerat mu-
 tata. Sed nunquid in uino illo & cum eo; mansit in-
 tegra aquæ substantia post huiusmodi conuersio-
 nem? Nullus id plane diceret. Ita certe post conse-
 crationem, neque cum corpore Christi dicenda
 est superesse panis substantia: ut quæ iam sit in ip-
 sius corpus conuersa. neque cum sanguine Chri-
 sti restare uini materialis substantia sub eius spe-
 ciebus: q̄ uirtute consecrationis, ipsa sit in uerum
 eius sanguinem transmutata. quemadmodum in
 superioribus locis, potissimum in uicesimo libri
 præcedentis capite: diffusius est explicatum. ¶ Ter-

I. roc. »

17

tia Lutheri ratio. Beatus Paulus in decimo primæ
 epistolæ ad Corinthios capite: dicit. Panis quem
 frangimus: nonne participatio corporis Christi
 est? Non ait: corpus quod frangimus. non ait: nihil
 illud, consecrationis reliquum, quod frangimus:
 aut accidentia quæ frangimus, sed panis quem frā-
 gimus. utique iam benedictus & consecratus.

II. roc. I »

Hic igitur panis benedictus: est participatio cor-
 poris domini. Et simile habetur in eiusdē epistolæ
 ad Corinthios undecimo capite: ubi dicit Paulus
 Qui manducat hunc panem & bibit calicem dñi
 indigne: reus erit corporis & sanguinis dñi, iudi-
 ciumq̄ sibi manducat & bibit. Ex q̄bus locis liq̄-
 do constat: ipsum panis substantiā, post consecra-
 tionē manere i eucharistia cū corpore Christi, sub
 eisdē accidentibus ipsius panis. Alioq̄ non uere nec
 recte: panis ab apostolo in locis supra dictis nomi-

23

naretur. ¶ Responsio. Ex quinto libri huius capi-
 te: habetur omnimoda & plena solutio huius rati-
 onis Lutheranae, ubi aliquot assignate sunt causae
 sacrarumque literarum testimonio corroboratae:
 quare sacrum CHRISTI corpus in eucharistia
 sub accidentarijs ipsius panis (qui iam secundum
 substantiam omnino desijt) speciebus vere substi-
 stens, nominetur plerunque panis. Quarum duae
 primae, etiam huic loco congrue adaptantur: & hoc
 pacto haud inconuenienter accommodari possunt.
 Prior quidem, quoniam mos est scripturae sacrae,
 appellare interdum quippiam, non id quod est, sed
 quod ante fuerat. & id quod per conuersionem est
 factum: uocare nomine illius, quod in ipsum est
 conuersum: ut serpentem ex uirga Aaron factum:
 scriptura uocat in Exodo, uirgam Aaron. Idcirco
 diuinus Paulus hunc loquendi morem & sermo-
 nis usum secutus: sacrum Christi corpus in locis an-
 te citatis uocauit panem, quonia ex pane per tras-
 mutationem est factum, & panis in ipsum: uirtute
 consecratoria conuersus. Posterior uero causa il-
 lic expressa: etiam & hic apte applicatur, quonia
 scilicet scripturae sacrae plerunque est consuetudo
 quippiam nuncupare nomine illius rei, in cuius for-
 ma apparet, & cuius praese fert speciem. Vt ange-
 los sanctos, nonnunquam uiros appellatos in diui-
 nis eloquijs legimus: quoniam in uirorum specie
 apparuerunt hominibus. Huc igitur sermonis mo-
 dum nequaquam improbandum imitatus aposto-
 lus: sanctissimum Christi corpus, panem appellauit,
 in locis a Luthe. in obiectione annotatis: quoniam
 ipsum in forma panis nobis apparet & conspicitur:
 illiusque, ob remanentem figuram & accidentia, praese
 fert similitudinem. Verum neque ex priore harum

Exod. 7

Gen. 18.

Tobi. 12.

Act. 1.

DE SACRAMENTO.

rationū neq; posteriore, colligere: possit in eucha-
ristia manere panis substantiam, un a cum sarro
Christi corpore, iuxta beati Pauli sententiam. quin
potius omnino oppositum: ex prædictis recte con-
ficias. quandoquidem illic apostolus, nō panem uo-
cauit ipsam panis materialis substantiam: sed san-
ctum Christi corpus. tum quod panis in ipsum cō-
uersus est: & ante fuerat panis. tum etiam quod ip-
sum, specie tenus gerit panis imaginem. illic; quā-
tum ad exteriores illas proprietates accidentarias

- 9 adhuc assimilatur ¶ Quarta Lutheri ratio. Pri-
mitiua ecclesia & illius seculi patres, penitus igno-
rarunt transubstantiationis ipsius rem atq; fidem:
neq; de illa quicquam meminerunt, aut scriptis su-
is tradiderunt. Sed ab hinc trecentos annos, a tem-
pore scilicet Innocentiū tertij: inducta est primum
transubstantiationis credulitas & articulus. Atqui
non tutum est neque probandum: quicquam tam
anxie ad fidem spectans, noua auctoritate inuehe-
re ecclesiæ, aut circa credenda: nouum quippiam
inferre aut ingerere auribus & animis hominum.
Non est igitur recipienda illa, de transubstantiatio-
ne, quorundam assertio: sed in ipsius primitiua ec-
clesiæ fide & doctrina standum. tenendumque: in
eucharistia remanere integram panis substantiā
simul cum Christi corpore. Hæc Lutherus ait.

10 ¶ Responsio. Inficiandum est prorsus: quod primo
loco hic proponitur, & contra sentiendum: fidem
de transubstantiatione in eucharistia, a principio
fuisse nascentis ecclesiæ, & a primordio institutio-
nis sanctissimi huius sacramenti. Siquidem illam
Christus per hæc sua uerba, hoc est corpus meum
in ipsa primaria illius mysterij ordinatione insinua-
uit; eandemq; apostolos edocuit, & per eos, totam

Fidē de
trāsubstan-
tiatione a
principio
fuisse na-
scētis ec-
clesiæ,

ecclesiā. Eādem quoq; fidē orthodoxi patres illius
 priscæ ætatis & proxime sequentium sæculorum:
 suis scriptis explicuerunt & sunt professi: quemad-
 modum ex multis eorum sententijs in libro præ-
 cedente sparsim adductis, præsertim in capite eius
 uicesimo primo: clare liquet. Quinimo in primo
 huius libri cap. etiam diffusius est enodatum: quo
 modo articulus ille de transubstātiatione, ex sacris
 literis deducitur, & potissimum ex hisce CHRIS-
 T I uerbis: hoc est corpus meum. Et quamuis
 (ut credibile est) ante tempora Innocenti j tertij, no-
 men transubstantiationis non usque adeo uulgatū
 fuerit, aut in frequenti ecclesiæ usu receptum: sic-
 ut postea, res tamen ipsa transubstantiationis, alijs
 nominibus (ut conuersionis, aut transmutationis)
 a sacris doctoribus explicata: semper recepta fuit,
 & asserta, ab ipso surgentis ecclesiæ exordio. Quē
 admodum ante concilij Niceni tempora, non legi-
 tur nomen consubstantialitatis: a sacris scriptori-
 bus in crebro fuisse usu: quod hæreticorum impro-
 bitas ad egit tum usurpari frequentius: & deinceps
 in omnium ore uersari. Res tamen ipsa, eo nomi-
 ne expressa: ab ipso Euangelicæ legis initio, nota
 fuit orthodoxis patribus, & explorata. quinimo
 & ex hoc euangelij fonte deprompta: quo Chri-
 stus dei filius, de se, & patre suo loquens, ait: Ego,
 & pater unum sumus. ¶ Quinta Lutheri ratio.
 Qui panis substantiam negant in eucharistia rema-
 nere cum Christi corpore post consecrationem: in-
 ter cætera argumenta sua adducunt & id uerbum
 Ambrosij. Licet figura panis & uini uideatur in
 eucharistia: nihil tamen aliud, quàm caro & san-
 guis Christi, credendum est. Atqui illud Ambro-

Ioan. 10

” Il

”

”

”

” Ambro.

”

”

X

DE SACRAMENTO

» si dictum, seipsum interimit: cum impossibile sit,
» aliud nihil remanere quàm corpus & sanguinem
» post consecrationem. Nisi apud illos: forma, color
» frigus, & alia accidentia: nihil esse dicantur. Nam
» hæc certe ut non sunt nihil: ita ea remanere ui-
» demus: ut Ambrosium hic errasse, palam etiam
12 » palpemus. Hæc Lutherus. ¶ Responsio. Intole-
rabilis est hæc Lutheri insolentia, & nequaquam
ferenda animi arrogancia: qua manifestarium er-
rorem impingit sacro antistiti Ambrosio. cum ta-

Particulã
nihil, pro
nulla sub-
stantia: in-
terdum
apud auto-
res sumi

men ipse contra crasso teneatur errore: & penitus
cespitet circa rectam uerborum ipsius Ambrosij
intelligentiam. Nempe beatus ipse pater cum in
uerbis præsentis obiectioni insertis dicit, nil aliud ef-
se credendum in eucharistia, quàm carnem Chri-
sti & sanguinem: per eas dictiones, nihil aliud, in-
telligit nullam aliam substantiam in eucharistia ef-
se credendam, quàm corpus & sanguinem Chri-
sti. Neque particulam illam negatiuam in omni-
moda sumit generalitate: ut etiam accidentia suo
ambitu includat. Quomodo enim negaret Ambro-
sius accidentia panis & uini non manere in eucha-
ristia: qui asserit in iisdem uerbis, figuram panis et
uini illic uideri? Nonne figura, & color, ac cæteræ
id genus qualitates uisu perceptibiles: in acciden-
tium numero ac sorte reponi solent? At uero Lu-
therus particulam illam negatiuam nihil, omni-
no sumendam esse uniuersaliter in uerbis illis Am-
brosianis autumat: ut etiam accidentia suo sinu
claudat. Et idcirco alteri errorem imponens non
erranti: ipse se errare non putans, grauiterrat.
Cæterum hæc per quandam, quasi digressionem
dicta, non tamen nostro instituto inutilia: nunc sus-

ficere putanda sunt. ¶ Ex quibus, cum ijs quæ in toto hoc opere de Oecolampadiana circa eucharistiam assertione dicta sunt, colligere promptum est: Lutherum una in parte ipsi ecclesiæ aduersari, & in eadem cum Oecolampadio sentire: eo ipso scilicet, quod substantiam panis in eucharistia ponit superesse post consecrationem. Altera uero in parte, eundem Lutherum cum Ecclesia sancta sentire in hac eucharistiæ materia: & ipsi repugnare Oecolampadio: ea uidelicet in re, quæ in sanctissimo altaris sacramento ipsum CHRISTI corpus ueraciter & re ipsa contineri asserat. Oecolampadius uero in utraq; suæ assertionis parte: omnino ex opposito cum ecclesia pugnat. Nam & substantiam materialem panis post consecrationem superesse integram astruit: quod ecclesia catholica prorsus abnegat, & sanctum Christi corpus in eucharistia secundum ueritatem suæ substantiæ adesse diffiteretur: quod tamen ecclesia sancta, pia confessione amplectitur & credit. Quocirca multo grauior est ipsius Oecolampadii circa eucharistiam error quam Lutheri: quod huius sit unicus, illius uero duplex & geminus. Cæterum ambo, illud commune inter se habent erroris consortium: quod transubstantiationis & nomen & rem omnino repudiant, quorum tamen utrunque: ecclesia catholica & pie & religiose profitetur. ¶ Sed iam percurso susceptæ confutationis opusculi Oecolampadiani stadio, metam propositi negocii iam assecuti, nostrum hic cursum sistamus oportet. Siqua uero in prædicto aduersarij libro supersunt, improba-
tione digna, quæ hic expressa determinatione non attigimus: per ea quæ in præsentī elucubratione

Assertio-
num Lu-
theri, &
Oecolam-
padii, circa
materiam
euchari-
stiæ: adin-
uicē com-
paratio.

15

DE SACRAMENTO.

Determinatio facultatis theologiae Parisiensis: contra Oecolampidum.

sunt explicata, facile illa conuelli elidique poterunt a studiosis & sedulis lectoribus. ¶ Porro ad ampliorem supra dicti libri Oecolampadiani probationem: magnum id adijcit pondus atque momentum, & plurimi certe faciendum. quod anno superiore facultas sacrae theologiae studij Parisiensis (cuius & ipse, licet immeritus, sum alumnus) eundem librum matura & diligenti indagine a se examinatum ac excussum: in sua publica congregatione, unanimi omnium consensu, censuit errorem in fide & impietatis referrißimum esse, haberi que debere: atque in sacrosanctae eucharistiae ueritatem & reuerentiam, praesertim blasphemum. Quocirca lectionem eius, fidelibus omnibus interdiciendam, doctrinali sententia tunc etiam iudicauit: ipsumque librum ultricibus flammis exurendum, ne contagione errorum illius, incauti lectores insiciantur. Ex hac igitur theologorum Parisiensium determinatione, aliquanto facta tempore antequam ad haec scribenda animum applicarem cognoscere promptum est, non ab re me calamum in eum librum strixisse. Verum illo penitus reiecto, & caeteris omnibus, consimilem impietatem olentibus (ut tandem extremam coepto huic operi manum imponamus) enitamur pro uiribus tam firma fide, piaque deuotione & reuerentia Christum in sacra eucharistia uere praesentem, sed tabernaculo sensibili adopertum, colere: ut tandem eundem reuelata facie, positoque omni uelamine contemplerur aperte in gloria caelesti. Et quem nunc sub tegumento specierum ueneramur absconditum: demum speculemur clarissimo gloriae lumine palam conspicuum. Cui sit laus & gloria, ac gratiarum actio; in secula seculorum, Amen.